

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

**ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNDE AKRAN ZORBALIĞI DAVRANIŞLARI İLE
YAŞAM DOYUMU ARASINDAKİ İLİŞKİDE PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK VE
BENLİK SAYGISININ ARACI ROLÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Halil YAVAŞ

BURSA

2021

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

**ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNDE AKRAN ZORBALIĞI DAVRANIŞLARI İLE
YAŞAM DOYUMU ARASINDAKİ İLİŞKİDE PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK VE
BENLİK SAYGISININ ARACI ROLÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Halil Yavaş

Danışman

Prof. Dr. Nagihan OĞUZ DURAN

BURSA

2021

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim.

Halil YAVAŞ

26/12/2020

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 25/12/2020

Tez Başlığı / Konusu: Ortaokul Öğrencilerinde Akran Zorbalığı Davranışları ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Psikolojik Sağlık ve Benlik Saygısının Aracı Rolü

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 104 sayfalık kısmına ilişkin, 25/12/2020 tarihinde şahsım tarafından *Turnitin* adlı intihal tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 13'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Hali YAVAŞ
Öğrenci No: 801833007
Anabilim Dalı: Eğitim Bilimleri
Programı: Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
Statüsü: Y.Lisans Doktora

Danışman
(Adı, Soyad, Tarih)
Prof. Dr. Nagihan OĞUZ DURAN

* Turnitin programına Uludağ Üniversitesi Kütüphane web sayfasından ulaşılabilir.

YÖNERGEYE UYGUNLUK ONAYI

“Ortaokul Öğrencilerinde Akran Zorbalığı Davranışları ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Psikolojik Sağlamlık ve Benlik Saygısının Aracı Rolü” adlı Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Danışman

Halil YAVAŞ

Prof. Dr. Nagihan OĞUZ DURAN

Eğitim Bilimleri ABD Başkanı

Prof. Dr. Sedat YÜKSEL

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı'nda 801833007 numaralı Halil Yavaş'ın hazırladığı “**Ortaokul Öğrencilerinde Akran Zorbalığı Davranışları ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Psikolojik Sağlık ve Benlik Saygısının Aracı Rolü**” konulu Yüksek Lisans Yeterlik Tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 29/01/2021 Cuma günü 15.30-16.30 saatlerini arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının başarılı olduğuna oybirliği ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı)
Prof. Dr. Nagihan OĞUZ DURAN
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye
Doç. Dr. Asuman Yüksel
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye
Dr. Öğr. Üyesi Evrim ÇETİNKAYA
YILDIZ
Akdeniz Üniversitesi

29/01/2021

ÖNSÖZ

Öncelikle bu zorlu süreçte bilgi ve deneyimi, hoşgörüsü ve sabrı ile beni her daim destekleyen ve bana yardımcı olan tez danışmanım Prof. Dr. Nagihan Oğuz Duran'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Tez jürimde yer alarak, tez çalışmama değerli görüşleriyle katkıda bulunan ve güzel düşünceleri ile beni motive eden Doç. Dr. Asuman Yüksel ve Dr. Öğr. Üyesi Evrin Çetinkaya Yıldız hocalarıma teşekkürü borç bilirim.

Tez sürecinde ihtiyacım olduğunda bana destek olan ve yol gösteren hocalarım Prof. Dr. Figen Akça ve Araş. Gör. Dr. Elif Sezer'e teşekkür ederim.

Eğitim hayatım boyunca benden desteklerini esirgemeyen ve her daim yanımda olan canım aileme şükranlarını sunuyorum.

Araştırma sürecimde bana katkı sağlayan meslektaşlarıma (Esmâ Turgut, Zeynep Coşkun-Seçkin, Senem Bulat, Ümmügül Gerçik, Ercan Altınel, Ayşe Şaşmaz-Kuşbaşı, Elçin Ateş, Erhan Ağbaba, Hacer Gül), arkadaşlarıma (Hatice Ünsal, Mine Karakaya, Başak Çalışkan, Mehveş Yürüten-Arslan, Talha Körpe, Nuri Kemal), sürece katkı sağlayan öğrencilere, üzerimde emeği olan ve bana katkı sunan tüm kişi ve kurumlara çok ama çok teşekkür ediyorum.

Halil Yavaş

Özet

Yazar	: Halil YAVAŞ
Üniversite	: Bursa Uludağ Üniversitesi
Ana Bilim Dalı	: Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı
Bilim Dalı	: Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	: xvi + 106
Mezuniyet Tarihi	:
Tez	: Ortaokul Öğrencilerinde Akran Zorbalığı Davranışları ile Yaşam Doyumunu Arasındaki İlişkide Psikolojik Sağlamlık ve Benlik Saygısının Aracı Rolü
Danışmanı:	: Prof. Dr. Nagihan OĞUZ DURAN

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNDE AKRAN ZORBALIĞI DAVRANIŞLARI İLE YAŞAM DOYUMU ARASINDAKİ İLİŞKİDE PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK VE BENLİK SAYGISININ ARACI ROLÜ

Bu çalışmanın amacı, ortaokul öğrencilerinde zorbalık davranışlarını inceleyerek, zorba ve kurban rolündeki öğrencilerin yaşam doyumu düzeyini artırmada psikolojik sağlamlık ve benlik saygısının aracı etkisini incelemektir. Bu amaçla 6 devlet ortaokulunda öğrenim gören 1271 (%51,1 kız, %48,9 erkek) öğrenci çalışmaya katılmıştır. Araştırma sürecinde veri toplamak için Ergen Akran İlişkileri Ölçeği (EAIÖ), Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ), Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği (ÇGPSÖ-12) ve Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeği (ÇBÖYDÖ) – Kısa Formu kullanılmıştır. Araştırma kapsamında Ergen Akran İlişkileri Ölçeği Türkçeye çevirilerek bu ölçeğin Türk kültürü için geçerlik ve güvenilirlik kanıtları incelenmiştir.

EAIÖ'nün yapı geçerliğini incelemek amacıyla doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. Güvenirlik için Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayıları ve test tekrar test puanları arasındaki korelasyonlar hesaplanmıştır. Elde edilen bulgular bu ölçeğin Türk öğrenciler için geçerli ve güvenilir bir araç olduğunu göstermiştir. Ayrıca çalışmada kullanılan diğer ölçme araçları için Cronbach Alfa değerleri hesaplanmış ve ölçeklerin güvenilir oldukları tespit edilmiştir.

Akran zorbalığı davranışları ile yaşam doyumu, benlik saygısı ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla veriler normal dağılım göstermediği için Spearman Brown sıra farkları korelasyon katsayısı değerleri hesaplanmıştır. Akran zorbalığı davranışları ile yaşam doyumu ve psikolojik sağlamlık arasında orta düzeyde, benlik saygısı arasında düşük düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur. Aracı değişken analizi sonuçlarına göre ise akran zorbalığı davranışları ile yaşam doyumu arasındaki ilişkiye benlik saygısı ve psikolojik sağlamlığın aracılık ettiği ve bu iki değişkenin yaşam doyumunu artırdığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Akran zorbalığı, benlik saygısı, ortaokul öğrencileri, psikolojik sağlamlık, yaşam doyumu

Abstract

Author : Halil YAVAŞ
University : Bursa Uludağ University
Field : Educational Sciences
Branch : Guidance and Psychological Counselling
Degree Awarded : Thesis of Master Degree
Page Number : xv + 106
Degree Date :
Thesis : The Mediator Role of Resilience and Self Esteem in the Relationship
Between Life Satisfaction and Peer Bullying Among Secondary School Students
Supervisor : Prof. Dr. Nagihan OĞUZ DURAN

THE MEDIATOR ROLE OF RESILIENCE AND SELF ESTEEM IN THE RELATIONSHIP BETWEEN LIFE SATISFACTION AND PEER BULLYING AMONG SECONDARY SCHOOL STUDENTS

The aim of this study is to investigate the mediating effect of resilience and self-esteem on the increase on life satisfaction level of students in the role of bully and victim by examining bullying behaviors in middle school students. For this purpose, 1271 (51.1% female, 48.9% male) students from 6 state secondary schools are participated to the study. In the research process, Adolescent Peer Relations Instrument (APRI), Rosenberg Self-Esteem Scale (RSES), Child and Youth Resilience Measure (CYRM-12) and Brief Multidimensional Student Life Satisfaction Scale (BMSLSS) were used to collect data. The validity and reliability of the Adolescent Peer Relations Scale for Turkish culture were also examined in the study.

CFA was used to examine the construct validity of the APRI. For reliability, the correlation between Cronbach Alpha internal consistency coefficients and test-retest scores was examined. Findings have shown that this scale is a valid and reliable tool for Turkish students. In addition, Cronbach Alpha values were calculated for other measurement tools used in the study and it was determined that they are reliable.

Spearman Brown Correlation Coefficient values were calculated in order to examine the relationships between peer bullying behaviors and life satisfaction, self-esteem and resilience. A moderate level of significant relationship was found between peer bullying behaviors and life satisfaction and resilience, and a low level of significant relationship between self-esteem. According to the mediation analysis, it was found that the relationship

between peer bullying behaviors and life satisfaction was mediated by self-esteem and resilience, which increase life satisfaction.

Keywords: Life satisfaction, peer bullying, resilience, secondary school students, self-esteem

İçindekiler

Sayfa No

ÖNSÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	x
TABLolar LİSTESİ	xiv
ŞEKİLLER LİSTESİ	xv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xvi
1. BÖLÜM: GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Soruları	5
1.3. Araştırmanın Amacı	6
1.4. Araştırmanın Önemi	6
1.5. Varsayımlar	7
1.6. Sınırlılıklar.....	8
1.7. Tanımlar	8
2. BÖLÜM: LİTERATÜR	9
2.1. Akran Zorbalığı Kavramı	9
2.2. Akran Zorbalığı Türleri	10
2.3. Akran Zorbalığı ve İlişkili Olduğu Değişkenler	11
2.3.1. Akran zorbalığı ve psikolojik sağlamlık ilişkisi	12
2.3.2. Akran zorbalığı ve yaşam doyumu ile ilişkisi	15
2.3.3. Akran zorbalığı ve benlik saygısı ile ilişkisi	17

2.4. Akran Zorbalığının Sonuçları	20
2.5. Zorbalık Statüleri ve Özellikleri	21
2.5.1. Zorba öğrencilerin özellikleri	21
2.5.2. Kurban öğrencilerin özellikleri	23
2.5.3. Zorba-kurban öğrencilerin özellikleri	24
2.5.4. Seyirci öğrencilerin özellikleri	25
2.6. Akran Zorbalığının Ölçülmesi	26
2.7. İlgili Araştırmalar	31
2.7.1. Türkiye’de akran zorbalığı ile ilgili yapılan çalışmalar	31
2.7.2. Yurt dışında akran zorbalığı ile ilgili yapılan araştırmalar	35
2.8. Psikolojik Sağlık, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkiler	37
2.8.1. Psikolojik sağlık ve yaşam doyumu ilişkisi	37
2.8.2. Benlik saygısı ve yaşam doyumu ilişkisi	38
3. BÖLÜM: YÖNTEM	40
3.1. Araştırmanın Modeli	40
3.2. Çalışma Grubu	40
3.3. Veri Toplama Araçları	41
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu	41
3.3.2. Ergen Akran İlişkileri Ölçeği (EAIÖ)	41
3.3.2.1. EAIÖ Türkçe formunun çeviri çalışmaları	42
3.3.2.2. EAIÖ Türkçe formunun geçerlik çalışmaları	43
3.3.2.3. EAIÖ Türkçe formunun güvenirlik çalışmaları	47
3.3.3. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ)	47
3.3.4. Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlık Ölçeği (ÇGPSÖ-12).....	47

3.3.5. Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeği (ÇBÖYDÖ) - Kısa Formu	48
3.4. Verilerin Toplanması ve Analizi	49
4. BÖLÜM: BULGULAR	52
4.1. Araştırmanın Değişkenlerine İlişkin Betimsel İstatistikler ile Spearman Brown Sıra Farkları Katsayı Değeri Sonuçları.....	52
4.2. Zorba Davranışları ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Psikolojik Sağlamlığın Aracı Rolünün İncelenmesi	53
4.3. Kurban Davranışları ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Psikolojik Sağlamlığın Aracı Rolünün İncelenmesi	55
4.4. Zorba Davranışları ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Benlik Saygısının Aracı Rolünün İncelenmesi	56
4.5. Kurban Davranışları ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Benlik Saygısının Aracı Rolünün İncelenmesi	58
5. BÖLÜM: TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	60
5.1. Tartışma ve Sonuç	60
5.1.1. Zorba davranışları ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide psikolojik sağlamlığın aracı rolüne ilişkin tartışma	61
5.1.2. Kurban davranışları ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide psikolojik sağlamlığın aracı rolüne ilişkin tartışma	63
5.1.3. Zorba davranışları ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide benlik saygısının aracı rolüne ilişkin tartışma	66
5.1.4. Kurban davranışları ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide benlik saygısının aracı rolüne ilişkin tartışma	68
5.2. Öneriler	70

5.2.1. Araştırmacılar için öneriler	70
5.3.2. Okul psikolojik danışmanları için öneriler.....	72
KAYNAKÇA	73
EKLER	96
Ek1. Kişisel Bilgi Formu	96
Ek 2: EAIÖ Örnek Maddeler	97
Ek 3: ÇGPSÖ (12) Örnek Maddeler	98
Ek 4: ÇBÖYDÖ - Kısa Formu Örnek Maddeler	99
Ek 5: RBSÖ Örnek Maddeler	100
Ek 6: EAIÖ Kullanım İzni Belgesi	101
Ek 7: ÇGPSÖ (12) Kullanım İzni Belgesi	102
Ek 8: ÇBÖYDÖ - Kısa Formu Kullanım İzni Belgesi	103
Ek 9: Araştırma ve Yayın Etik Kurul Kararı	104
Ek 10: Anket Uygulama İzni	105
Öz Geçmiş	106

Tablolar Listesi

<i>Tablo</i>	<i>Sayfa</i>
1. Akran Zorbalığı ile İlgili Geliştirilen ve Uyarlanan Ölçekler.....	28
2. Katılımcıların Demografik Özellikleri	41
3. Araştırmada İncelenen Değişkenlere İlişkin Betimsel İstatistikler ve Spearman Brown Sıra Farkları Korelasyon Katsayı Değerleri	52
4. Zorba Davranışları, Yaşam Doyumu ve Psikolojik Sağlamlık Modelindeki Değişkenler Arasındaki Etkiler	54
5. Kurban Davranışları, Yaşam Doyumu ve Psikolojik Sağlamlık Modelindeki Değişkenler Arasındaki Etkiler	56
6. Zorba Davranışları, Yaşam Doyumu ve Benlik Saygısı Modelindeki Değişkenler Arasındaki Etkiler	57
7. Kurban Davranışları, Yaşam Doyumu ve Benlik Saygısı Modelindeki Değişkenler Arasındaki Etkiler	59

Şekiller Listesi

<i>Şekil</i>	<i>Sayfa</i>
1. EAİÖ'nün Birinci Düzey Doğrulayıcı Faktör Analiziyle Elde Edilen Ölçme Modeline Ait Standartlaştırılmış Sonuçlar	44
2. EAİÖ'nün İkinci Düzey Doğrulayıcı Faktör Analiziyle Elde Edilen Ölçme Modeline Ait Standartlaştırılmış Sonuçlar	46
3. Zorba Davranışları ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Psikolojik Sağlamlığın Aracılığı ve Standardize Edilmiş Yol Katsayıları	54
4. Kurban Davranışları ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Psikolojik Sağlamlığın Aracılığı ve Standardize Edilmiş Yol Katsayıları	55
5. Zorba Davranışları ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Benlik Saygısının Aracılığı ve Standardize Edilmiş Yol Katsayıları	57
6. Kurban Davranışları ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Benlik Saygısının Aracılığı ve Standardize Edilmiş Yol Katsayıları	58

Kısaltmalar Listesi

EAIÖ: Ergen Akran İlişkileri Ölçeği

ÇBÖYDÖ: Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeği

ÇGPSÖ: Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlıklık Ölçeği

RBSÖ: Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

1. Bölüm

Giriş

Bu bölümde sırasıyla araştırmanın problem durumu, soruları, amacı, önemi, varsayımları ve sınırlılıklarına yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Zorbalık kavramı 1970’li yıllar ve sonrasında psikoloji alanyazını için önem kazanmaya başlamıştır. Bu yıllarda Finlandiya ve Norveç gibi İskandinav ülkelerinde akran zorbalığı ile ilgili ilk araştırmalar yapılmış ve bu konuya dikkat çekilmiştir. Daha sonra gerek dünyada (Ando, Asakura & Simons-Morton, 2005; Batsche & Knoff, 1994; Boulton & Underwood, 1992; Fekkes, Pijpers & Verloove-Vanhorick, 2005; Olweus, 1997) gerekse Türkiye’de (Bulgurcu, 2011; Gökler, 2007; Gültekin & Sayıl, 2005; Hilooğlu & Cenkseven-Önder, 2010; Kapçı, 2004; Pekel-Uludağlı & Uçanok, 2005; Siyez & Kaya, 2011) çok sayıda araştırma gerçekleştirilmiştir. Yapılan bu araştırmalar akran zorbalığının dünya genelinde yaygın bir problem olduğunu ve çok sayıda öğrencinin akran zorbalığına maruz kaldığını göstermiştir.

Yaygın bir problem olduğu görülen akran zorbalığını, bu alana önemli katkılar sağlayan Olweus (1993) “bir öğrencinin bir ya da daha fazla öğrenci tarafından tekrarlayan şekilde olumsuz eylemlere maruz bırakılması” olarak tanımlamıştır. Ayrıca bir davranışın zorbalık olarak nitelendirilmesi için bilerek yapılması ve yaşanan olayın faileri arasında güç dengesizliğinin olması gerektiğini vurgulamıştır. Farrington (1993) bireyin fiziksel veya psikolojik olarak kendisinden daha güçlü biri tarafından baskıya maruz kalmasını zorbalık olarak ifade etmiştir. Arora (1987) ise doğrudan ve dolaylı saldırganlık araçları ile kişide sosyal anlamda baskı kurmayı amaçlayan davranışların zorbalık olduğunu söylemiştir. Bu tanımlardan yola çıkarak zorbalık; aralarında güç dengesizliği bulunan öğrencilerin,

birbirlerine doğrudan ve dolaylı saldırganlık araçları ile kasten zarar vermeye yönelik sürekli yaptığı davranışlar olarak tanımlanabilir.

Akran zorbalığını gerçekleştiren kişiye *zorba*, zorbalığa maruz kalan kişiye ise *kurban* denmektedir. Yaşanan zorbalık olaylarını daha iyi anlamak adına öncelikle zorba ve kurbanların belirgin özelliklerinin ve bu davranışları ortaya çıkarıcılarının bilinmesi gerekir. Alanyazında zorba bireyler saldırganlık, güçlü görünme çabası, kendine güven, düşüncesizce hareket etme (Farrington, 1993), içtepisellik ve arkadaşlarının davranışlarını tehdit olarak algılama (Boulton & Underwood, 1992), arkadaşlarının davranışlarını anlamaktan yoksunluk (Randall, 1997), kaygı ve güvensizlik (Salmon, James & Smith, 1998), arkadaşları tarafından daha fazla reddedilme (Austin & Joseph, 1996) ve iletişim problemi (Wolke, Woods, Bloomfield & Karstadt, 2000) ile anılırken; kurbanlar ise akran reddi, yalnızlık, kaygı, depresyon, zorbalara karşılık vermede isteksizlik ve düşük benlik saygısı ile anılmaktadır (Farrington, 1993). Bunun yanısıra kurbanlar okul bağları zayıf, istismara açık ve fiziksel sağlık problemi yaşama ihtimali yüksek kişilerdir (Dake, Price & Telljohann, 2003). Ayrıca iletişim problemlerine sahiptirler ve arkadaşları tarafından algılanan popülerlikleri düşüktür (Olweus, 1993).

Akran zorbalığı öğrencilerde kısa ve uzun vadeli birçok problemin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Zorbalığa maruz kalan öğrencilerin diğer öğrencilere göre daha fazla yalnız olduğu ve akran reddi gibi durumlarla karşı karşıya kaldığına (Graham & Juvonen, 1998; Kochenderfer-Ladd & Skinner, 2002; Pekel-Uludağlı & Uçanok, 2005), daha stresli olduğu ve bu stresin akademik başarılarını düşürdüğüne (Juvonen, Nishina & Graham, 2000), okula gelmekten korktuğu ve bu konuda ciddi kaygılar yaşayarak okula devamsızlık yaptığına (O'moore & Hillery, 1989), daha kaygılı olduğu ve psikososyal sorunlar yaşadığına (Olweus, 1994) yapılan araştırmalarda ulaşılmıştır. Ayrıca akran zorbalığına daha fazla hedef olan

öğrencilerin okullarını daha az sevdiği de bulgular arasındadır (Ladd, Kochenderfer & Coleman, 1997).

Akran zorbalığı davranışları sonucunda ortaya çıkan sorunlardan biri de *düşük yaşam doyumudur*. Bireyin hayatından memnuniyetine dair sahip olduğu görüş yaşam doyumu düzeyini belirtir. Bu görüşün olumlu yönde eğilim göstermesi beraberinde yüksek yaşam doyumunu getirir (Diener, Emmons, Larsen & Griffin, 1985). Yaşam doyumunun akran zorbalığı ile ilişkisini ele alan çalışmaların sonuçlarına bakıldığında akran zorbalığı mağduriyeti yaşayanların yaşam doyumunun da düşük olduğunun bildirildiği görülmektedir (Borg, 1998; Navarro, Ruiz-Oliva, Larranaga & Yubero, 2015). Zorbalığı uygulayan öğrencilerin de yaşam doyumunun düşük düzeyde olduğunu ifade etmişlerdir (Flaspohler, Elfstrom, Vanderzee, Sink & Birchmeier, 2009). Buradan hareketle zorbaca davranan ve zorbalığa maruz kalan öğrencilerin düşük yaşam doyumuna sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Akran zorbalığına maruz kalan bireylerin yaşadığı problemlerin sonuçlarından kendini koruması için bir takım becerilere sahip olması gerekmektedir. Bu becerilerden biri de *psikolojik sağlamlıktır*. Çünkü psikolojik sağlamlık, bireylerin hayatında karşılaştığı zorlukla ve stresle baş edebilmesini ve yaşamına uyum sağlamasını destekleyen bir yapıdır (Luthar, 2005; Newman, 2005). Psikolojik sağlamlığı yüksek bireyler aynı zamanda problem çözme ve iletişim becerileri yüksek kişilerdir (Block & Kremen, 1996). Bu noktada akran zorbalığı ve psikolojik sağlamlığın ilişkisini araştıran çalışmalara baktığımızda da psikolojik sağlamlık düzeyi düşük öğrencilerin daha fazla zorbalık davranışları sergilediği (Donnon, 2009; Moore & Woodcock, 2016) ve zorbalık ile baş etmede daha etkisiz kaldığı (Hinduja & Patchin, 2017) sonucuna ulaşılmaktadır.

Zorba ve kurban davranışları ile ilişkisi olduğu bildirilen değişkenler arasında yer alan *benlik saygısı* ise bireyin kendisi ile ilgili olumlu ve olumsuz tutumlara sahip olma düzeyidir.

Olumlu tutumun fazla olması yüksek benlik saygısına sahip olunduğunu gösterir (Rosenberg, 1965). Akran zorbalığı karşısında yüksek benlik saygısına sahip kişiler de kendilerini korumada daha başarılı olmaktadır (Hodges & Perry, 1999). Yapılan araştırmalar da bu bulguyu destekleyerek düşük benlik saygısı ile zorbalığa maruz kalma arasında negatif yönde bir ilişki olduğunu vurgulamaktadır (Jankauskiene, Kestutis, Sukys & Kardeliene, 2008; Kapçı, 2004). Zorbaca davranışları sergileyenlerin benlik saygısı ile ilgili farklı sonuçlar alanyazında yer almaktadır. Zorbaların benlik saygısı düzeylerinin düşük olduğunu söyleyen çalışmaların (O'Moore & Kirkham, 2001; Rigby & Cox, 1996) yanında yüksek olduğunu söyleyen çalışmalar (Keskin, 2010; Salmivalli, Kaukiainen, Kaistaniemi & Lagerspetz, 1999) da alanyazında bulunmaktadır.

Psikolojik sağlamlığı yüksek bireylerin yaşam doyumu da yüksek olmaktadır (Luthar, 2005). Çünkü yaşadığı problem durumu ile başa çıkmasını ve stresli durumlara uyum sağlamasını destekleyen psikolojik sağlamlık bireyin yaşamdan aldığı memnuniyeti de artırmaktadır (Abolghasemi & Varaniyab, 2010; Youngblom, Houlihan & Nolan, 2014). Psikolojik sağlamlık ve yaşam doyumu değişkeni arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalarda pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur (Martinez-Marti & Ruch, 2017; Ülker-Tümlü & Recepoğlu, 2013). Başka bir ifade ile psikolojik sağlamlık düzeyi artıkça yaşam doyumunun da arttığı söylenebilir.

Benlik saygısı yüksek kişiler yaşam doyumunu değerlendirirken olumlu yönde görüş belirtmektedir (Hong & Giannakopoulos, 1994). Çünkü yüksek benlik saygısı bireyi ruh sağlığı açısından güçlendirirken aynı zamanda yaşam doyumunu da artırmaktadır (Branden, 1994). Alanyazında farklı çalışma grupları ile yapılan araştırmalarda benlik saygısı ile yaşam doyumunu arasında pozitif yönde manidar ilişkiler bulunmuştur (Dilmaç & Ekşi, 2018; Uçar,

2019; Yıldız & Baytemir, 2016). Daha açık bir ifade ile benlik saygısı arttıkça bireylerin yaşamdan aldığı memnuniyetin de artacağı söylenebilir.

Tüm bu bulgular dikkate alındığında akran zorbalığının öğrencilerin ruh sağlığı ve akademik gelişimleri üzerinde çok sayıda olumsuz etkileri olabildiği görülmektedir. Bu bakımdan, okul psikolojik danışmanlarının zorba ve kurban davranışlarına ilişkin koruyucu faktörleri ve risk faktörlerini belirlemesi ve bu verilerden yola çıkarak çeşitli müdahale programları ile önleyici, geliştirici veya iyileştirici tedbirler alması önemli görünmektedir. Bu programların planlanabilmesi için zorba ve kurban davranışlarının ilişkili olduğu değişkenlerin bilinmesi önem taşımaktadır.

Alanyazına bakıldığında da zorba ve kurban davranışları ile yaşam doyumu, psikolojik sağlık ve benlik saygısı arasında manidar ilişkiler olduğuna dair çalışmalar yer almaktadır. Ancak gerek psikolojik sağlamlığın gerekse benlik saygısının zorba/kurban davranışları ve yaşam doyumu ilişkisindeki aracı rollerini inceleyen çalışmalara rastlanmamıştır. Değişkenler arasındaki manidar ilişkiler zorbalığa maruz kalan ve zorbalığı uygulayan öğrencilerin düşen yaşam doyumları için psikolojik sağlamlığın ve benlik saygısının aracı değişken olabileceğini düşündürmektedir. Buradan hareketle bu çalışmada zorba ve kurban davranışları ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide psikolojik sağlamlığın ve benlik saygısının aracı etkisi araştırılmıştır.

1.2.Araştırma Soruları

Yapılan bu çalışmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır;

- 1) Ortaokul öğrencilerinin zorba davranışları ile yaşam doyumları arasındaki ilişkide psikolojik sağlamlığın aracı rolü nedir?
- 2) Ortaokul öğrencilerinin kurban davranışları ile yaşam doyumları arasındaki ilişkide psikolojik sağlamlığın aracı rolü nedir?

3) Ortaokul öğrencilerinin zorba davranışları ile yaşam doyumları arasındaki ilişkide benlik saygısının aracı rolü nedir?

4) Ortaokul öğrencilerinin kurban davranışları ile yaşam doyumları arasındaki ilişkide benlik saygısının aracı rolü nedir?

1.3. Araştırmanın Amacı

Ortaokul öğrencilerinde akran zorbalığı davranışlarını inceleyerek, zorba ve kurban rolündeki öğrencilerin yaşam doyumu düzeylerini artırmada psikolojik sağlamlık ve benlik saygısının aracı etkilerini incelemektir.

1.4. Araştırmanın Önemi

Bu çalışmada, insanın mevcut potansiyeline ve pozitif karakter gücüne vurgu yapan benlik saygısı ve psikolojik sağlamlığın akran zorbalığına uğrayan ve zorbalığı uygulayan kişilerin yaşam doyumu üzerindeki yordayıcılığı incelenmiştir. Akran zorbalığının öğrencilerin yaşam doyumlarının düşmesine sebep olduğu bilinmektedir (You ve diğerleri, 2008). Ancak benlik saygısı ve psikolojik sağlamlığın bu ilişkideki aracı etkisi bilinmemektedir. Bu etkinin tespit edilmesi önemli görülmektedir, çünkü akran zorbalığı ile mücadele etmede öğrencilere kazandırılacak bilgi ve becerilerin akran zorbalığı mağduriyeti ile başa çıkmada ve zorbaca davranışlar yerine daha yapıcı davranışlar sergilemede öğrencilere yardımcı olacağı ve akran zorbalığı davranışlarını azaltacağı düşünülmektedir. Bu etkinin tespitinin, akran zorbalığı davranışlarını azaltarak yaşam doyumunu arttırmayı amaçlayan psikolojik danışmanların geliştirecekleri ve uygulayacakları müdahale programlarına katkı sağlaması beklenmektedir.

Akran zorbalığının öğrencilerde depresyon (Klomek, Marrocco, Kleinman, Schonfeld & Gould, 2008), kaygı (Schafer ve diğerleri, 2004), okula devamsızlık (Ladd ve diğerleri, 1997), düşük akademik başarı (Dake ve diğerleri, 2003), yalnızlık (Kochenderfer-Ladd &

Skinner, 2002), düşük yaşam memnuniyeti (Rigby, 2007) ve düşük benlik saygısı (Egan & Perry, 1998) gibi birçok probleme sebep olduğu düşünüldüğünde tüm bu sorunların çözümü için önleyici, geliştirici ve iyileştirici çalışmaların planlanıp yürütülebilmesi, bunun için de öncelikle akran zorbalığı ile nasıl mücadele edileceğinin bireylere öğretilmesi ve zorbalıktan koruyacak becerilerin kazandırılması önemli görünmektedir. Bu çalışma sayesinde akran zorbalığı ile mücadelede öğrencilere yardımcı olacak özellik ve becerilerden bazılarının etkileri incelenerek bundan sonra planlanacak çalışmaların içeriğinin şekillendirilmesi ve verimliliğinin artırılmasına katkıda bulunmak amaçlanmaktadır. Böylelikle çalışmanın gerçekleştirileceği ortaokul öğrencileri popülasyonunda akran zorbalığı ile daha etkili bir şekilde mücadele edilerek akran zorbalığı davranışlarının azaltılması beklenmektedir.

Akran zorbalığı ile ilgili alanyazında yapılan araştırmalara bakıldığında daha çok depresyon, yalnızlık, akran reddi, intihar gibi olumsuz kavramlarla ilişkilerinin incelendiği görülmektedir. Ancak, insanın bireysel potansiyeline ve sorunlarla başa çıkabilme becerisine vurgu yapan ve pozitif psikolojinin kavramları arasında yer alan psikolojik sağlık ve yaşam doyumu ile akran zorbalığı davranışları arasındaki ilişkileri inceleyen araştırmalar Türkiye’de çok az sayıdadır. Psikolojik sağlık ve benlik saygısının akran zorbalığı mağduriyeti sonucu düşen yaşam doyumu için aracı olabileceğine dair çalışmalara ise rastlanmamıştır. Bu bakımdan, bu çalışmanın alanyazındaki bir boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

1.5. Varsayımlar

Öğrencilerin bu araştırma sürecinde uygulanan ölçme araçlarını içtenlikle ve durumlarını doğru bir şekilde yansıtarak cevapladıkları varsayılmıştır.

1.6. Sınırlılıklar

Bu araştırma için toplanan veriler, Bursa ilinde Osmangazi ve Yıldırım İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı alt ve orta sosyoekonomik düzeyi temsil eden 6 devlet ortaokulunun 5, 6, 7 ve 8. sınıf öğrencileri (n= 1271) ile sınırlıdır.

Bu araştırma için toplanan veriler, uygulanan ölçme araçları ile sınırlıdır.

1.7. Tanımlar

Akran Zorbalığı: Bir öğrencinin bir ya da birden fazla öğrenci tarafından sürekli olarak olumsuz eylemlere maruz kalmasıdır (Olweus, 1993). Yapılan davranışın zorbalık olabilmesi için gerçekleştirilen davranışın zarar verme amacıyla yapılması, zaman içerisinde sürekli tekrarlanması ve olayın failleri arasında güç dengesizliğinin olması gerekir (Olweus, 1999).

Psikolojik Sağlamlık: Bireyin gelişim sürecinde yaşadığı stres ve travmatik olaylar sonucunda hızlı bir şekilde toparlanma ve hayatına uyum sağlama becerisidir (Garmezy, 1993).

Yaşam Doyumu: Bireyin yaşamın geneline ya da belirli bir alanına yönelik yaptığı değerlendirmelerin sonucunda hayatından duyduğu memnuniyet düzeyidir (Bradley & Corwyn, 2004).

Benlik Saygısı: Kişinin kendine dair olumlu ve olumsuz değerlendirmeleridir (Rosenberg, 1965).

2. Bölüm

Literatür

Bu bölümde akran zorbalığı kavramı, zorbalığın türleri, zorbalık ile ilişkili değişkenler, zorbalığın sonuçları, zorbalık statüleri ve özellikleri, zorbalığın ölçülmesi ile ilgili araştırma bulgularının yanı sıra akran zorbalığı ile ilgili Türkiye’de ve yurt dışında yapılmış araştırma sonuçlarına yer verilecektir. Psikolojik sağlamlık, benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişkilere de değinilecektir.

2.1. Akran Zorbalığı Kavramı

Akran zorbalığı alan yazınında önemli bir yere sahip olan Olweus (1993) zorbalığı, bir öğrencinin bir veya birden fazla öğrenci tarafından tekrar eden biçimde olumsuz davranışlara (fiziksel, sözel veya sosyal) maruz kalması olarak tanımlamıştır. Olweus (1999)’a göre bir davranışın zorbalık olabilmesi için gerçekleştirilen davranışın zarar verme niyetiyle yapılması, zaman içerisinde sürekli tekrarlanması ve failleri arasında güç dengesizliğinin olması gerekir.

Farrington (1993) bireyin fiziksel ve psikolojik olarak kendisinden daha güçlü biri tarafından baskıya maruz kalmasını zorbalık olarak ifade etmiştir. Güç dengesizliğine vurgu yapan Besag (1995) da zorbalığı, güçlü konumdaki kişinin kendi çıkarları için kendinden daha güçsüz kişilere karşı süreklilik gösteren fiziksel veya psikolojik saldırıları şeklinde tanımlamıştır. Güç dengesizliğinin olmadığı ve eşit güçte bireyler arasında meydana gelen çatışmaların zorbalık olarak değerlendirilmemesi gerektiği ifade edilmektedir (Rigby, 2004).

Pellegrini (2004) zorbalığı saldırganlığın bir alt türü olarak değerlendirmekte, bir başkası üzerinde hâkimiyet kurma düşüncesiyle yapılan ve kendini korumak için gerçekleşen bir saldırganlık türü olarak belirtmektedir. Arora (1987) ise doğrudan ve dolaylı saldırganlık araçları ile kişide baskı kurmayı amaçlayan davranışların zorbalık olduğunu söylemiştir.

Sutton ve Smith (1999) bir kişi ya da grup tarafından psikolojik zarar verme niyetiyle bir kişi ya da gruba karşı tekrarlanan davranışları zorbalık olarak tanımlamıştır. Sharp ve Smith (2002) de zorbalığı gücün sistematik şekilde kötüye kullanılması olarak açıklamaktadır.

Tüm bu tanımlara bakıldığında, zorbalık kavramında taraflar arasında güç dengesizliğinin olması, doğrudan ya da dolaylı saldırganlık araçları ile zarar verilmek istenmesi ve yapılan davranışların süreklilik özelliği göstermesinin ortak olarak vurgulandığı görülmektedir.

2.2. Akran Zorbalığının Türleri

Akran zorbalığı davranışları yapılan çalışmalarda araştırmacılar tarafından farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır. Bazı araştırmacılar zorbaca davranışları doğrudan ve dolaylı olarak ikiye ayırır (Björkqvist, Lagerspetz & Kaukiainen, 1992; Rivers & Smith, 1994). Doğrudan zorbalık; vurma, tekme atma, çimdikleme, para ve eşyalarını alma, alay etme, tehdit etme gibi davranışlardır (Vanderbilt & Augustyn, 2010). Dolaylı zorbalık ise bireyler arasında meydana gelen ilişkisel saldırganlık olarak tanımlanabilir. Arkadaşlarını incitici şekilde manipüle etme ile karakterizedir. Sosyal dışlama ve söylenti yayma gibi davranışları içerir (Crick & Grotpeter, 1995).

Hawker ve Boulton (2000) zorbalık davranışlarını ilişkisel, dolaylı, fiziksel, sözel ve genel olmak üzere beş türe ayırmıştır. Elliott (1992) ise fiziksel, sözel, duygusal ve cinsel olarak dört grupta değerlendirmiştir. Pişkin (2002) tarafından gerçekleştirilen çalışmada zorbalık davranışları; sözel zorbalık, fiziksel zorbalık, söylenti yayma, eşyalara zarar verme ve dışlama olarak beş alt faktörde ele alınmıştır.

Zorbalık ile ilgili yapılan araştırmalarda akran zorbalığının genellikle sözel, fiziksel ve sosyal (ilişkisel) zorbalık olarak sınıflandırıldığı görülmektedir. Sözel ve fiziksel zorbalık doğrudan; sosyal (ilişkisel) zorbalık da dolaylı zorbalık olarak kabul edilir. Fiziksel zorbalık;

itme, yumruk ve tekme atma, kişisel eşyalara zarar verme gibi davranışlardır. Sözel zorbalık; lakap takma, korkutma, tehdit etme şeklinde gerçekleşir. İlişkisel zorbalık; sosyal dışlama, dedikodu yapma, arkadaş grubuna almama gibi davranışları içerir (Björkqvist ve diğerleri, 1992; Marsh, Parada, Craven & Finger, 2004; Mynard & Joseph, 2000; Olweus, 1993; Parada, 2000; Salmivalli, Kaukiainen, & Lagerspetz, 2000; Wolke ve diğerleri, 2000).

Teknolojinin hızla gelişmesi ile birlikte zorbalık elektronik ortama taşınmıştır. Böylece bilgisayar veya cep telefonları aracılığı ile gerçekleşen yeni bir zorbalık türü olan siber zorbalık ortaya çıkmıştır (Wang, Iannotti & Nansel, 2009). Siber zorbalık çevrimiçi sohbet odalarında insanlara hakaret etme, insanlara rahatsız edici videolar gönderme (Hinduja & Patchin, 2008), birini rahatsız edecek şekilde sürekli arama, sanal âlemde söylenti çıkarma, sosyal medyada paylaşılan gönderilere olumsuz yorumlar yazma, elektronik posta yoluyla kişiyi tehdit etme ve kişiye rahatsız edici mesajlar atma gibi davranışları içerir (Vandebosch & Van-Cleemput, 2008).

2.3. Akran Zorbalığı ve İlişkili Olduğu Değişkenler

Akran zorbalığı ile birçok değişken arasındaki ilişkiye alanyazında rastlanmaktadır. Akran zorbalığı ile yalnızlık ve akran reddi (Graham & Juvonen, 1998; Kochenderfer-Ladd & Skinner, 2002; Pekel-Uludağlı & Uçanok, 2005; Schwartz, Mcfadyen-Ketchum, Dodge, Pettit, & Bates 1999), depresyon, kaygı ve intihar düşüncesi (Craig, 1998; O'Moore & Kirkham, 2001; Seals & Young, 2003), düşük akademik başarı (Andreou, 2000; Austin & Joseph, 1996) arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmalar mevcuttur. Ancak bu çalışmada depresyon, kaygı ve intihar gibi olumsuz duygular yerine insanın bireysel özelliklerine odaklanan ve yaşamındaki sorunlarla başa çıkmasında sahip olduğu potansiyeli vurgulayan pozitif psikolojinin kavramları ele alınmıştır.

Pozitif psikoloji, insanın bireysel özelliklerinin geliştirilerek yaşadığı zor durumlarla daha başarılı bir şekilde başa çıkabileceğini savunur (Seligman & Csikszentmihalyi, 2000). Bu amaçla akran zorbalığı ile başa çıkmada pozitif psikolojinin önemli kavramlarından psikolojik sağlık, yaşam doyumu ve benlik saygısı kavramları incelenmiştir.

2.3.1. Akran zorbalığı ve psikolojik sağlık ilişkisi. Psikolojik sağlık, bireyin gelişim sürecinde yaşadığı stres ve travmatik olaylar sonucunda hızlı bir şekilde toparlanma ve eski durumuna daha güçlü dönme yetisidir (Garmezy, 1993). Aynı zamanda ise insanın bulunduğu çevre ile bireysel özelliklerinin etkileşimidir. Bunun yanısıra bireyin olağan dışı olaylara uyum sağlama becerisi ve zorlu hayat koşullarında beklenmedik şekilde başarı elde etmesidir (Fraser, Richman & Galinsky, 1999).

Psikolojik sağlık; bireyin hayatında yaşadığı zorluklar karşısındaki uyum sağlama sürecidir (Goldstein & Brooks, 2006). Ayrıca kişinin yaşadığı stres durumlarıyla başa çıkma yeteneğidir (Connor & Davidson, 2003). Yaşadığı bu stresin üstesinden gelmesini ve daha yapıcı davranışlar sürdürmelerini sağlayan içsel ve dışsal güçlerdir (Fergus & Zimmerman, 2005).

Aile üyelerinde psikopatolojinin varlığı, aile içi şiddet (Werner, 1989), ebeveynlerin boşanması, doğal afet, düşük sosyoekonomik düzey, bir yakını kaybetme (Garmezy, 1993), bulunduğu çevrede azınlık durumunda olma (Sameroff, 1998), düşük sosyal beceri, fiziksel rahatsızlıklar, problem çözme becerisinin zayıflığı, yüksek kaygı (Coleman & Hagell, 2007) gibi durumlar psikolojik sağlık için risk faktörleridir. Bu noktada psikolojik sağlık bireysel ve çevresel risk faktörlerinin zararlı etkilerini tamponlayan koruyucu bir süreç olarak işlev görür (Fincham, Altes, Stein & Seedat, 2009).

Psikolojik sağlığı yüksek bireyler; değişme yeteneğine sahip, iletişim becerisi ve benlik saygısı yüksek (Werner, 1989), çevresindekilere yakın ve güvenli bağlanan, özyeterli

yüksek (Connor & Davidson, 2003), eleştirel düşünme becerisi olan, yaşama dair umudu ve problem çözme becerisi yüksek (Block & Kremen, 1996; Garmezy, 1993) kişilerdir.

Donnon (2009) tarafından Kanada’da 2991 ergen ile yapılan bir çalışmada, ergenlerin zorbalık davranışlarını ve zorbalık karşısındaki mağduriyetlerini önlemede psikolojik sağlamlığın katkısı araştırılmıştır. Öğrencilerde var olan içsel (Örn; benlik kavramı, özdenetim) ve dışsal (Örn; aile, akran, okul) koruyucu faktörlerin zorba davranışlarını ve oluşan mağduriyetleri önleyeceği belirtilmiştir. Psikolojik sağlamlık düzeyi düşük çocukların daha fazla akran zorbalığına maruz kalacağı, yüksek olanların ise prososyal ya da yapıcı davranışlarının artacağı vurgulanmıştır. Moore ve Woodcock (2016) tarafından Avustralya’da yaşları 10-14 arasında değişen 105 öğrenci ile yapılan bir başka çalışmada yüksek düzeyde psikolojik sağlamlık bildiren öğrencilerin zorba davranışlar karşısında daha az sıkıntı yaşadığı belirtilmiştir. Hinduja ve Patchin (2017) tarafından yapılan bir araştırmada ise psikolojik sağlamlığı yüksek olanların olmayanlara göre zorbalıkla daha etkili bir şekilde başa çıktıkları elde edilen bulgular arasındadır.

Yaşam boyu psikolojik dayanıklılık teorileri, dayanıklılığın belirleyicisi olarak aile üyeleri ve akranlar arasındaki ilişkilere vurgu yapar. Bu ilişkilerin niteliği yaşanan olumsuz bir olay sonrası oluşacak riski artırmada veya azaltmada etkilidir (Rutter, 1999). Zorbalığa maruz kalan ergenlerle yapılan bir araştırmada, akranlarından yüksek düzeyde destek alanların olmayanlara göre akademik anlamda daha fazla başarılı olduğu bulunmuştur (Rothon, Head, Klineberg & Stansfeld, 2011). Bir başka çalışmada da zorba davranışlarla karşılaşan öğrencilerin duygusal uyumunu akran desteğinin artırdığı belirtilmiştir (Flaspohler ve diğerleri, 2009).

Zorbalıkla çocukluk çağında karşılaşanlar ilerleyen yaşlarda uyum güçlükleri yaşayabilmektedir. Sıcak aile ilişkilerinin olduğu pozitif ev ortamlarında yaşayan çocukların

zorbalık karşısında psikolojik sağlamlıklarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca destekleyici aile tutumlarının cesaretlendirici etki yaparak mağduriyetleri azaltabileceği belirtilmiştir (Bowes, Maughan, Caspi, Moffitt, & Arseneault, 2010).

Zorbalık mağduriyeti sonrası beklenenden daha az depresyon belirtileri oluşmasını destekleyecek bireysel, aile ve akran faktörlerini belirlemek için boylamsal bir çalışma yapılmıştır. Bu araştırmada benlik saygısı, sosyal dışlanma, ebeveyn çatışması, kardeş mağduriyeti ve yakın arkadaş sayısının duygusal ve davranışsal dayanıklılık düzeyine etkisi araştırılmıştır. Yüksek benlik saygısına sahip, sosyal olarak daha az dışlanan, ebeveynler ile daha az çatışma yaşayan, kardeşleri tarafından daha az mağdur edilen ve yakın arkadaş sayısı daha fazla olan çocuklarda zorba davranışlara maruz kaldıktan sonra daha düşük seviyede depresyon belirtileri tespit edilmiştir (Sapouna & Wolke, 2013).

Yaşları 9-13 arasında değişen 448 Çinli çocukla yapılan bir çalışmada psikolojik sağlamlığın zorbalık mağduriyeti sonrası oluşabilecek depresyon belirtilerini azaltmada koruyucu bir faktör olduğu bulunmuştur (Zhou, Liu, Niu, Sun & Fan, 2017). Yapılan bir başka çalışmadan elde edilen bulgularda da zorbalık mağduriyetine bağlı depresyon riskini psikolojik sağlamlığın azaltabileceği ifade edilmiştir (Ye ve diğerleri, 2016).

Hindistanda'da yapılan bir araştırmada zorba davranışları ve kurban davranışları ile öz yeterlik arasındaki ilişkiye psikolojik sağlamlığın aracı etkisi incelenmiştir. Kız ve erkek öğrencilerin ayrı ayrı değerlendirildiği çalışmada sadece erkek öğrencilerin zorba davranışlarının psikolojik sağlamlığı yordadığı bulunmuştur. Başka bir ifadeyle erkek öğrencilerde yüksek zorbalık davranışı sergileyenlerin psikolojik sağlamlık düzeyi anlamlı bir şekilde düşük bulunmuştur (Narayanan & Betts, 2014).

Sonuç olarak, akran zorbalığı ile psikolojik sağlamlık ilişkisi üzerine yurt dışı alanyazınında yapılan çalışmalara bakıldığında zorbalığı uygulayan ve zorbalığa maruz

kalanlar için psikolojik sağlamliğın koruyucu bir işlev gördüğü söylenebilir. Psikolojik sağlamlık bireyin zorbalık gibi olumsuz durumlarla başarılı bir şekilde mücadele edebilmesini ve zorbalık mağduriyeti sonucu oluşan problemler karşısında hayatına uyum sağlayabilmesini destekler. Yurt dışında farklı çalışma grupları ile yapılan araştırmalar da bu bulguyu destekler niteliktedir.

Türkiye’de ise akran zorbalığı ile psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkiye dair araştırma sayısının yok denecek kadar az olduğu görülmüştür. zdemir (2018) tarafından lise öğrencileri ile yapılan ‘‘Ergen Riskli Davranışlarının Akran Zorbalığı, rselenme Yaşantıları ve Psikolojik Sağlamlık Arasındaki İlişkide Sapkın Arkadaşların Aracı Etkisinin İncelenmesi’’ adlı çalışmada akran zorbalığına maruz kalma ile psikolojik sağlamlık arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı ($r=0.018$) bildirilmiştir.

2.3.2. Akran zorbalığı ve yaşam doyumunu ilişkisi. Yaşam doyumunu, kişinin hayat kalitesini bir bütün halinde değerlendirmesi sonucunda hayatından duyduğu memnuniyet düzeyidir (Bradley & Corwyn, 2004). Bir başka ifade ile bireyin yaşamını kendi belirlediği ölçütlere göre değerlendirmesidir. Yapılan değerlendirme yaşamdan alınan doyumun düzeyini ortaya koymaktadır. Değerlendirmenin pozitif yönlü olması yüksek, negatif yönlü olması ise düşük yaşam doyumunu ifade eder (Diener ve diğerleri, 1985). Alanyazında ayrıca yaşamın geneline ya da aile, okul, benlik, arkadaş ve yaşadığı sosyal evre gibi yaşamın belirli bir alanına yönelik yapılan değerlendirmelerin yaşam doyumunu olduğu belirtilmiştir (Kerr, Valois, Huebner & Drane, 2011).

Yüksek yaşam doyumunu bildiren kişiler hem bireysel hem de mesleki hayatlarında daha başarılıdır. Ayrıca zihinsel ve fiziksel sağlıklarında da yaşam doyumunu düşük olanlara göre daha iyi durumdadır (Lyubormisky, King & Diener, 2005). Düşük yaşam doyumunu bildiren

kişiler ise duygusal ve davranışsal problemler yaşamakta ve hatta klinik düzeyde problemler davranışlar sergilemektedir (Gilman & Huebner, 2006).

Yaşam doyumunun çeşitli yapılarla (duygusal, sosyal ve davranışsal) ilişkilerinin incelendiği 141 ampirik çalışmayı derleyen Proctor, Linley ve Maltby (2009) gençlerde düşük yaşam doyumunun saldırganlık ve şiddet gibi davranışlara sebep olduğunu söylemektedir. Bununla birlikte şiddet davranışı ile yaşam doyumunu arasında da negatif yönlü ilişkinin varlığından söz etmektedir.

İspanya’da yaşları 11-16 arasında değişen 1319 öğrenci ile yapılan bir çalışmada yaşam doyumunun kişinin saldırganlığı üzerinde doğrudan ve negatif yönlü bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca yüksek yaşam doyumunun öğrenciler arasındaki saldırganlığı azaltacağı bulunmuştur (Buelga, Mısıtu, Murgui & Pons, 2008).

Öğrencilerin yaşam doyumları ve kalitesi akran zorbalığı gibi tekrarlayan olumsuz olaylar yaşadıkça düşmektedir (Ash & Huebner, 2001). Zorbalığa maruz kalan öğrenciler, okuldan doyum almamaya ve okulu sevmemeye başlamaktadır (Borg, 1998). Zorbalığa uğrayan ve zorbalığı uygulayan öğrencilerin yaşamından aldıkları doyum ve memnuniyet düşük olmaktadır (Rigby, 2007).

Letonya ve Litvanya’da okuyan öğrencilerden toplanan verilerle yapılan geniş kapsamlı bir araştırmada zorba, zorba-kurban ve kurbanların yaşam memnuniyetinin zorbalığa karışmayan öğrencilere göre daha düşük olduğu araştırmadan elde edilen bulgular arasındadır (Gobina, Zaborskis, Pudule, Kalnins & Villerusa, 2008). Bir başka araştırmada da zorba olanlar olmayanlara, kurban olanlar olmayanlara göre yaşam doyumlarını daha düşük algılamaktadır (Flaspohler ve diğerleri, 2009).

Şili’de yapılan bir çalışmada zorbalık mağduriyeti ile yaşam doyumunu arasında negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir (Varela, Guzman, Alfaro & Reyes, 2018). Yaşları 10-12

arasında değişen öğrenciler ile yapılan bir araştırmada da zorbalığa maruz kalan öğrencilerin kalmayanlara göre daha düşük düzeyde yaşam doyumu bildirdikleri ifade edilmiştir (Navarro, Ruiz-Oliva, Larranaga & Yubero, 2015). ABD’de 6, 7 ve 8. sınıfa devam eden öğrencilerin katkı sağladığı çalışmada da yaşam doyumu düşük ergenlerin açık ve ilişkisel zorbalığa daha yüksek düzeyde maruz kaldığı açıklanmıştır (Martin, Huebner & Valois, 2008).

Akran zorbalığı ve yaşam doyumu çalışmalarında daha çok mağduriyet üzerine odaklanılmıştır. Bu noktada mağduriyetin önüne geçebilecek değişkenler de araştırılmıştır. Zorbalığa maruz kalan erkek öğrencilerin düşen yaşam doyumları için baba desteğinin koruyucu bir faktör olabileceği ifade edilmiştir (Flouri & Buchanan, 2002). Yapılan başka bir çalışmada ise zorbalık karşısında okulda ve evde bulunan yetişkinlerin desteğini alan öğrencilerin bu desteği alamayan öğrencilere göre daha yüksek yaşam doyumu bildirdikleri açıklanmıştır (Miranda, Oriol, Amutio & Ortuzar, 2018).

Akran zorbalığı ve yaşam doyumu üzerine yapılan çalışmalar ise Türkiye’de çok az sayıdadır. Hilooğlu ve Cenkseven-Önder (2010) tarafından 6, 7 ve 8. sınıfa devam eden 935 öğrenci ile yapılan araştırmada akran zorbalığına dahil olan öğrencilerin yaşam doyumlarının zorbalığa dahil olmayanlara göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Duy ve Yıldız (2014) “Farklı Zorbalık Konumunda Olmak Empatik Eğilim ve Yaşam Doyumu Bağlamında Bir Fark Yaratır Mı?” adlı çalışmasında sadece zorbalığa dahil olan (zorba, kurban ve zorba-kurban) öğrencilerle çalışmıştır. Bu çalışmada en yüksek yaşam doyumuna zorba öğrencilerin, en düşük yaşam doyumuna ise zorba-kurban öğrencilerin sahip olduğuna araştırmanın bulgularından ulaşılmıştır.

2.3.3. Akran zorbalığı ve benlik saygısı ilişkisi. Rosenberg (1965), bireyin kendine dair olumlu ve olumsuz değerlendirmelerini benlik saygısı olarak ifade etmiştir. Yavuzer (2004), kişinin řu anda bulunduğu durum ile olmak istediği durum arasındaki farkın benlik

saygısı olduğunu açıklamıştır. Bir başka tanımda ise bireyin kendisini değerli, yetenekli ve başarılı olarak değerlendirme düzeyinin benlik saygısı olduğu belirtilmiştir (Coopersmith, 1967). Yapılan değerlendirmelerin olumlu yönde olması yüksek benlik saygısını, olumsuz yönde olması ise düşük benlik saygısını ifade eder (Baumeister, Campbell, Krueger & Vohs, 2003).

Benlik saygısı, çocuğun gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Çünkü onun hayatına anlamlı ve tatmin edici şekilde devam etmesini ve çevresiyle olumlu ilişkiler geliştirmesini destekleyen özellikleri içinde barındırır. Ayrıca dış dünyaya karşı sağladığı uyumu değerlendirmesine (başarılı/başarısız) yardımcı olur (Rosenberg, 1965). Birey yapılan olumlu değerlendirmelerle birlikte ortaya çıkan yüksek benlik saygısı sayesinde ruh sağlığı açısından daha sağlıklı ve mutlu olarak hayatına devam etmektedir (Branden, 1994).

Akran zorbalığı davranışları ve benlik saygısı arasındaki ilişkileri incelemek üzere yapılan çalışmalarda düşük benlik saygısı ve zorbalığa maruz kalma arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur (Jankauskiene ve diğerleri, 2008; Kapçı, 2004). Ebeveynlerine güvensiz bağlanan ve onlardan destek alamayan, psikolojik rahatsızlıkları olan ve kendilerini değersiz hisseden öğrencilerin benlik saygısı düşmektedir. Benlik saygısı düştükçe de akran zorbalığı mağduriyeti artmaktadır (Egan & Perry, 1998).

Almanya, İngiltere ve İspanya’da toplamda 884 yetişkin ile yapılan geriye dönük çalışmada ilkokul ve ortaokul yıllarında akran zorbalığına maruz kalan kişilerin benlik saygılarının daha düşük olduğu ve duygusal anlamda kendilerini daha yalnız hissettikleri tespit edilmiştir (Schafer ve diğerleri, 2004).

Kendilerini etkili şekilde savunmada yetersiz ve kendine olan güveni düşük bireyler zorbalara karşısında açık hedef haline gelmektedir. Öğrenciler bir yandan benlik saygısı düşük olduğu için zorbalığa maruz kalırken, bir yandan da zorbalığa maruz kaldığı için benlik

saygısı düşmektedir. Bu durumda bir nedensellik çemberi oluşmaktadır. Düşük benlik saygısı akran zorbalığının nedeni olduğu gibi sonucu da olabilmektedir (Hodges & Perry, 1999).

Litvanya’da yaşları 11-12 arasında değişen öğrencilerle akran zorbalığının psikososyal sağlık ve sosyodemografik değişkenlerle ilişkisinin araştırıldığı çalışmada, düşük benlik saygısı ve zorbalığa maruz kalma arasında negatif yönde ilişki bulunmuştur (Jankauskiene ve diğerleri, 2008). Yapılan bir meta-analiz çalışmasında ise mağduriyetin benlik saygısını azalttığı açıklanmıştır (Hawker & Boulton, 2000).

Kapçı (2004) zorbalığa maruz kalma türünün ve sıklığının benlik saygısı ile ilişkisini incelemiştir. Yaptığı çalışmada zorbalığa maruz kalma sıklığı arttıkça benlik saygısının düştüğüne ulaşmıştır. Ayrıca duygusal zorbalığa maruz kalanların diğer zorbalık türlerine (bedensel, cinsel ve sözel) göre benlik saygısı açısından daha fazla risk taşıdığını ifade etmiştir.

Gökkaya (2018) tarafından 1740 ortaokul öğrencisi ile yapılan çalışmada zorbalık statüleri (zorba-kurban, kurban, zorba ve izleyici) ve benlik saygısı arasındaki ilişki incelenmiştir. Zorba-kurban grubunda yer alanların diğer statülere göre en düşük, izleyici grubuna yer alanların ise en yüksek benlik saygısına sahip olduğu araştırmanın bulguları arasındadır.

Akran zorbalığına olayın failleri olan zorbalar açısından bakıldığında yaşları 13-17 arasında değişen ergenlerle yapılan bir çalışmada benlik saygıları düşük öğrencilerin daha fazla zorbalık davranışları sergilediği tespit edilmiştir (Rigby & Cox, 1996). Yapılan bir başka çalışmada da zorbaların daha düşük benlik saygısına sahip olduğu bildirilmiştir (O’Moore & Kirkham, 2001).

Akran zorbalığı ve benlik saygısı arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılan ve 1.5 yıl süren boylamsal bir çalışmada zorbaların benlik saygısı daha düşük bulunmuştur

(Pollastri, Cardemil & O'Donnell, 2010). Yunanistan'da yapılan çalışmada benlik saygısı ile zorbaca davranışlar arasında negatif yönde anlamlı ilişki olduğu görülmüştür (Andreau, 2000). Benzer biçimde Kandemir ve Özbay (2009) 6, 7 ve 8. sınıfa devam eden 426 öğrencinin katkısı ile gerçekleştirdiği çalışmada benlik saygısı düştükçe zorbaca davranışların arttığına ulaşmıştır.

Zorbaların benlik saygıları ile ilgili farklı sonuçları olan çalışmalar da var. Bu çalışmalarda zorbaların bilinenin aksine yüksek benlik saygısına sahip olduklarını bildirmektedir (Keskin, 2010; Salmivalli, Kaukiainen, Kaistaniemi & Lagerspetz, 1999). Bu durum zorbaların okullarında güçlü kişiliklere sahip olmasından, popüler ve ön plana çıkma istediğinden kaynaklanabilmektedir (Furniss, 2000).

Özetle, benlik saygısı ve akran zorbalığı arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaların bulguları zorbalığa maruz kalanların düşük benlik saygısına sahip olduğuna işaret etmektedir. Kendine güveni zayıf olan bireyler zorbalık ile etkili bir şekilde mücadele edememektedir. Bundan dolayı zorbalığı uygulayan kişiler için kolay hedef haline gelmektedir. Zorbaların benlik saygısı ile ilgili ise farklı görüşler yer almaktadır. Düşük olduğunu açıklayan araştırmalar olduğu gibi yüksek olduğunu ifade eden araştırmalar da alanyazında bulunmaktadır.

2.4. Akran Zorbalığının Sonuçları

Akran zorbalığının sonuçlarına ilişkin yapılan araştırmalar akran zorbalığının pek çok psikolojik ve sosyal sonuçları olduğuna işaret etmektedir. Akran zorbalığına uğrayan öğrenciler kaygı problemi yaşamakta ve başkalarına korkulu bağlanmaktadır (Hodges & Perry, 1999; Schafer ve diğerleri, 2004). Yaşanılan bu kaygı ile birlikte depresyon, kendine zarar verme ve özkıyım düşünceleri de görülmektedir (Bang & Park, 2017; Barker, Arseneault, Brendgen, Fontaine & Maughan, 2008; Klomek ve diğerleri, 2008).

Juvonen ve diğerkleri (2000) kurban konumundaki öğrencilerin hayatlarının daha stresli olduğunu ve stresli yaşantılarının akademik başarılarını düşürdüğünü vurgulamaktadır. Bu öğrenciler kendilerini akademik olarak başarısız ve yetersiz olarak değerlendirmektedir (Andreou, 2000; Austin & Joseph, 1996; O'Brennan, Bradshaw & Sawyer, 2009).

Akran zorbalığına sürekli hedef olan çocukların okula karşı tutumları da olumsuz olarak etkilenmektedir. Okula gelmek istemedikleri için de devamsızlık problemi yaşamaktadır (Srabstein & Piazza, 2008). Yapılan bir araştırmada akran zorbalığına hedef olma ile okuldan hoşlanma arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Ladd ve diğerkleri, 1997). Bir başka çalışmada öğrencilerin %20,8'inin zorbalığa maruz kaldıklarından dolayı okula gelmekten çekindikleri ve %2,6'sının ise bu konuda ciddi anlamda kaygı yaşadıkları belirtilmiştir (O'Moore & Hillery, 1989).

2.5. Zorbalık Statüleri ve Özellikleri

2.5.1. Zorba öğrencilerin özellikleri. Kendisinden daha güçsüz arkadaşlarına zorbaca davranışlar sergileyen kişilere zorba denir (Pişkin, 2002). Randall (1997), zorbalık yapan öğrencilerin arkadaşlarının duygularını anlamada sıkıntı yaşadığı ve arkadaşlarının kendilerine dair ne düşündüğü hakkında farkındalık düzeylerinin düşük olduğunu belirtmektedir. Zorbalık uygulayan öğrenciler arkadaşlarının davranışlarını tahrik edici olarak algılama eğilimi göstermekte ve arkadaşları arasında sert görünme ihtiyacı duymaktadır (Boulton & Underwood, 1992; Olweus, 1994).

Akran grupları tarafından daha fazla reddedilen veya düşük oranda kabul edilen zorbalar; kaygı düzeyi yüksek, depresif belirtiler gösteren ve güven duygusu zayıf bireylerdir (Austin & Joseph, 1996; Salmon ve diğerkleri, 1998). Arkadaşları tarafından dışlanan zorbaların akran gruplarına baktığımızda kendisi gibi saldırganlık ve zorbalık davranışı gösteren öğrencilerden oluştuğu görülmektedir (Pellegrini, Bartini & Brooks, 1999).

Farrington (1993) zorbaları; sert, güçlü, saldırgan, düşüncesizce hareket eden ve kendinden emin bireyler olarak tanımlamıştır. Zorbalar çevresinde bulunanlara göre karakter özelliği olarak saldırganlık davranışlarına karşı olumlu bir tutuma sahiptir. Bununla birlikte başkalarına hükmetme ihtiyacı da duymaktadır (Olweus, 1997). Zorbalar kendilerinin haklı olduğunu ve zorbaca davranışlarından dolayı pişmanlık duymadıklarını belirtmektedir (Batsche & Knoff, 1994). Ayrıca akran zorbalığı uygulayan kişiler akranlarına yaptıkları davranışlar ile ön plana çıksa da yetişkinlere, öğretmenlere ve ailelerine karşı da saldırgan bir tutum içerisindedir (Olweus, 1994).

Zorbalar ilerleyen yaşlarda da hayatlarında sorun yaşamaya devam etmektedir. Yaşamının belli bir döneminde zorba olan öğrencilerin suç işleme ve ceza alma olasılıkları yüksektir (Bauman & Del-Rio, 2005). Yapılan bir araştırmada ergenlik döneminde zorba olan öğrencilerin %60'ının 24 yaşına kadar geçen zamanda ceza almayı gerektiren en az bir suç işlediği ve bu bireylerin %40'ının üçten fazla tutuklama ile karşı karşıya kaldığı tespit edilmiştir. Ayrıca zorbalık davranışı sergilemeyen öğrencilerin sadece %10'unun bir suça karıştığı ve sabıka kaydının olduğu belirtilmiştir (Whitted & Dupper, 2005).

Dake ve diğerleri (2003) zorbaların; depresyon, yeme bozukluğu ve bunalım yaşama, intihar düşüncesine sahip olma, madde kullanma, ailesi tarafından olumsuz davranışlara maruz kalma, suça yatkınlık, düşük akademik başarı gösterme gibi özellikleri olabileceğini ifade etmektedir.

Zorbalar için kendini korumada yetersiz, sosyal destek alma durumu düşük ve şiddete başvurmasını engelleyecek inançlara sahip olan bireyler diğerlerine göre daha kolay hedef haline gelir. Karşılık verme durumlarının olmaması da zorbaların onlar üzerinde hâkimiyet kurmasına ve onları kurban olarak seçmesine sebep olur (Parada, 2006).

Zorbalarla ilgili yapılan araştırmaların aksini iddia eden çalışmalar da vardır. Endişeli ve kendine güveni zayıf kişilerin zorba olduğu gibi yaygın bir düşünce olsa da aslında zorbaların kaygı düzeyi düşük ve benlik saygısı yüksek kişiler olduğu iddia edilmektedir (Furniss, 2000). Hatta zorbalar akranlarına göre fiziksel olarak güçlü olduğu ve akranları arasında sporcu kimliği ön plana çıktığı durumlarda arkadaşları arasında popüler bile olabilmektedir. Yüksek düzeyde sosyal becerisi ile de arkadaşlarını kolay bir şekilde manipüle edebilmektedir (Vaillancourt, Hymel & McDougall, 2003). Sutton, Smith ve Swettenham (1999) yaptıkları çalışmada zorbaların başkalarının duygu ve düşüncelerini anlamada yetersiz olmadığını ancak ifade etmeyi istemediğini ve sosyal anlamdaki başarisını insanları manipüle etmede kullandığını bildirmiştir.

2.5.2. Kurban ğrencilerin zellikleri. Bir ya da birden fazla kişi tarafından olumsuz eylemlere uzun süredir tekrarlayan şekilde maruz kalan kişiye kurban denir (Olweus, 1997). Depresyon, intihar ve yalnızlık gibi problemlerle zorbalığa uğrayan kişiler karşılaşmaktadır. Ayrıca akran zorbalığına maruz kalanlar kendilerine olan güveni düşük, okul bağları zayıf, istismara açık ve fiziksel sağlık problemi yaşama ihtimali yüksek kişilerdir (Dake ve diğerleri, 2003).

Farrington (1993) kurbanların, depresif bir yapıya sahip olduğunu, arkadaşları tarafından reddedilip yalnız bırakıldığını ve zorbaca davranışlara karşılık vermede yetersiz kaldığını söylemektedir. Zorbalığa uğrayan çocuklar genellikle arkadaşları tarafından istenmediği için yalnızdır ve soyutlanmıştır (Wei & Jonson-Reid, 2011). Bununla birlikte kurbanlar iletişimi başlatmakta ve sürdürmekte problem yaşayan, kendini ifade etme becerisinden yoksun ve hem kendi hem de arkadaşları tarafından popüler olarak algılanmayan kişilerdir (Olweus, 1993).

Diğer yaşlılarına göre farklı özelliklere sahip olan kişiler zorbalara için hedef haline gelmektedir. Gözlük takma, arkadaşlarına göre kilolu olma, yaşlılarından farklı bir gelişim hızı gösterme veya bir engel durumuna sahip olma gibi fiziksel faktörlerin yanında kaygılı ve düşük özgüvene sahip olma gibi psikolojik faktörler bireylerin zorbalığa maruz kalmalarını artıran sebeplerdir (Juvonen & Graham, 2014). Zorbaca davranışlarla karşılaştığında ağlayarak ya da geri çekilerek tepki veren bireyler de uygulanan davranışların sıklığını artırmaktadır (Pekel-Uludağı & Uçanok, 2005).

2.5.3. Zorba-kurban öğrencilerin özellikleri. Zorba ve kurban yapıları birbirini destekleyen iki güçlü yapıdır. Zorbalığa maruz kalan birisi zorbalık yapma eğilimi de göstermektedir. Çünkü bir başka ortamda maruz kalınan zorbalık kişide öfke ve saldırganlığa sebep olmaktadır (Card & Hodges, 2008; Gumpel, 2008; Parada, 2000; Parada, Marsh & Craven 2005; Roland & Idsoe, 2001). Bu iki yapı arasında bu anlamda pozitif bir ilişkinin varlığı yapılan araştırmalarla birlikte desteklenmiştir (Harachi, Catalano, & Hawkins, 1999; Ma, 2001).

Marsh ve diğerleri (2004) zorbaların kurban olmasına yol açan karşılıklı zorbalık modeli ile ilgili ilk ampirik desteği bulan kişilerdir. Kurban olmanın daha sonra zorba olmaya yol açacağını ifade etmişlerdir. Zorba ve kurban yapılarını ayrı olarak değil, birlikte ortaya çıkan ve karşılıklı birbirini güçlendiren roller olarak görmemiz gerektiğini vurgulamışlardır.

Hem zorbalık yapan hem de zorbalığa maruz kalan bu grup genellikle akranlarını kışkırtmaya ve tahrik etmeye yönelik eğilim göstermelerinden dolayı zorbaca davranışlara fazlaca maruz kalır. Zorbalığa maruz kalınca da kendini savunmak için saldırganca bir tutum içerisine girer (Smokowski & Kopasz, 2005).

Yapılan bazı çalışmalarda zorba davranışlarının aileden öğrenildiği ve zorba olan kişilerin evlerinde okuldaki durumunun aksine mağdur olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Zorbalar, daha çok olumsuz ebeveyn tutumuna sahip evlerde yaşamaktadır. Sürekli aileleri tarafından eleştirilmekte ve baskı altında tutulmaktadır (Batsche & Knoff, 1994). Böylelikle evde mağdur olan öğrenciler okulda kendinden daha güçsüz kişilere karşı zorbaca davranışlarda bulunmaktadır (Berger, 2007).

Zorba-kurban öğrenciler maruz kalınan olumsuz duruma tepki olarak zorbalık yapmaktadır. Sadece zorba olan öğrenciler ise bir başkası üzerinden hâkimiyet kurma, sahip olunan gücü artırma, popülerlik kazanma, zevk alma gibi nedenlerle zorbaca davranışlar sergilemektedir (Kabil, 2010).

Hem zorba hem kurban olan öğrenciler ile yapılan bir çalışmada, bu kategoride yer alan çocukların daha çabuk sinirlendiğine, agresyon ve saldırganlık içeren davranışlarının daha fazla olduğuna, iletişim problemi, dikkat eksikliği ve hiperaktivite gibi durumları daha fazla yaşadığına ulaşılmıştır (Wolke ve diğerleri, 2000).

2.5.4. Seyirci öğrencilerin özellikleri. Öğrencilerden bazıları akran zorbalığı olayları karşısında saldırganca davranışlardan çekindikleri, zorbaların tacizleri için yeni hedef haline gelmek istemedikleri, durumu daha da kötüleştireceklerini düşündükleri veya ne yapacağını bilmedikleri için yaşanan zorbalığa müdahale etmediği yapılan araştırmalarda ulaşılan bulgular arasındadır. Farklı sebeplerle zorbalığa dahil olmayan bu grup ise seyirci olarak adlandırılmaktadır (Camodeca & Goossens, 2005; Liepe-Levinson & Levinson, 2005).

Seyirciler zorbalık olayı ile karşılaştıklarında gülme ve tezahürat yapma gibi davranışlarla zorbaları destekleyici bir tutum sergileyebilir. Ancak zorbalık hakkında farkındalık kazandıklarında ve maruz kalan kişilere karşı empati duyduklarında zorbalığı önleyici bir role de bürünebilir. Bu noktada seyircilere çok önemli bir görev düşmektedir. Çünkü seyirciler sorunun parçası olduğu gibi çözümünde parçası olabilirler (Salmivalli, 2014).

Zorbalar görünürlük, güç ve yüksek statü için zorbaca davranışlar sergilediği için bir grup seyirciye ihtiyaç duymaktadır (Houghton, Nathan & Taylor, 2012). Bu davranışlar seyirciler tarafından sözlü veya sözsüz olarak desteklendiğinde ve sosyal olarak ödüllendirildiğinde zorbalığın kabul edilebilir, komik ve eğlenceli olduğu düşünülmektedir (Salmivalli, Lagerspetz, Björkqvist, Österman & Kaukiainen, 1996).

Zorbalık olaylarında seyirciler zorbaları destekleyen, zorbalığa sessiz kalan ve mağduru destekleyen olmak üzere farklı rollerde bulunabilir (Sutton & Smith, 1999). Seyircilerin katılım şekli kurbanlar için önemli olmaktadır. Yapılan bir araştırmada zorbalara karşı akranları tarafından desteklenen kurbanların desteklenmeyenlere göre ruhsal anlamda daha iyi durumda olduğu bulunmuştur. Ayrıca depresyon düzeyi düşük, daha az endişeli ve benlik saygısı yüksek olduğu tespit edilmiştir (Sainio, Veenstra, Huitsing & Salmivalli, 2011).

Zorbalıkla ilgili daha önce yaşantısı olan yetişkinlerle yapılan bir araştırmada zorbalığa uğradığı sırada akranları tarafından yalnız bırakılmayan ve desteklenen yetişkinler için bu durumun daha az travmatik yaşantıya dönüştüğü bildirilmektedir (Terasahjo, 1997).

Salmivalli ve diğerleri (1996) tarafından yapılan bir araştırmada öğrencilerin %17'sinin zorbalığa destek olduğu ve %24'ünün ise zorbalık karşısında ilgisiz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu noktada özellikle sınıflarda ve oyun alanlarında yaşanan zorbalıklarda öğrencilerin tutumu zorbalık davranışlarını azaltmakta ya da artırmaktadır (Karna, Voeten, Poskiparta & Salmivalli, 2010). Bir yetişkine bildirmek bu yüzden önemlidir. Ancak bazen öğrenciler anlatmakta sıkıntı yaşamaktadır. İyi bir öğretmen-öğrenci ilişkisi öğrencilerin zorbalığı bildirme sıklığını artırabilir (Elliott, Cornell, Gregory & Fan, 2010).

2.6. Akran Zorbalığının Ölçülmesi

Akran zorbalığı kavramının alanyazında araştırılmaya ve incelenmeye başlaması ile beraber zorbalık yaşantılarının tespit edilmesi önemli bir hal almaya başlamıştır. Çünkü

koruyucu faktörleri ve risk faktörlerini belirlemek, zorbalık mağduriyetini azaltmak, seyircilerin prososyal davranışlarını artırıcı müdahale programları hazırlamak gibi nedenlerden dolayı bu ihtiyaca cevap verebilecek ve referans kabul edilecek ölçme araçlarına ihtiyaç duyulmuştur (Vaillancourt ve diğerleri, 2003). Akran zorbalığı hakkındaki çalışmaları ile bu alana öncülük eden Daniel Olweus zorbalığın ölçülmesine dair yayınladığı “Zorba/Kurban Anketi” çalışması ile bu alanda araştırma yapan yazarlara referans olmuştur. Bu çalışma öğrencilerin zorba ve mağduriyet sıklığını tespit etmeyi amaçlamıştır (Olweus, 1996).

Alanyazına bakıldığında farklı amaçlara hitap eden akran zorbalığı ölçeklerine rastlanmaktadır. Olweus’un gerçekleştirdiği çalışmadaki gibi zorba ve kurban yaşantılarını aynı ölçme aracı içinde birlikte ölçen çalışmalara (Espelage & Holt, 2001; Tarshis & Huffman, 2007; Warden, Christie, Cheyne, Fitzpatrick & Reid, 2000; Wolke ve diğerleri, 2000) alanyazında daha çok rastlanmaktadır. Bu çalışmaların yanında sadece zorbalığa (Austin & Joseph, 1996; Crick & Grotpeter, 1995) ya da sadece mağduriyete (Mynard & Joseph, 2000; Schafer ve diğerleri, 2004) odaklanan ölçekler ile de karşılaşılmaktadır. Ayrıca, zorbalığa dahil olmayan seyircilerin davranışlarını ölçmeye yönelik olarak geliştirilen ölçme araçları (Swearer & Cary, 2003; Williams & Guerra, 2007) da alanyazında yer almaktadır.

Türkiye’de de akran zorbalığı davranışlarını ölçmeye yönelik olarak geliştirilen ya da uyarlanan çeşitli ölçme araçları olduğu görülmektedir. Bu ölçeklere ilişkin çalışmalara Tablo 1’de yer verilmiştir.

Tablo 1

Akran zorbalığı ile ilgili geliştirilen ve uyarılan ölççekler

Ölçek İsmi	Yazar/lar	Amacı	Madde Sayısı ve Alt Boyutlar	Ölçek Türü	Çalışma Grubu	Geçerlik Çalışmaları	Güvenirlilik Çalışmaları
Lise Öğrencilerinde Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği	Genç (2007)	Zorba ve kurban davranışlarını belirlemek için ölçek geliştirmek	33 madde ve 6 alt boyut (“saldırı aleti veya tehditle”, “sözel”, “sanal ve cinsel”, “basit fiziksel”, “duygusal” ve “ağır fiziksel” zorbalık)	Öz Bildirim	Lise 1, 2 ve 3. sınıf öğrencileri	Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA)	Cronbach Alfa
Akran Zorbalığı Ölçeği	Kutlu & Aydın (2010)	Zorba ve kurban davranışlarını belirlemek için ölçek geliştirmek	45 madde ve 3 alt boyut (zorba, kurban ve dolgu)	Öz Bildirim	6. sınıf öğrencileri	AFA	Cronbach Alfa
Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği-Çocuk Formu	Pişkin & Ayas (2011)	Zorba ve kurban davranışlarını belirlemek için ölçek geliştirmek	37 madde, iki ayrı form ve 5 alt boyut (fiziksel, sözel, izolasyon, söylene yama ve eşyalara zarar verme)	Öz Bildirim	3, 4 ve 5. sınıf öğrencileri	DFA, görünüm ve kapsam geçerliği	Cronbach Alfa
Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği-Ergen Formu	Ayas & Pişkin (2015)	Zorba ve kurban davranışlarını belirlemek için ölçek geliştirmek	53 madde, iki ayrı form ve 6 alt boyut (fiziksel, sözel, izolasyon, söylene yama, eşyalara zarar verme ve cinsel zorbalık)	Öz Bildirim	6, 7, 8, 9, 10 ve 11. sınıf öğrencileri	DFA, görünüm ve kapsam geçerliği	Cronbach Alfa

Tablo 1'in devamı

Akran zorbalığı ile ilgili geliştirilen ve uyarlanan ölççekler

Ölçek İsmi	Yazar/lar	Amacı	Madde Sayısı ve Alt Boyutlar	Ölçek Türü	Çalışma Grubu	Geçerlik Çalışmaları	Güvenirlilik Çalışmaları
Zorba ve Kurban Çocuk Davranışları Değerlendirme Formu	Özyürek & Kurnaz (2019)	Zorba ve kurban davranışları gösteren öğrencileri belirlemek için ölçek geliştirmek	32 madde ve 3 alt boyut ("zorba", "kurban" ve "pasif zorba" çocuk)	Öğretmen değerlendirmesi	Okulöncesi ve ilkokul öğretmenleri	DFA ve AFA	KR-20 iç tutarlılık katsayısı
Zorba-Kurban Ölçeği	Demirbağ-Bolat (2010) Orijinal Yazar Espelage & Holt (2001)	Zorba ve kurban davranışları belirlemek için ölçek uyarlamak	13 madde ve 3 alt boyut (zorba, kavga ve kurban)	Öz Bildirim	6. sınıf öğrencileri	AFA ve ölçüt geçerliği	Cronbach Alfa
Kaliforniya Zorbalık Mağduriyeti Ölçeği	Atik & Güneri (2012) Orijinal Yazar Felix, Sharkey Green, Furlong & Tanigawa (2011)	Akran zorbalığına maruz kalanları belirlemek için ölçek uyarlamak	7 madde ve tek boyut	Öz Bildirim	6, 7 ve 8. sınıf öğrencileri	Ölçüt geçerliği ve yordama geçerliği	Cronbach Alfa ve Test-tekrar test
Olweus Öğrenciler için Akran Zorbalığı Anketi	Tıpırdamaz-Sipahi & Karababa (2018) Orijinal Yazar Olweus (1996)	Zorba ve kurban davranışlarını belirlemek için ölçek uyarlamak	22 madde ve 2 alt boyut (zorba ve kurban)	Öz Bildirim	6 ve 7. sınıf öğrencileri	Görünüm ve kapsam geçerliği	Cronbach Alfa ve Spearman Brown iki yarım test güvenirliliği

Tablo 1’de görüldüğü gibi akran zorbalığı ölçekleri daha çok ortaokul öğrencileri için geliştirilmiş ya da uyarlanmış (Örn; Atik & Güneri, 2012). Ortaokul öğrencileri ile birlikte lise 1 ve 2. sınıf öğrencilerini dahil eden ölçekler de mevcuttur (Örn; Ayas & Pişkin, 2015). Ayrıca sayıları az da olsa okulöncesi-ilkokul (Özyürek & Kurnaz, 2019) ve lise (Genç, 2007) öğrencilerinin yaşadığı akran zorbalığını tespit etmek için de ölçekler geliştirilmiştir.

Akran zorbalığı davranışlarını tespit etmek amacıyla geliştirilen ölçme araçlarını incelediğimizde temel problemin zorbalığın tanımında yer alan zarar verme niyeti, sürekli tekrar etme ve taraflar arasında güç dengesizliği öğelerini içermemesidir (Furlong, Sharkey, Felix, Tanigawa, & Greif-Green, 2010; Olweus, 1999). Bu durum zorbalığın şiddet ve saldırganlık gibi kavramlarla karıştırılmasına neden olmakta ve zorbalığın doğru bir şekilde ölçülmesini zorlaştırmaktadır (Smith, Cowie, Olafsson & Liefoghe, 2002). Alanyazında akran zorbalığı ile ilgili yapılan ölçümlerde farklı sonuçların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Cornell, Sheras & Cole, 2006). Kaliforniya Zorbalık Mağduriyeti ölçeği bu karışıklığı gidermek adına akran zorbalığının tüm öğelerini içeren ve psikometrik kanıtlar sunan çok az sayıda akran zorbalığı ölçekleri arasındadır (Felix ve diğerleri, 2011).

Türkiye’de kullanılan akran zorbalığı ölçeklerine baktığımızda daha çok geliştirme çalışmaları (Örn; Kutlu ve Aydın, 2010) yapıldığı görülmektedir. Yapılan uyarlama çalışmaları (Örn; Tıprıdamaz-Sipahi & Karababa, 2018) az sayıda da olsa vardır.

Akran zorbalığı davranışlarını değerlendirmek için daha önce geliştirilen ölçeklere bakıldığında zorba ve kurban davranışlarının yapısal anlamda ayrı olarak değerlendirildiği görülmektedir (Ayas & Pişkin, 2015; Özyürek & Kurnaz, 2019; Pişkin & Ayas, 2011). Ancak zorba ve kurban davranışlarının birbirlerini etkilediği düşüncesine sahip Türkiye’de kullanılan akran zorbalığı ölçeği bulunmamaktadır. Bu anlamda Türk kültürüne uyarlanan EAİÖ ilk olma özelliği taşımaktadır. Ayrıca farklı kültürlerde geçerlik ve güvenilirlik kanıtları

incelenmiş EAİÖ'nün az sayıda olan uyarlama çalışmalarına katkı sağlaması düşünülmektedir.

2.7. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde akran zorbalığı ile ilgili araştırmalar Türkiye'de ve yurt dışında olmak üzere iki bölüm halinde sunulmuştur.

2.7.1. Türkiye'de Akran Zorbalığı ile İlgili Yapılan Çalışmalar. Türkiye'de akran zorbalığı ile ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında bunların genel olarak zorbalığın yaygınlığını, sonuçlarını ve diğer değişkenlerle ilişkilerini incelemeye yönelik çalışmaları içerdiği görülmektedir.

Akran zorbalığı gruplarında empatik eğilimi incelemek amacıyla yapılan bir araştırmada araştırmaya katılan öğrencilerin % 26,9'u kurban, % 3,7'si zorba, % 60,8'i zorba-kurban ve %8,6'sı zorbalık davranışlarına dahil olmayan öğrenci statüsünde olduğu saptanmıştır. Ayrıca empatik eğilim ile akran zorbalığı arasında ilişki olduğu bulunmuştur (Siyez & Kaya, 2011).

Akran zorbalığı ile yalnızlık ve akademik başarı arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmaya 5 ve 6. sınıfa devam eden 701 öğrenci katılmıştır. Bu çalışmada zorba-kurban grubunda yer alan çocukların zorbalığa karışmayan çocuklara göre akranları tarafından daha fazla reddedildikleri ve akranlarına göre akademik başarı anlamında daha düşük seviyede olduğu gözlenmiştir. Bununla beraber zorba-kurban ve kurban olan öğrencilerin zorba ve karışmayan öğrencilere göre daha yalnız oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğrencilerin %23,3'ünün akran zorbalığı olaylarına dahil olduğu ifade edilmiştir (Pekel-Uludağlı & Uçanok, 2005).

Dölek (2002)'in "Öğrencilerde Zorbaca Davranışların Araştırılması ve Bir Önleyici Program Modeli" isimli çalışmasında zorba ve mağdur davranışlarının araştırma yapılan

okullarda yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin yarısının bir dönem süresince bir iki kezden haftada birkaç keze kadar değişen aralıklarla zorbalığa uğradığını, üçte birinin de arkadaşlarına karşı zorbalık yaptığını ya da zorbalık yapan bir grupta yer aldığını tespit etmiştir. Cinsiyet açısından erkek öğrencilerin hem erkek hem de kız öğrencilere daha fazla zorbalık uyguladığı tespit edilmiştir. Cinsiyete göre zorbalık davranışları açısından anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı da çalışmada belirtilmiştir. Araştırmadan elde edilen bir başka bulgu da öğretmenlerin zorbaca davranışlar karşısında yeterli ilgiliyi göstermediği ve öğrencilerin yaşadığı mağduriyeti yetişkinlere anlatmama yönünde bir tutum sergilediğidir.

Gültekin ve Sayıl (2005) ortaokul (5, 6, 7 ve 8), lise 1 ve 2. sınıflarda öğrenim gören 731 öğrencinin katkı sağladığı çalışmada zorbalığa maruz kalma ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olmadığını bulmuş ve zorbalığa uğrayanların oranının %13,9 olduğunu tespit etmiştir.

Kapçı (2004) yayımladığı çalışmaya göre orta sosyoekonomik düzeye mensup öğrencilerin alt sosyoekonomik düzeye mensup öğrencilere göre daha fazla bedensel zorbalığa maruz kaldığını ve bu farkın anlamlı olduğunu belirtmektedir. Ayrıca cinsel, sözel ve duygusal zorbalık türleri için ise sosyoekonomik anlamda bir fark olmadığını söylemektedir. Cinsiyete göre de sadece sözel zorbalık türünde anlamlı farkın bulunduğu ve erkek öğrencilerin sözel zorbalığa daha fazla maruz kaldığına bulgulardan ulaşılmıştır. Elde edilen başka önemli bir bulgu da akran zorbalığına maruz kalanların kalmayanlara göre benlik saygısının düşük, depresyon ve kaygı puanlarının daha yüksek olduğudur.

Gökler (2007) 8. sınıfa devam eden öğrenciler ile yaptığı araştırmada öğrencilerin %27,30'unun kurban, %10,10'unun zorba ve %20,90'ının zorba-kurban olduğunu bildirmektedir. Cinsiyete göre akran zorbalığını uygulamada zorba ve zorba-kurban

gruplarında erkeklerin daha fazla olduğunu ifade etmektedir. En fazla karşılaşılan zorbalık türünü de sözel ve fiziksel zorbalık olarak bulmuştur. Ayrıca zorbalığa dahil olmayan grubun zorba, kurban ve zorba-kurban grubunda yer alanlara göre empatik eğilim düzeyinin anlamlı düzeyde yüksek olduğunu söylemektedir.

Atik (2006) tarafından yapılan çalışmada akran zorbalığı ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunurken, sınıf düzeyi ile anlamlı ilişki bulunamamıştır. En yaygın karşılaşılan zorbalık ve mağduriyet türünün de sözel zorbalık olduğu belirtilmiştir. Öğrencilerin %32,4'ünün zorbalık olaylarına farklı rollerde (zorba, kurban ve zorba-kurban) dahil olduğu da belirlenmiştir. Zorbalığa maruz kalanların akademik başarıları düşük, dış denetim ve yalnızlık puanları yüksek kişiler olduğu da ifade edilmiştir.

Genç (2007), liselerde okuyan öğrencilerin ve liselerde görev yapan öğretmen ve müdürlerin akran zorbalığı olaylarına dair algılarını belirlemek amacıyla nitel ve nicel yöntemlerin birlikte kullanıldığı bir çalışma gerçekleştirmiştir. Akademik anlamda başarılı öğrencilerin orta ve başarısız grupta bulunanlara göre daha az zorbalık davranışı sergilediği tespit edilmiştir. Öğrencilerden erkek olanlar kızlara göre ve anne babası ayrı olanlar olmayanlara göre daha fazla zorbalık davranışı uygulamaktadır. Madde bağımlısı olduğunu iddia eden öğrenciler hem zorbalık uygulamada hem zorbalığa maruz kalmada diğer öğrencilere göre daha yüksek puanlar almıştır. Okul müdürleri ve rehber öğretmenler de öğrencilerde iletişim becerilerin zayıf olmasını, sosyal etkinliklere katılımının yetersizliğini, problem çözme becerilerinin düşüklüğünü ve ailelerinin ilgisizliğini zorbalık davranışlarının sebepleri olarak göstermiştir. Müdür ve rehber öğretmenlerden elde edilen önemli bir bulgu da okullarda zorbalığı önlemeye yönelik etkin müdahale programının olmadığı yönündedir.

Pişkin (2010) tarafından 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıfa giden 1154 öğrenciyle gerçekleştirilen çalışmada sosyoekonomik düzeyi yüksek okula gidenlerin alt ve orta düzeye gidenlere göre

daha fazla zorbalık uyguladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte öğrencilerin %30,2'sinin zorba, %35,1'inin kurban ve %6,2'sinin de hem zorba hem kurban olduğu bildirilmektedir. Kız öğrencilerin sayısı kurban grubunda erkek öğrencilere göre, zorba ve zorba-kurban grubunda erkek öğrencilerin sayısı da kız öğrencilere göre daha fazla bulunmuştur. Sözel zorbalığın en çok uygulanan zorbalık türü olduğu da vurgulanmıştır.

Lisede öğrenimine devam eden 1373 kişiden toplanan verilerle yapılan bir çalışmada öğrencilerin en fazla sınıfta zorbalığa uğradığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenciler en fazla zorbalığa maruz kalınan zamanın da teneffüs olduğunu bildirmiştir. Ayrıca kurbanların %50'sinin zorbalara karşılık vermediği ve %25'inin bu durumu görmezden gelme davranışı gösterdiği de bulunmuştur. Kurbanlar yaşadığı zorbalığı okul idaresi ve öğretmenler ile düşük oranda paylaşmaktadır. Hatta %48'inin kimse ile paylaşmadığı ve %37,3'ünün de sadece arkadaşlarına anlattığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte öğrencilerin bir bölümü yaşadığı zorbalık durumlarından dolayı okula da gelmek istemediklerini ifade etmiştir (Tural-Hesapçioğlu, Yeşilova-Meraler & Ercan, 2018).

Tekce (2019) yayımladığı çalışmada arkadaş niteliği ile akran zorbalığına maruz kalma ve zorbalık yapma arasında negatif yönlü anlamlı ilişkinin olduğunu bulmuştur. Nitelikli bir arkadaşına sahip olmanın zorbalık olaylarını azaltacağı ifade edilmiştir. Öğrencilerin en fazla karşılaştığı zorbalık türünün de fiziksel zorbalık olduğuna bulgulardan ulaşılmıştır.

Hilooğlu ve Cenkseven-Önder (2010)'in öğrencilerin zorbalık yapma ve zorbalığa uğrama eğilimleri ile sosyal beceri ve yaşam doyumu arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmasına 6, 7 ve 8. sınıfa giden toplam 935 öğrenci katkı sağlamıştır. Akran zorbalığına dahil olan grubun (zorba, kurban ve zorba-kurban) olumsuz, zorbalığa dahil olmayan grubun da olumlu sosyal davranışları daha fazla sergilediği ifade edilmiştir. Elde edilen önemli bir

başka bulgu da zorbalığa dahil olan öğrencilerin dahil olmayanlara göre yaşamdan algıladıkları doyumun daha düşük olmasıdır.

2.7.2. Yurt Dışında Akran Zorbalığı ile İlgili Yapılan Araştırmalar. Akran zorbalığı ile ilgili yurt dışında yapılan çalışmaların da Türkiye’de olduğu gibi akran zorbalığının ilişkili olduğu değişkenler ile birlikte zorbalığın sonuçları ve yaygınlığı üzerine odaklandığı görülmektedir.

Batsche ve Knoff (1994) yayımladığı çalışmada Amerika’da bulunan okullarda zorbalığa maruz kalma oranının %15-20 arasında değiştiğini bildirmektedir. Zorbalığa müdahale anlamında sadece saldırı, hırsızlık veya eşyalara zarar verme gibi davranışlarla sınırlamanın yetersiz kalacağını söylemektedir. Tüm okul personelini kapsayacak şekilde bir müdahale programı hazırlanması gerektiğini düşünmektedir. Bu programla öğrencilere prososyal davranışların öğretilmesi ve uygun kişilerarası arası iletişim becerilerinin geliştirilmesinin zorbalık olaylarını azaltmada daha etkili olacağına inanmaktadır.

Fekkes ve diğerleri (2005) Hollanda’da 32 okulda, yaşları 9 ile 11 arasında değişen 2766 çocuk ile yaptığı araştırmada çocukların %16’sından fazlasının akran zorbalığına uğradığını bulmuştur. Araştırmaya katılan öğrenciler daha çok sınıf arkadaşları tarafından zorbalığa uğradığını (%63,8) söylemektedir. Zorbalığa oyun alanlarında ve sınıfta daha çok maruz kaldıklarını da ifade etmektedir. Bir başka önemli bulgu da cinsiyete göre erkek öğrencilerin daha çok doğrudan (vurma, itme, tekme atma), kız öğrencilerin ise dolaylı (dışlanma, söylenti yayma, göz ardı etme) zorbalığa uğradığını belirtmesidir.

Ando ve diğerleri (2005) Japonya’da 8 farklı devlet okulunda okuyan 2923 öğrenci ile yapılan çalışmada akran zorbalığı ile ilişkili olabilecek çevresel ve kişisel sebepleri araştırmıştır. Öğretmen ve ebeveyn desteği, sapkın arkadaş sayısı gibi çevresel faktörlerin ve öz-yeterlilik, dürtüsellik ve oto-kontrol gibi kişisel özelliklerin zorbalık davranışlarıyla ilişkili

olduğunu bulmuştur. Ayrıca erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla akran zorbalığı yaptığını ve zorbalığa maruz kaldığını da tespit etmiştir.

Baldry ve Farrington (1999) zorbalığın yaygınlığı, türleri ve yaşandığı yerleri araştırmak amacıyla İtalya’da bir devlet ortaokulunda yaptığı çalışmada, son 3 ay içerisinde öğrencilerin yaklaşık olarak yarısından fazlasının zorbalık davranışı uyguladığı ve yarısının zorbalığa maruz kaldığı sonucuna ulaşmıştır. Erkeklerin kızlara göre daha fazla zorbalık yaptığı ve doğrudan zorbalık davranışını daha fazla sergilediği, zorbalık olaylarının daha çok sınıfta yaşandığı araştırmadan elde edilen bulgular arasındadır.

Rigby ve Barnes (2002) Avusturalya’da ilk ve ortaokula giden 38.000 öğrenci ile yürüttüğü çalışmada öğrencilerin %17-50 arasında değişen sıklıklarda kurban olma durumu bildirdiklerini saptamışlardır. Rigby (2007) Avustralya’da tek başına yaptığı bir başka kapsamlı çalışmada (25.000) da araştırmaya katkı sağlayan öğrencilerin 1/7’sinin zorbalığa haftada en az bir kez uğradığını ifade etmiştir.

Norveç’te Olweus (1994) 130.000 ilkokul, ortaokul ve lise öğrencisinin katkı sağladığı çalışmasında öğrencilerin zorbalık olaylarında yer alma oranını %17 olarak bulmuştur. Öğrencilerin %1,6’sının hem zorba hem kurban, %9’unun kurban ve %7’sinin zorba olduğuna bulgulardan ulaşılmıştır. Haftada bir kez zorbalık olaylarıyla öğrencilerin karşılaşma ihtimalini de %5 olarak tespit etmiştir.

Collins, McAleavy ve Adamson (2004) Kuzey İrlanda’da yayımladığı çalışmaya göre yaş düzeyi yükseldikçe zorbalığın azaldığını, erkeklerin kızlardan daha fazla zorbaca davranışlar uyguladığını ve öğrencilerin zorbalığa oyun alanlarında daha fazla maruz kaldığını bildirmektedir. Elde edilen diğer önemli bulgu da öğrencilerin yaşadığı zorbalığı anlattığı kişilerin en başında aile ve arkadaşlar gelmesidir. Öğretmenler zorbalık karşısında yardım isteme anlamında daha az düşünülmektedir. Ayrıca ilkokulda öğrenimine devam eden

öğrencilerin %40'ı ve ilkokul sonrasına gidenlerin %30'u zorbalığa maruz kaldıklarını ifade etmiştir.

Güney Kore'de Kim, Koh ve Leventhal (2004) tarafından yayımlanan çalışmada araştırmaya katılan ortaokul öğrencilerinin % 40'ının zorbalık davranışları içerisinde bulunduğunu ve bunların % 17'sinin zorba, % 14'ünün kurban ve % 9'unun ise zorba-kurban olduğunu bulmuşlardır. En sık karşılaşılan zorbaca davranışların dışlama ve sözlü taciz olduğunu bildirmişlerdir. Zorbaların daha çok yüksek sosyoekonomik düzeye ve kurbanların da düşük sosyoekonomik düzeye mensup öğrenciler olduğu da bulgular arasındadır.

Schlack ve Hölling (2007)'in Almanya'da 6619 öğrenci ile yapmış oldukları geniş kapsamlı araştırmada öğrencilerin 12 aylık zorbalık eğilimleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen bulgulara göre; kızların %9,9'u, erkeklerin %19,6'sı zorba; kızların %3,9'u, erkeklerin %5,2'si mağdur; kızların %3,6'sı, erkeklerin %7,6'sı zorba-mağdur olarak bildirilmiştir.

Akran zorbalığı ile ilgili alanyazında yapılan araştırma bulgularının geneline bakıldığında akran zorbalığının okullarda görülme sıklığının yüksekliği açısından ciddi bir problem olarak ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Akran zorbalığı davranışları öğrencileri sosyal ve duygusal açıdan olumsuz yönde etkilemektedir. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla zorbaca davranışlar sergilediği ve zorbaca davranışlara maruz kaldığı da elde edilen önemli bulgular arasındadır. Ayrıca sözel ve fiziksel zorbalığın daha görünür olmasından kaynaklı diğer zorbalık türlerine göre daha fazla bildirildiği söylenebilir.

2.8. Psikolojik Sağlık, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkiler

2.8.1. Psikolojik sağlık ve yaşam doyumu ilişkisi. Bireylerin yaşamında karşılaştığı sorunlarla mücadele etmesine yardımcı olan psikolojik sağlamlığın yüksek olması beraberinde yüksek yaşam doyumunu da getirir (Luthar, 2005). Psikolojik sağlamlık düzeyi

arttikça yaşam doyumunu da artar ve depresif belirtiler azalır (Erarslan, 2014). Yapılan çalışmalar da psikolojik sağamlık ve yaşam doyumunu arasında anlamlı ilişki olduğu bildirilmektedir (Abolghasemi & Varaniyab, 2010; Kaya & Demir, 2017; Martinez-Marti & Ruch, 2017; Oktan, 2008; Özpirci, 2017; Youngblom, Houlihan & Nolan, 2014).

Cohn, Fredrickson, Brown, Mikels ve Conway (2009) üniversitede öğrenim gören öğrencilerle yaptıkları çalışmada psikolojik sağamlık düzeyinde meydana gelen artışın yaşam doyumunu da artırdığı sonucuna ulaşmışlardır. Uz-Baş ve Yurdabakan (2017) İzmir ilinde yaşları 10 ile 14 arasında değişen 254 öğrenci ile yaptıkları çalışmada da aynı sonucu bulmuşlardır. Akademik personel (Ülker-Tümlü & Receptoğlu, 2013) ve depremedeler (Kararımak, 2007) ile yapılan diğer çalışmalarda da yaşam doyumunu ve psikolojik sağamlık arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki tespit edilmiştir.

2.8.2. Benlik saygısı ve yaşam doyumunu ilişkisi. Kişinin kendisi ile ilgili olumlu ve olumsuz değerlendirmeleri benlik saygısı (Rosenberg, 1965), kendi yaşamını tüm yönleri ile değerlendirmesi ise yaşam doyumunu (Diener ve diğerleri, 1985) kavramıyla açıklanır. Her iki kavramın da bireyin değerlendirmelerinden oluştuğu görülmektedir. Yapılan değerlendirmelerin olumlu yönde olması yüksek benlik saygısı ve yüksek yaşam doyumunun ortaya çıkmasını sağlamaktadır.

Pozitif psikolojideki bu iki önemli kavramın ortak noktalarından yola çıkarak iki kavram arasındaki ilişki üzerine araştırmalar yapılmıştır. Yapılan araştırmalarda benlik saygısının artmasıyla yaşam doyumunun da arttığı sonucuna ulaşılmıştır (Hong & Giannakopoulos, 1994; Uçar, 2019; Yiğit, 2010). Meslek yüksekokullarına giden öğrencilerin benlik saygısı ve yaşam doyumlarının incelendiği bir araştırmada, bu iki yapı arasında pozitif yönde anlamlı ilişki tespit edilmiştir (Dilmaç & Ekşi, 2008). Adıyaman'da 294 evli bireyle

yapılan bir başka çalışma da yukarıdaki sonuçları destekler niteliktedir (Yıldız & Baytemir, 2016).

3. Bölüm

Yöntem

Bu bölümde araştırma modeline, çalışma grubuna, veri toplama araçlarına, verilerin toplanmasına ve analizine yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada zorba ve kurban davranışları ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide psikolojik sağlık ve benlik saygısının aracı rolünün incelenmesine yönelik olarak ilişkisel desen kullanılmıştır.

3.2. Çalışma Grubu

Çalışma grubunu 2019-2020 eğitim öğretim yılında Bursa İlinin Osmangazi ve Yıldırım İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı 6 devlet ortaokulunun 5, 6, 7 ve 8. sınıflarına devam eden öğrenciler oluşturmuştur. Uygulama yapılacak okullar Osmangazi ve Yıldırım Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinden alınan görüşler doğrultusunda bölgedeki alt ve orta sosyoekonomik düzeydeki öğrencileri temsil edecek şekilde belirlenmiştir. Üst sosyoekonomik düzeyin tanımlanmasının zor olması, genel olarak üst sosyoekonomik düzeye mensup öğrencilerin özel okula gitmesi ve özel okullarda araştırma izni alınmasının zorluğu vb. nedenlerden dolayı üst sosyoekonomik düzeyde yer alan okulların öğrencileri araştırmanın çalışma grubuna dahil edilmemiştir.

Araştırma kapsamında 1365 ortaokul öğrencisinden veri toplanmıştır. Suriye, Azerbaycan, Filistin ve Özbekistan uyruklu toplam 50 öğrenciye ait veri analize dahil edilmemiştir. Ayrıca kayıp veri ve uç değer analizi sonucunda 44 öğrenciye ait veri analiz dışı bırakılmıştır. Sonuç olarak toplam 1271 ortaokul öğrencisine ait veri bu araştırma kapsamında kullanılmıştır (bkz. Tablo 2).

Tablo 2

Katılımcıların demografik özellikleri

Değişken	N	%
Cinsiyet		
Kız	649	51.1
Erkek	622	48.9
Toplam	1271	100
Sınıf Düzeyi		
5. Sınıf	281	22.1
6. Sınıf	298	23.4
7. Sınıf	328	25.8
8. Sınıf	364	28.6
Toplam	1271	100

3.3. Veri Toplama Araçları

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu. Katılımcıların kişisel bilgilerini toplamak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Hazırlanan form öğrencilerin yaşı, cinsiyeti, sınıf düzeyi ve uyruğu hakkında temel sorulardan oluşmaktadır.

3.3.2. Ergen Akran İlişkileri Ölçeği (EAIÖ). Öğrenciler arasında gerçekleşen zorbaca davranışların sıklığını belirlemek için Parada (2000) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek öğrencilerin zorbaca davranışları ne sıklıkta uyguladığı ve bu davranışların onlara ne sıklıkla uygulandığını ifade etmesini isteyen iki ayrı bölümden ve 6'lı likert tipinde toplam 36 maddeden oluşmaktadır. Her bir bölüm de kendi içinde 6'şar maddelik 3'er alt boyut (fiziksel, sözel ve sosyal) olmak üzere 18'er maddeden meydana gelmektedir. Ölçeklerin alt

boyutlarından alınan puanların yüksekliği öğrencinin zorbalığı uygulama ve zorbalığa maruz kalma düzeyini göstermektedir. Ölçeğin DFA sonucunda elde edilen modele ilişkin uyum indeksleri $\chi^2= 2316$, $df = 579$, $CFI = .94$, $TLI = .94$, $RMSEA = .029$ olarak hesaplanmıştır. Açımlayıcı Yapısal Eşitlik Modeli (AYEM) sonucunda elde edilen uyum indeksleri de $\chi^2= 1650$, $df = 519$, $CFI = .96$, $TLI = .95$, $RMSEA = .025$ olarak hesaplanmıştır.

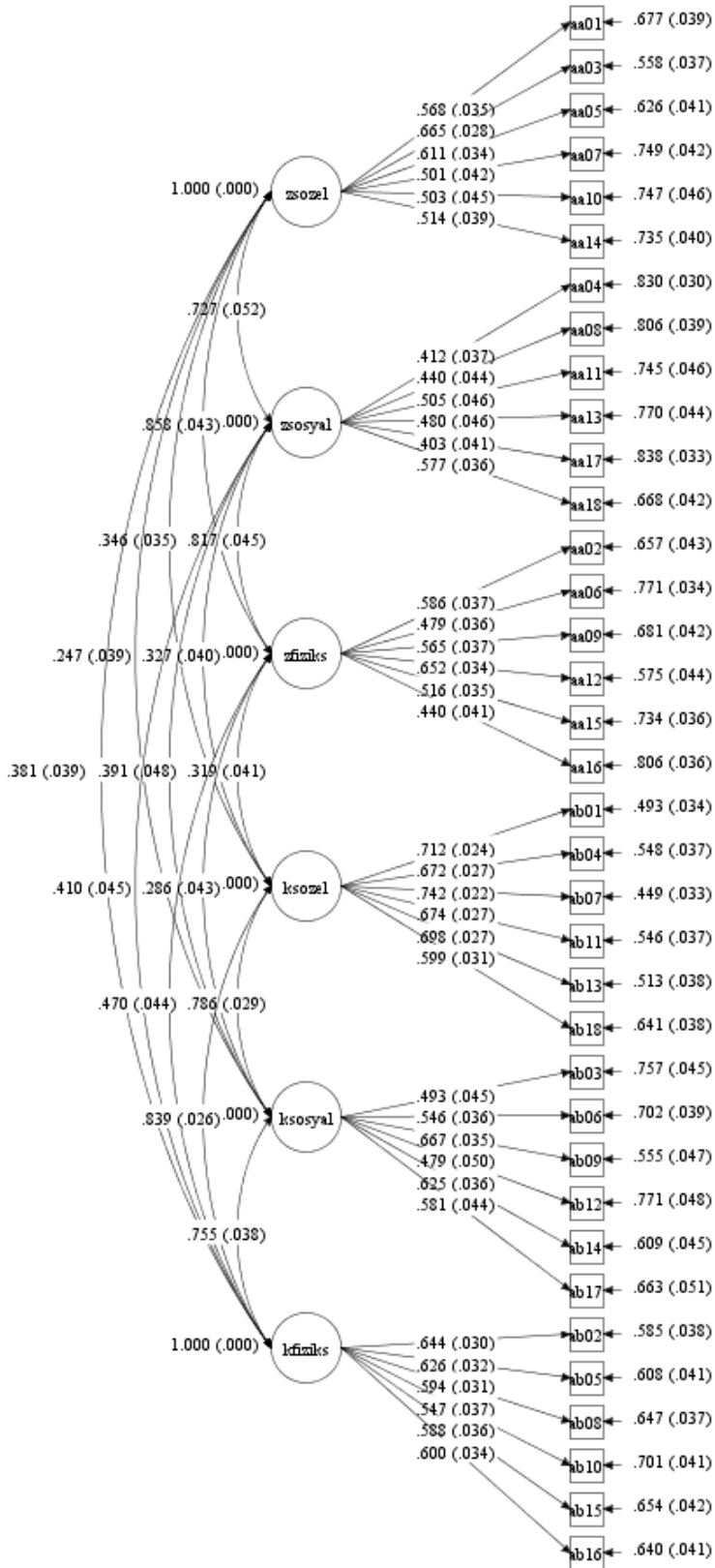
Güvenirlilik için belli zaman aralıkları ile 3 çalışmadan elde edilen iç tutarlılık katsayıları Zorba Davranışları Formu alt boyutları için sırasıyla Zorba-Sözel .89, .90 ve .92; Zorba-Sosyal .82, .86 ve .90; Zorba-Fiziksel .85, .87 ve .90 olarak bulunmuştur. Kurban Davranışları Formu alt boyutları için hesaplanan iç tutarlılık katsayıları da sırasıyla Kurban-Sözel .92, .92 ve .93; Kurban-Sosyal .87, .91 ve .92; Kurban-Fiziksel .89, .89 ve .92 olarak bulunmuştur (Parada, 2000).

3.3.2.1. EAIÖ Türkçe formunun çeviri çalışmaları. EAIÖ'nün Türkçeye uyarlama çalışmasını gerçekleştirmek için öncelikle ölçeği geliştiren Roberto Parada'dan e-posta yoluyla izin alınmıştır (bkz. Ek 6). Bu süreçte ölçeğin İngilizce formu 5 dil uzmanı tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Uzmanlardan gelen çeviriler tek form haline getirilmiştir. Daha sonra oluşturulan çeviri uzman değerlendirme formu Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik bölümünde görev yapan ve en az doktora seviyesinde bulunan 3 akademisyen tarafından incelenmiştir. PDR alanında uzman kişilerden gelen öneriler de dikkate alınarak düzenlenen form Türk dilinde uzman bir akademisyene gönderilmiştir. Türk dil uzmanının görüşleri doğrultusunda ölçek maddelerine karar verilerek tek form oluşturulmuştur. Bu form yurt dışında psikoloji alanında doktora yapan ve iki dile de hâkim olan bir uzman tarafından geri çeviri yöntemiyle tekrar İngilizceye çevrilmiştir. Yapılan çeviri ile ölçeğin orijinali arasında uyuşmadığı düşünülen 9 madde (Zorba Davranışları Formu: 5, 8, 9, 16; Kurban Davranışları Formu; 6, 7, 11, 13 ve 15. maddeler) için tekrar 4 dil uzmanından görüş alınmıştır. Bütün

çeviriler PDR alanında uzman bir akademisyen tarafından değerlendirilmiş ve yapılan değerlendirmelerin sonunda ölçek maddelerinin uygulama formu hazırlanmıştır. Uygulama formu ortaokulda görev yapan iki psikolojik danışmanla birlikte beşinci ve yedinci sınıfa giden iki öğrenciye anlaşılabilirlik açısından sorulduktan sonra ölçme aracının son haline karar verilmiştir. Bursa İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden okullarda uygulama yapmak için gerekli izinler alınmıştır (bkz. Ek 10). Uygulamalar 2019-2020 eğitim-öğretim yılında altı devlet ortaokulunda gerçekleştirilmiştir. Ölçme araçları uygulama yapılan okullarda görev yapan okul psikolojik danışmanlarının ve ilgili sınıf öğretmeninin yardımıyla araştırmacı tarafından ders saatlerinde uygulanmıştır. Öğrenciler araştırmada kullanılan ölçme araçlarını yaklaşık olarak 30-35 dakika içerisinde cevaplamışlardır.

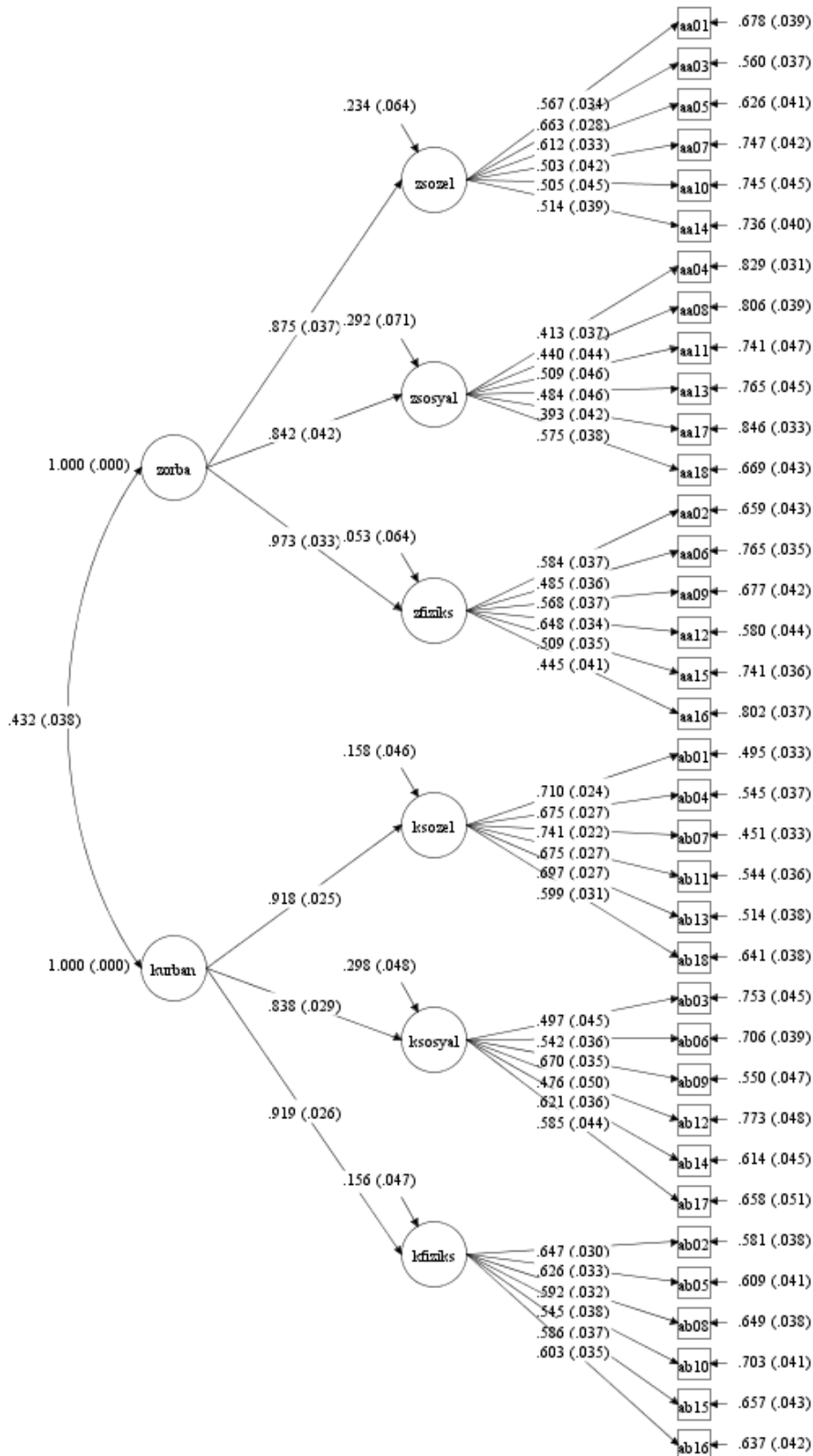
3.3.2.2. EAIÖ Türkçe formunun geçerlik çalışmaları. EAIÖ'nün Türk kültürü için geçerlik kanıtlarını incelemek amacıyla bu tez kapsamında yürütülen çalışmalar aşağıda ayrıntılı olarak açıklanmaktadır.

Bu çalışmada EAIÖ'nün birinci düzey doğrulayıcı faktör analizine ait hesaplanan standartlaştırılmış değerleri Şekil 1'de sunulmuştur. Ölçme modelindeki yol katsayıları manidardır ($p < 0.001$) ve standartlaştırılmış yol katsayıları .40 ile .74 arasındadır. Ölçme modeline ait uyum indeksleri şöyledir: $\chi^2(579) = 999.835$, $p < 0.001$, RMSEA = .02, CFI = .93, TLI = 0.92, SRMR = .04. Buna göre RMSEA ve SRMR indekslerine göre model veriye iyi uyum; CFI ve TLI indekslerine göre model veriye kabul edilebilir uyum göstermektedir (Bentler & Hu, 1999).

Şekil 1. EAİÖ'nün birinci düzey doğrulayıcı faktör analiziyle elde edilen ölçme modeline ait standartlaştırılmış sonuçlar

EAIÖ'nün bu çalışmada hesaplanan ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizine ait standartlaştırılmış değerleri Şekil 2'de sunulmuştur. Ölçme modelindeki tüm yol katsayıları manidardır ($p < 0.001$). Zorba faktörüne ait birinci sıradaki standartlaştırılmış yol katsayıları .39 ile .66 aralığında; ikinci sıradaki standartlaştırılmış yol katsayıları .84 ile .97 aralığındadır. Kurban faktörüne ait birinci sıradaki standartlaştırılmış yol katsayıları .48 ile .74 aralığında; ikinci sıradaki standartlaştırılmış yol katsayıları .84 ile .92 aralığındadır. Ölçme modeline ait uyum indeksleri şöyledir: $\chi^2(587) = 1038.022$, $p < 0.001$, RMSEA = .02, CFI = .92, TLI = .92, SRMR = .04. Buna göre RMSEA ve SRMR indekslerine göre model veriye iyi uyum; CFI ve TLI indekslerine göre model veriye kabul edilebilir uyum göstermektedir. (Bentler & Hu, 1999).

Şekil 2. EAİÖ'nün ikinci düzey doğrulayıcı faktör analiziyle elde edilen ölçme modeline ait standartlaştırılmış sonuçlar

3.2.2.3. EAIÖ Türkçe formunun güvenilirlik çalışmaları. Bu çalışmada ölçek ile elde edilen ölçümlerin güvenilirliği doğrulayıcı faktör analizine dayalı Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısıyla incelenmiştir. Bu hesaplamada faktör yükleri ve hata varyansları dikkate alınır (Raykov, 2004; akt. Wang & Wang, 2012). Elde edilen iç tutarlılık katsayı değerleri Zorba Davranışları Formu alt boyutları için sırasıyla Zorba-Sözel .73; Zorba-Sosyal .63; Zorba-Fiziksel .71 olarak bulunmuştur. Kurban Davranışları Formu alt boyutları için hesaplanan iç tutarlılık katsayıları da sırasıyla Kurban-Sözel .84; Kurban-Sosyal .74; ve Kurban-Fiziksel .77 olarak bulunmuştur. Ayrıca dört hafta ara ile yapılan test-tekrar test güvenilirliği Zorba Davranışları Ölçeği için .81 ve Kurban Davranışları Ölçeği için .82 olarak hesaplanmıştır.

3.3.3. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ). Rosenberg (1965) tarafından geliştirme çalışması yapılan ölçek 12 alt boyuttan ve 63 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin ilk boyutu benlik saygısını ölçmektedir. Ölçek 4'lü likert tipi on madde ve tek boyuttan meydana gelmektedir. Ölçekte 3, 5, 7, 8, 9 ve 10. maddeler ters puanlanmaktadır. Elde edilecek puan aralığı 10-40 arasındadır. Alınacak yüksek puan benlik saygısının yüksekliğini ifade etmektedir.

Çuhadaroğlu (1986) tarafından Türk diline uyarlanan ölçeğin ilk 10 maddesi benlik-saygısı boyutunu içermektedir. Ölçeğin, test tekrar test güvenilirlik katsayısı .75 ve iç tutarlılık katsayısı .71 olarak hesaplanan bu 10 maddelik versiyonu benlik saygısını ölçmek amacıyla kullanılmaktadır. Bu çalışmada RBSÖ'nün Çuhadaroğlu (1986) tarafından incelenen bu 10 maddelik versiyonu kullanılmıştır. Ölçeğin bu tez çalışmasında yeniden hesaplanan Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayı değeri .81 olarak bulunmuştur.

3.3.4. Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlık Ölçeği (ÇGPSÖ-12). Ölçeğin 28 maddelik orijinal hali Liebenberg, Ungar ve Van de Vijver (2012) tarafından öğrencilerin psikolojik sağlık düzeylerini değerlendirmek için geliştirilmiştir. Ölçeğin 12 maddelik

kısa form çalışması ise Liebenberg, Ungar ve LeBlanc (2013) tarafından yapılmıştır. Ölçek 5'li likert tipinde 12 madde ve tek boyuttan meydana gelmektedir. Ters olarak puanlanan hiçbir madde yoktur. Ölçekten alınacak yüksek puan yüksek psikolojik sağlamlık düzeyini ifade etmektedir.

Türk kültürüne uyarlama çalışması Arslan (2015) tarafından yaşları 11-16 arasında değişen öğrenciler ile gerçekleştirilmiştir. AFA sonuçlarına göre ölçeğin toplam varyansın %51.28'ini açıklayan tek faktörden meydana geldiği görülmüştür. Yapılan DFA sonucunda modele ilişkin uyum indeksleri RMSEA= .60, GFI= .94, NFI= .94, CFI= .97, IFI= .97 ve RMR= .03 olarak hesaplanmıştır. Güvenirlik için hesaplanan Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayı değeri .91 olarak bulunmuştur. Bu çalışma için elde edilen Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayı değeri .86 olarak hesaplanmıştır.

3.3.5. Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeği (ÇBÖYDÖ) – Kısa Formu.

Huebner, Suldo, Valois, Drane ve Zullig (2004) tarafından öğrencilerin 5 alt boyutta (aile, arkadaş, okul, benlik ve yaşanılan çevre) ve yaşamın genelinde algıladığı yaşam doyumunu değerlendirmek için geliştirilmiştir. Ölçek 7'li likert tipindeki toplam 6 maddeden oluşmaktadır. Ters olarak derecelendirilmiş madde yoktur. Ölçekte alt boyutlardan elde edilen toplam puan toplam yaşam doyumunun düzeyini göstermektedir.

Ölçeğin Türk kültürüne uyarlama çalışması Siyez ve Kaya (2007) tarafından 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflara giden öğrenciler ile yapılmıştır. AFA sonuçlarına göre ölçeğin toplam varyansın %48'ini açıklayan tek faktörden meydana geldiği görülmüştür. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayı değeri .89 olarak hesaplanmıştır. İlk uygulamadan iki hafta ara ile yapılan test-tekrar test güvenirlilik katsayısı da tüm ölçek için .82 olarak bulunmuştur. Bu çalışma için elde edilen Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayı değeri .81 olarak bulunmuştur.

3.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmadan elde edilen veriler, Bursa Uludağ Üniversitesi Etik Değerlendirme Kurulu (17 nolu karar ve 25.10.2019 tarihli yazı) (bkz. Ek 9) kararı ve Bursa İl Milli Eğitim Müdürlüğü ARGE Birimi (86896125-605.01-E.24768718 sayı ve 12.12.2019 tarihli onay yazısı) (bkz. Ek 10) onayı ile belirlenen okullarda 2019-2020 eğitim öğretim yılı sonbahar döneminde, öğrencilerin ders başlangıçları ya da ders bitimlerinde okul yönetimi ve öğretmenlerden alınan görüşler doğrultusunda toplanmıştır. Ölçme araçlarının öğrencilere uygulanması araştırmacının kendisi ve okullarda görevli okul psikolojik danışmanları tarafından ilgili sınıf öğretmeni gözetiminde yapılmıştır.

Araştırmada betimsel istatistikler (aritmetik ortalama, standart sapma, yüzdelik vb.) kullanılmıştır. Araştırmanın veri toplama araçlarından elde edilen çarpıklık ve basıklık değerleri +1 ile -1 aralığında olmadığı için verilerin normal dağılmadığı tespit edilmiştir (Çokluk, Şekerci & Büyüköztürk, 2010). Bundan dolayı zorba davranışları, kurban davranışları, benlik saygısı, yaşam doyumu ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkiler Spearman Brown sıra farkları korelasyon katsayısı ile hesaplanmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkiler, yapısal eşitlik modeli kullanılarak aracı değişken analizi ile incelenmiştir.

EAIÖ'nün Türk ortaokul öğrencileri için psikometrik özelliklerinin incelenmesi amacıyla DFA'nın yanısıra, iç tutarlığını incelemek için Cronbach Alfa katsayısı hesaplanmıştır. Ayrıca test-tekrar test güvenilirliği için de EAIÖ toplam 250 öğrenciye dört hafta ara ile tekrar uygulanmıştır. Verilerin analizinde SPSS 22.0 ve MPLUS 7.4 programları kullanmıştır.

Ölçeğin yapı geçerliği, ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizi ile incelenmiştir. Bu kapsamda öncelikle 36 madde ve 6 faktörden oluşan ölçme modeli birinci düzey DFA ile incelenmiştir. Daha sonra 36 madde, birinci sırada 6 faktör ve ikinci sırada iki faktörden

oluşan ölçme modeli ikinci düzey DFA ile test edilmiştir. Analizlerde robust maksimum likelihood parametre kestirim yöntemi ve MPLUS 7.4 programı kullanılmıştır. Ölçme modellerinin veri ile uyumunun değerlendirilmesinde modele ait χ^2 değeri, RMSEA, CFI, TLI ve SRMR indeksleri dikkate alınmıştır. Bir modelin veriye iyi uyum göstermesi için $CFI > .95$, $TLI > 0.95$, $SRMR < .08$ ve $RMSEA \leq .05$ olmalı; kabul edilebilir uyum göstermesi için $CFI > .90$; $TLI > .90$ ve $RMSEA \leq .08$ olmalıdır (Bentler & Hu, 1999).

Bu araştırmanın veri analizine başlanmadan önce kayıp veri analizi yapılmıştır. Liste bazında silme (listwise) tekniğinde kayıp veriye sahip katılımcılar analize dahil edilmez (Tabachnick & Fidell, 2015). Ölçeğin en az bir maddesine yanıt vermeyen 21 öğrenci olduğu görülmüştür. Listwise kayıp veri analizi yöntemi kullanılarak ilgili öğrenciler analize dahil edilmemiştir

Uç değerler, Mahalonobis uzaklığı ve box plot ile incelenmiştir. Maholonobis uzaklığı manidar ise ($p < .0001$) uç değer kabul edilir (Çokluk ve diğerleri, 2010). Bu kapsamda Maholonobis uzaklığı manidar olan ($p < .0001$) ve box pilotta uç değer olduğu görülen 23 öğrenci analiz dışı bırakılmıştır. Araştırma kapsamındaki analizlere 1271 öğrenciden elde edilen veri ile devam edilmiştir.

Bu çalışmada tek değişkenli çok değişkenli normallik incelenmiştir. Ölçek maddelerine ait ölçek çarpıklık katsayılarının 1.58-6.06 ve basıklık katsayılarının 1.43-49.08 aralığında olduğu görülmüştür. Değişkenlere ait çarpıklık ve basıklık değerleri +1 ile -1 aralığında olmadığı için normal dağılıma uygun değildir (Çokluk ve diğerleri, 2010).

Çoklu bağlantı problemi için ölçek maddeleri arasındaki ikili Spearman Brown sıra farkları korelasyon katsayısı hesaplanmış ve herhangi iki bağımsız değişken arasındaki korelasyonun .50'nin üstünde olmadığı görülmüştür. Değişkenler arasındaki korelasyonun

.80'in üzerinde olmaması çoklu bağlantı sorununun olmadığını göstermektedir (Çokluk ve diğerleri, 2010).

4. Bölüm

Bulgular

Bu bölümde araştırma sürecinde toplanan verilerin analizinden elde edilen bulgulara araştırma sorularına uygun bir sıralama ile alt başlıklar halinde yer verilecektir.

4.1. Araştırmanın Değişkenlerine İlişkin Betimsel İstatistikler ile Spearman Brown Sıra Farkları Katsayı Değeri Sonuçları

Bu araştırmada incelenen değişkenlerin arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla Spearman Brown sıra farkları korelasyon analizi kullanılmıştır. Zorba davranışları, kurban davranışları, psikolojik sağlamlık, yaşam doyumu ve benlik saygısı arasındaki değişkenlerden elde edilen betimsel istatistikler ve korelasyon sonuçları Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3

Araştırmada İncelenen Değişkenlere İlişkin Betimsel İstatistikler ve Spearman Brown Sıra Farkları Korelasyon Katsayı Değerleri

Değişkenler	\bar{x}	SS	1	2	3	4	5
1. Zorba Davranışları	24.13	7.14	-	.51	-.48	-.41	-.27
2. Kurban Davranışları	28.51	11.99		-	-.42	-.43	-.32
3. Psikolojik Sağlamlık	50.99	8.09			-	.61	.54
4. Yaşam Doyumu	33.84	6.30				-	.55
5. Benlik Saygısı	31.19	5.36					-

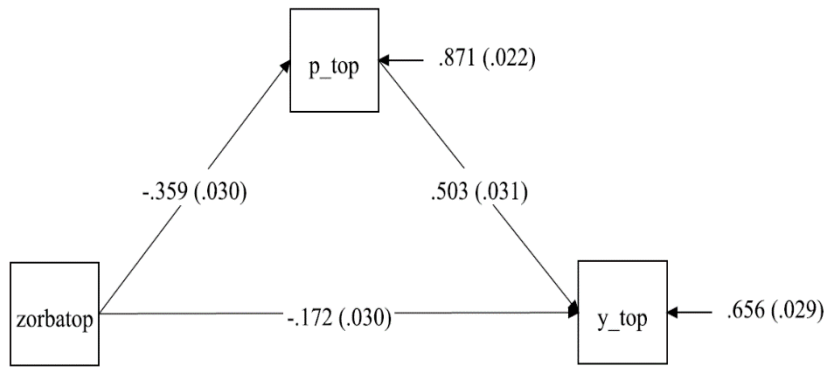
Tablo 3'de verilen değerler incelendiğinde, çalışma grubuna ait zorba davranışları puan $\bar{x}= 24.13$, $SS= 7.14$, kurban davranışları puan $\bar{x}= 28.51$, $SS= 11.99$, psikolojik sağlamlık puan $\bar{x}= 50.99$, $SS= 8.09$, yaşam doyumu puan $\bar{x}= 33.84$, $SS= 6.30$ ve benlik saygısı puan $\bar{x}= 31.19$, $SS= 5.36$ olarak bulunmuştur.

Araştırmada yapılan korelasyon analizi sonucunda zorba davranışları ile kurban davranışları ($r = .51, p < .01$), psikolojik sağlamlık ile yaşam doyumu ($r = .61, p < .01$), psikolojik sağlamlık ile benlik saygısı ($r = .54, p < .01$), yaşam doyumu ile benlik saygısı ($r = .55, p < .01$) arasında pozitif yönde manidar ilişkiler bulunmuştur.

Zorba davranışları ile psikolojik sağlamlık ($r = -.48, p < .01$), zorba davranışları ile yaşam doyumu ($r = -.41, p < .01$), zorba davranışları ile benlik saygısı ($r = -.27, p < .01$), kurban davranışları ile psikolojik sağlamlık ($r = -.42, p < .01$), kurban davranışları ile yaşam doyumu ($r = -.43, p < .01$), kurban davranışları ile benlik saygısı ($r = -.32, p < .01$) arasında da negatif yönde manidar ilişkiler bulunmuştur.

4.2. Zorba Davranışları ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Psikolojik Sağlamlığın Aracı Rolü

Zorba davranışları ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide psikolojik sağlamlığın aracı rolüne ilişkin elde edilen standartlaştırılmış yol katsayıları ve hata değerleri Şekil 3’de sunulmuştur. Buna göre zorba davranışlarının, aracı değişken olan psikolojik sağlamlık üzerindeki etkisi ($\beta = -0.359, p < 0.001$) negatif yöndedir. Aracı değişken olan psikolojik sağlamlığın yaşam doyumu üzerindeki etkisi ($\beta = 0.503, p < 0.001$) pozitif yöndedir. Zorba davranışlarının yaşam doyumu üzerindeki doğrudan etkisi negatif yöndedir ($\beta = -0.172, p < 0.001$).

Şekil 3. Zorba davranışları ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide psikolojik sağlamlığın aracılığı ve standardize edilmiş yol katsayıları

Ayrıca zorba davranışları, yaşam doyumu ve psikolojik sağlamlık modelindeki değişkenler arasındaki etkiler Tablo 4’de sunulmuştur. Buna göre zorba davranışlarının, yaşam doyumu üzerindeki toplam etkisi negatif yöndedir ($\beta = -0.352$, $p < 0.001$). Modele göre zorba davranışlarının yaşam doyumu üzerindeki dolaylı etkisi ($\beta = -0.180$, $p < 0.001$) negatif yöndedir.

Tablo 4

Zorba davranışları, yaşam doyumu ve psikolojik sağlamlık modelindeki değişkenler arasındaki etkiler

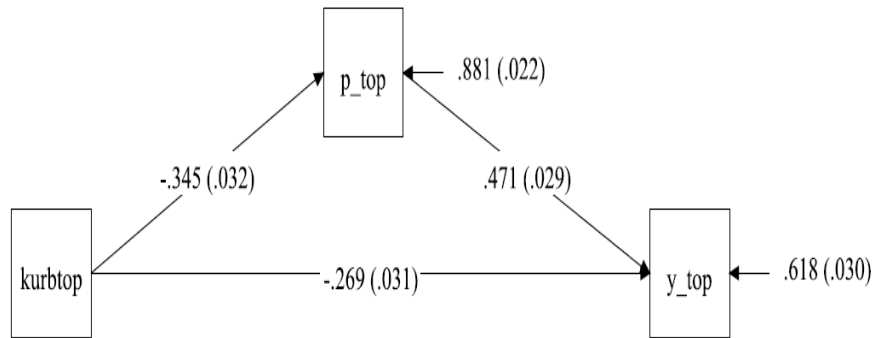
Etki Adı	Yolun Adı	Std. Yol	Std.
		Katsayısı (β)	Hata
Toplam Etki	Zorba davranışları → Yaşam doyumu	-0.352*	0.030
Dolaylı Etki	Zorba davranışları → Psikolojik sağlamlık → Yaşam doyumu	-0.180*	0.020
Doğrudan Etki	Zorba davranışları → Yaşam doyumu	-0.172*	0.030

* $p < .001$

Model psikolojik sağlamlıktaki varyansın %13'ünü ve yaşam doyumundaki varyansın %34'ünü açıklamaktadır. Sonuç olarak zorba davranışlarının yaşam doyumunu üzerindeki toplam, doğrudan ve dolaylı etkileri manidar bulunduğu için psikolojik sağlamlığın kısmi aracı rol üstlendiği tespit edilmiştir.

4.3. Kurban davranışları ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Psikolojik Sağlamlığın Aracı Rolü

Kurban davranışları ile yaşam doyumunu arasındaki ilişkide psikolojik sağlamlığın aracı rolüne ilişkin elde edilen standartlaştırılmış yol katsayıları ve hata değerleri Şekil 4'de sunulmuştur. Buna göre kurban davranışlarının, aracı değişken olan psikolojik sağlamlık üzerindeki etkisi ($\beta = -0.345, p < 0.001$) negatif yöndedir. Aracı değişken olan psikolojik sağlamlığın yaşam doyumunu üzerindeki etkisi ($\beta = 0.471, p < 0.001$) pozitif yöndedir. Kurban davranışlarının yaşam doyumunu üzerindeki doğrudan etkisi negatif yöndedir ($\beta = -0.269, p < 0.001$).

Şekil 4. Kurban davranışları ile yaşam doyumunu arasındaki ilişkide psikolojik sağlamlığın aracılığı ve standardize edilmiş yol katsayıları

Ayrıca kurban davranışları, yaşam doyumunu ve psikolojik sağlamlık modelindeki değişkenler arasındaki etkiler Tablo 5'de sunulmuştur. Buna göre kurban davranışlarının, yaşam doyumunu üzerindeki toplam etkisi negatif yöndedir ($\beta = -0.432, p < 0.001$). Modele göre

kurban davranışlarının yaşam doyumu üzerindeki dolaylı etkisi ($\beta = -0.163$, $p < 0.001$) negatif yöndedir.

Tablo 5

Kurban davranışları, yaşam doyumu ve psikolojik sağlamlık modelindeki değişkenler arasındaki etkiler

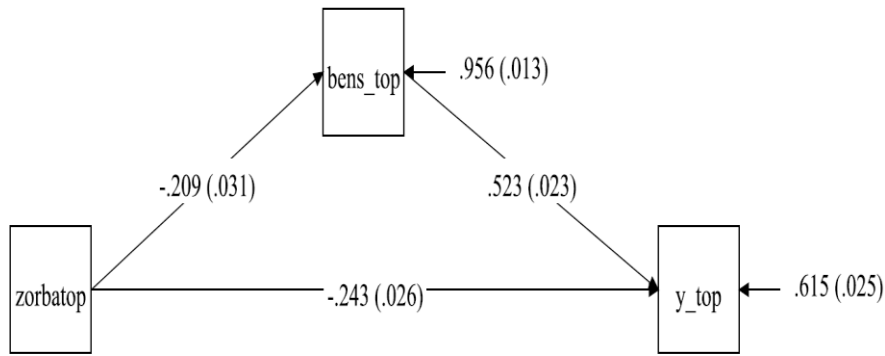
Etki Adı	Yolun Adı	Std. Yol Katsayısı (β)	Std. Hata
Toplam Etki	Kurban davranışları → Yaşam doyumu	-0.432*	0.032
Dolaylı Etki	Kurban davranışları → Psikolojik sağlamlık → Yaşam doyumu	-0.163*	0.019
Doğrudan Etki	Kurban davranışları → Yaşam doyumu	-0.269*	0.031

* $p < .001$

Model psikolojik sağlamlıktaki varyansın %11'ini ve yaşam doyumundaki varyansın %38'ini açıklamaktadır. Sonuç olarak kurban davranışlarının yaşam doyumu üzerindeki toplam, doğrudan ve dolaylı etkileri manidar bulunduğu için psikolojik sağlamlığın kısmi aracı rol üstlendiği tespit edilmiştir.

4.4. Zorba Davranışları ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Benlik Saygısının Aracı Rolü

Zorba davranışları ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide benlik saygısının aracı rolüne ilişkin elde edilen standartlaştırılmış yol katsayıları ve hata değerleri Şekil 5'de sunulmuştur. Buna göre zorba davranışlarının, aracı değişken olan benlik saygısı üzerindeki etkisi ($\beta = -0.209$, $p < 0.001$) negatif yöndedir. Aracı değişken olan benlik saygısının yaşam doyumu üzerindeki etkisi ($\beta = 0.523$, $p < 0.001$) pozitif yöndedir. Zorba davranışlarının yaşam doyumu üzerindeki doğrudan etkisi negatif yöndedir ($\beta = -0.243$, $p < 0.001$).

Şekil 5. Zorba davranışlarının ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide benlik saygısının aracılığı ve standardize edilmiş yol katsayıları

Ayrıca zorba davranışları, yaşam doyumu ve benlik saygısı modelindeki değişkenler arasındaki etkiler Tablo 6’da sunulmuştur. Buna göre zorba davranışlarının yaşam doyumu üzerindeki toplam etkisi negatif yöndedir ($\beta = -0.352$, $p < 0.001$). Modele göre zorba davranışlarının yaşam doyumu üzerindeki dolaylı etkisi ($\beta = -0.109$, $p < 0.001$) negatif yöndedir.

Tablo 6

Zorba davranışları, yaşam doyumu ve benlik saygısı modelindeki değişkenler arasındaki etkiler

Etki Adı	Yolun Adı	Std. Yol	Std.
		Katsayısı (β)	Hata
Toplam Etki	Zorba davranışları → Yaşam doyumu	-0.352*	0.030
Dolaylı Etki	Zorba davranışları → Benlik saygısı	-0.109*	0.017
	→ Yaşam doyumu		
Doğrudan Etki	Zorba davranışları → Yaşam doyumu	-0.243*	0.026

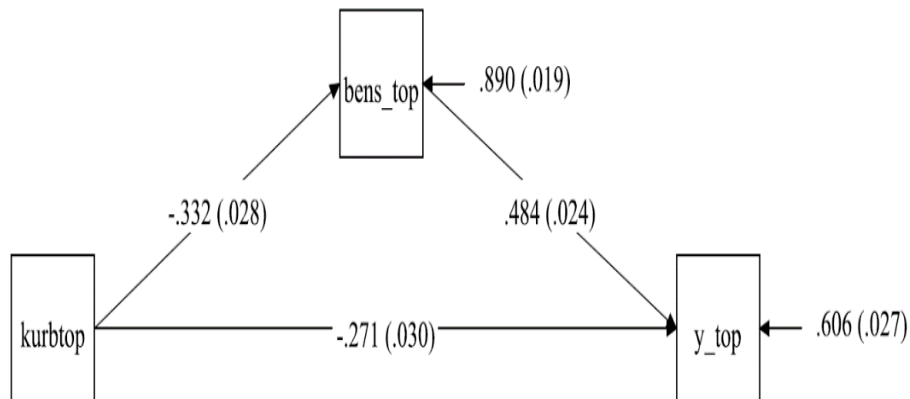
* $p < .001$

Model benlik saygısındaki varyansın %4’ünü ve yaşam doyumundaki varyansın %39’unu açıklamaktadır. Sonuç olarak zorba davranışlarının yaşam doyumu üzerindeki

toplam, doğrudan ve dolaylı etkileri manidar bulunduğu için benlik saygısının kısmi aracı rol üstlendiği tespit edilmiştir.

4.5. Kurban davranışları ile Yaşam Doymu Arasındaki İlişkide Benlik Saygısının Aracı Rolü

Kurban davranışları ile yaşam doymu arasındaki ilişkide benlik saygısının aracı rolüne ilişkin elde edilen standartlaştırılmış yol katsayıları ve hata değerleri Şekil 6'da sunulmuştur. Buna göre kurban davranışlarının, aracı değişken olan benlik saygısı üzerindeki etkisi ($\beta = -0.332, p < 0.001$) negatif yöndedir. Aracı değişken olan benlik saygısının yaşam doymu üzerindeki etkisi ($\beta = 0.484, p < 0.001$) pozitif yöndedir. Kurban davranışlarının yaşam doymu üzerindeki doğrudan etkisi negatif yöndedir ($\beta = -0.271, p < 0.001$).

Şekil 6. Kurban davranışları ile yaşam doymu arasındaki ilişkide benlik saygısının aracılığı ve standardize edilmiş yol katsayıları

Ayrıca kurban davranışları, yaşam doymu ve benlik saygısı modelindeki değişkenler arasındaki etkiler Tablo 7'de sunulmuştur. Buna göre kurban davranışlarının yaşam doymu üzerindeki toplam etkisi negatif yöndedir ($\beta = -0.432, p < 0.001$). Modele göre kurban davranışlarının yaşam doymu üzerindeki dolaylı etkisi ($\beta = -0.161, p < 0.001$) negatif yöndedir.

Tablo 7

Kurban davranışları, yaşam doyumu ve benlik saygısı modelindeki değişkenler arasındaki etkiler

Etki Adı	Yolun Adı	Std. Yol Katsayısı (β)	Std. Hata
Toplam Etki	Kurban davranışları → Yaşam doyumu	-0.432*	0.032
Dolaylı Etki	Kurban davranışları → Benlik saygısı → Yaşam doyumu	-0.161*	0.016
Doğrudan Etki	Kurban davranışları → Yaşam doyumu	-0.271*	0.030

* $p < .001$

Model benlik saygısındaki varyansın %11'ini ve yaşam doyumundaki varyansın %39'unu açıklamaktadır. Sonuç olarak kurban davranışlarının yaşam doyumu üzerindeki toplam, doğrudan ve dolaylı etkileri manidar bulunduğu için benlik saygısının kısmi aracı rol üstlendiği tespit edilmiştir.

5. Bölüm

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgulara dair tartışma ve sonuçlara yer verildikten sonra araştırmacılara ve okul psikolojik danışmanlarına öneriler sunulacaktır.

5.1. Tartışma ve Sonuç

Bu araştırma kapsamında ortaokul öğrencilerine ait zorba davranışlarının yaşam doyumu üzerindeki etkisinde psikolojik sağlık ve benlik saygısının aracı rolü ile kurban davranışlarının yaşam doyumu üzerindeki etkisinde psikolojik sağlık ve benlik saygısının aracı rolü incelenmiştir. Alanyazındaki araştırmalarda zorba ve kurban davranışlarının yaşam doyumunu düşürdüğü görülmektedir (Buelga ve diğerleri, 2008; Gobina ve diğerleri, 2008). Bu bakımdan yapılan araştırmada da alanyazındaki bulgularla tutarlı bir sonuca ulaşılmıştır. Ayrıca bu araştırmada psikolojik sağlık ve benlik saygısının bu etkiye kısmen katkıda bulunduğu tespit edilerek alanyazına katkı sağlanmıştır.

Akran zorbalığını uygulayan ve zorbalığa maruz kalan bireylerin incelenen davranışları ile yaşam doyumu, psikolojik sağlık ve benlik saygısı arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre psikolojik sağlık ile yaşam doyumu ve benlik saygısı ile yaşam doyumu arasında da pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Bu araştırmada ayrıca, akran zorbalığı davranışlarının incelenmesinde kullanılan bir ölçme aracı olan EAIÖ'nün Türkçeye çeviri çalışmaları yapılarak ölçeğin Türk kültürü için geçerlik ve güvenilirlik kanıtları hesaplanmıştır. Türkiyedeki ortaokul öğrencilerinin akran zorbalığı davranışlarının ölçülmesinde kullanılacak geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı alanyazına kazandırılmıştır.

Bu tez kapsamında uyarılma çalışması yapılan EAİÖ, zoba ve kurban yapılarının birbirini etkilediği düşüncesini savunmaktadır. Akran zorbalığını uygulayan kişinin aynı zamanda mağdur olabileceğini ifade etmektedir. Yapılan bu çalışmada da zorba davranışları ve kurban davranışları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki ($r=.51$) bulunmuştur. Bu sonuç alanyazında yapılan diğer çalışmalarla benzerlik göstermektedir (Harachi ve diğerleri, 1999; Parada, 2000). Aşağıda ulaşılan sonuçlara yönelik tartışmalara araştırma sorularına uygun alt başlıklar halinde yer verilecektir.

5.1.1. Zorba davranışları ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide psikolojik sağlamlığın aracı rolüne ilişkin tartışma. Bu çalışmada zorba davranışları ile yaşam doyumu ve zorba davranışları ile psikolojik sağlamlık arasında negatif yönlü, yaşam doyumu ile psikolojik sağlamlık arasında ise pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç, yapısal eşitlik modeli için gerekli koşulların olduğunu göstermektedir. Buradan hareketle zorba davranışları ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide psikolojik sağlamlığın aracı rolü araştırılmış ve zorba davranışlarının yaşam doyumu üzerindeki toplam, doğrudan ve dolaylı etkileri manidar bulunduğu için psikolojik sağlamlığın kısmi aracı rol üstlendiği görülmüştür. Başka bir ifadeyle psikolojik sağlamlığın zorbaca davranışları sergileyen öğrencilerin düşen yaşam doyumları için koruyucu bir faktör olabileceği söylenebilir.

Araştırma bulguları incelendiğinde zorba davranışlarının yaşam doyumu üzerindeki doğrudan etkisi negatif yönde manidardır. Bu bakımdan araştırmanın bu bulgusu alanyazında yapılan diğer çalışmalarla tutarlılık göstermektedir (Buelga ve diğerleri, 2008; Flaspohler ve diğerleri, 2009; Gobina ve diğerleri, 2008). Türkiye’de yapılan az sayıda çalışmada da elde edilen bulgular benzerlik göstermektedir. Hilooğlu ve Cenkseven-Önder (2009), zorbalığa dahil olanların (zorba-kurban, kurban ve zorba) olmayanlara göre daha düşük yaşam

doyumuna sahip olduklarını bildirmişlerdir. Duy ve Yıldız (2014) ise sadece zorbalığa dahil olan öğrencilerin çalışma grubu olarak seçildiği araştırmasında zorbaların diğer statülere göre (zorba-kurban ve kurban) yaşam doyumunu açısından daha avantajlı olduğunu ifade etmişlerdir.

Araştırmadan elde edilen bu sonuç alanyazınına bakıldığında beklendik bir sonuç olarak görülebilir. Çünkü yaptığı saldırganca ve zorbaca davranışları nedeniyle arkadaşları tarafından reddedilen ve kabul görmeyen (Austin & Joseph, 1996), bir takım psikolojik rahatsızlıklar yaşayan ve ailesi tarafından olumsuz davranışlara maruz kalan (Dake ve diğerleri, 2003) zorbalar, yaşamdan aldıkları doyumunu değerlendirirken olumsuz bir bakış açısına sahip olmaktadır.

Araştırmadan elde edilen diğer önemli bir bulgu ise, zorba davranışlarının aracı değişken olan psikolojik sağlamlık üzerindeki doğrudan etkisinin negatif yönde manidar olmasıdır. Alanyazında bu konuyla ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında ulaşılan bulgulara benzer sonuçlar görülmektedir (Donnon, 2009; Narayanan & Betts, 2014). Türkiye’de ise zorba davranışlarının psikolojik sağlamlıkla ilişkisi üzerinde araştırma bulgularına rastlanmamıştır. Bu anlamda, yapılan bu çalışmadan elde edilen bulguların alanyazını için önemli olduğu söylenebilir.

Psikolojik sağlamlık, olumsuz olaylar karşısında kişinin toparlanma gücü olarak tanımlanmaktadır (Garmezy, 1993). Bu tanımdan yola çıkarak alanyazında daha çok kurban davranışları ile psikolojik sağlamlık üzerine çalışmaların yapıldığı söylenebilir. Ancak akran zorbalığı davranışlarının faili olan zorbaların, içinde bulunduğu olumsuz koşullar yüzünden bu davranışları sergileyebileceği göz ardı edilmiştir. Psikolojik sağlamlığı yüksek bireylerin iletişim becerisi (Werner, 1989) ve problem çözme becerisinin (Block & Kremen, 1996) yüksek olduğu düşünüldüğünde zorbaca davranışların azalmasında psikolojik sağlamlığın önemli olduğu ifade edilebilir. Zorbaların, içsel ve dışsal koruyucu faktörleri içinde barındıran

psikolojik sağlamlıklarının yüksek olması durumunda çevrelerinde bulunan kişilere karşı daha yapıcı davranacakları ve o kişilerle olumlu ilişkiler kurabilecekleri söylenebilir (Donnon, 2009). Böylelikle zorba davranışlarının azalacağı düşünülebilir.

Araştırmanın bulguları incelendiğinde aracı değişken olan psikolojik sağlamlığın yaşam doyumunu manidar bir şekilde yordadığı görülmüştür. Yüksek psikolojik sağlamlık bireyin yaşamdan aldığı doyumunu da artırmaktadır (Luthar, 2005). Yaşadığı sorunlar karşısında bireyin gösterdiği uyum sağlama becerisi, hayatına dair olumlu görüşe sahip olmasını ve yüksek yaşam doyumunu algılamasını desteklemektedir. Psikolojik sağlamlık ve yaşam doyumunu arasında olan anlamlı ilişki alanyazında yapılan çalışmalarla da ortaya konmuştur (Abolghasemi & Varaniyab, 2010; Cohn ve diğerleri, 2009; Kararımak, 2007; Özpıricci, 2017; Ülker-Tümlü & Receptoğlu, 2013; Youngblom ve diğerleri, 2014).

Sonuç olarak, bu araştırmanın bulgularına dayanarak psikolojik sağlamlığın zorbaca davranan öğrencilerin düşen yaşam doyumları için koruyucu bir faktör olacağı söylenebilir. Elde edilen bu bulguya dair alanyazına bakıldığında psikolojik sağlamlığın zorba davranışları ve yaşam doyumunu arasındaki ilişkiye aracılık ettiğine dair bir çalışma görülmemektedir. Bu anlamda yapılan bu çalışmanın bulgularının alanyazını için değerli olduğu söylenebilir.

5.1.2. Kurban davranışları ile yaşam doyumunu arasındaki ilişkide psikolojik sağlamlığın aracı rolüne ilişkin tartışma. Bu çalışmada kurban davranışları ile yaşam doyumunu ve kurban davranışları ile psikolojik sağlamlık arasında negatif yönde, yaşam doyumunu ile psikolojik sağlamlık arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu gözlenmiştir. Bu sonuç yapısal eşitlik modeli için gerekli koşulların sağlandığını ifade etmektedir. Bu sonuç doğrultusunda kurban davranışları ile yaşam doyumunu arasındaki ilişkide psikolojik sağlamlığın aracı rolü araştırılmış; yapılan analizlerde yaşam doyumunu ve kurban davranışları arasındaki ilişkide psikolojik sağlamlığın yaşam doyumunu üzerindeki toplam, doğrudan ve

dolaylı etkileri manidar bulunduğu için psikolojik sağlamlığın kısmi aracı rol üstlendiği tespit edilmiştir. Daha açık bir şekilde ifade edilirse, bu araştırmanın bulgularına göre, zorbalığa maruz kalan öğrencilerin düşük yaşam doyumları için psikolojik sağlamlığın koruyucu bir faktör olabileceği söylenebilir.

Araştırma sonucunda kurban davranışları ile yaşam doyumu arasında tespit edilen negatif yönlü anlamlı ilişki, Varela ve diğerlerinin (2018) zorbalık mağduriyeti ve yaşam doyumu arasında negatif yönlü bir ilişki olduğuna ilişkin bulguları ile tutarlıdır. Flaspohler ve diğerleri (2009) tarafından yapılan bir başka çalışma da bu görüşü destekler niteliktedir. Alanyazında yapılan çalışmalar akran zorbalığına maruz kalan öğrencilerin yaşam doyumunun düştüğüne işaret etmektedir (Ash & Huebner, 2001; Borg, 1998; Navarro ve diğerleri, 2015; Rigby, 2007).

Türkiye’de kurban davranışları ile yaşam doyumu çalışmalarının az sayıda olduğu görülmektedir. Örneğin, Duy ve Yıldız (2014) zorbalık statülerinde yer alan öğrencilerin yaşam doyumunu incelemiştir. Yaşam doyumunu algılamada kurban statüsünde yer alanların; zorbalara göre dezavantajlı, zorba-kurban grubuna göre ise avantajlı durumda olduğuna elde edilen verilerden ulaşılmıştır. Hilooğlu ve Cenkseven-Önder (2010) zorbalığa maruz kalan öğrencilerin zorbalığa maruz kalmayan öğrencilere göre daha düşük yaşam doyumuna sahip olduğunu söylemişlerdir. Bu araştırma önceki araştırma bulguları ile paralellik göstermesinin ötesinde, ayrıca kurban davranışları ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiye dair önemli bulgular sunarak Türkiye’de bu konuya dair çok az sayıda yapılan araştırmalara katkı sağladığı düşünülmektedir.

Akran zorbalığı mağduriyeti okul yaşantısı ve sonrası dönemde birçok probleme neden olmaktadır (Austin & Joseph, 1996; Bang & Park, 2017). Yaşadığı problemle başa çıkma mekanizması yeterli olmadığında ve gerekli sosyal desteği çevresinden alamadığında

kurbanların kendini yalnız ve mutsuz hissetmesi kaçınılmazdır. Bu sebeple zorbalığa maruz kalan öğrencilerin yaşamdan aldığı doyumunu düşük ve olumsuz değerlendirmesi beklendik bir sonuç olarak görülebilir.

Araştırmanın diğer önemli bulgusu ise psikolojik sağlık ve kurban davranışları arasında negatif yönde ilişkinin olmasıdır. Akran zorbalığına maruz kalma ile psikolojik sağlık arasındaki bu sonuç alanyazında yapılan diğer çalışmalarla tutarlıdır (Donnon, 2009; Hinduja & Patchin, 2017). Yapılan bir çalışmada psikolojik sağlamlığını yüksek bildiren öğrencilerin zorbalık karşısında daha az problem yaşadığı ifade edilmiştir. Türkiye’de psikolojik sağlık ve akran zorbalığı mağduriyetinin ilişkisine dair yok denecek kadar araştırma bulgusu görülmektedir. Özdemir (2018) tarafından yapılan bir çalışmada akran zorbalığına maruz kalma ile psikolojik sağlık arasında anlamlı ilişkinin olmadığı araştırmanın bulguları arasındadır. Bu çalışmada ise önceki bulgulardan farklı bir biçimde psikolojik sağlık ile kurban davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu bakımdan bu sonucun da kurban davranışları ile psikolojik sağlık ilişkisi üzerine Türkiye’deki çok az sayıda araştırmanın bulguları arasına eklenerek alanyazına katkı sağladığı söylenebilir.

Psikolojik sağlık kavramı bireyin karşılaştığı zor koşullara ve stresli durumlara uyum sağlama becerisi olarak ifade edilmektedir (Cannor & Davidson, 2003). Çünkü psikolojik sağlık becerisi yüksek kişiler aynı zamanda problem çözme becerisi, iletişim becerisi ve yaşama dair umudu yüksek kişilerdir (Garmezy, 1993). Akran zorbalığı, zamanlarının büyük bölümünü okulda ve arkadaşları ile geçiren öğrencilerin alanyazından elde edilen bulgulara bakıldığında karşılıklarına çıkacak en büyük problem alanlarından birisidir. Öğrencilerin bu zor durumla başa çıkabilmesinde ve hayatına tekrardan adapte olabilmesinde yardımcı olacak becerilerin önemli bir rol üstlendiğini söyleyebiliriz. Psikolojik sağlık bu

anlamda yaşanan mağduriyetleri azaltan bir unsur olabilir. Bu bilgiler ışığında psikolojik sağlamlığı düşük öğrencilerin akran zorbalığına maruz kalma ihtimalinin yüksek olması şaşırtıcı değildir.

Bu çalışmada psikolojik sağlamlık ve yaşam doyumu arasında bulunan pozitif yönlü anlamlı ilişki de alanyazında daha önce yer alan çeşitli araştırmaların bulguları ile benzerlik göstermektedir (Kaya & Demir, 2017; Martinez-Marti & Ruch, 2017). Cohn ve diğerleri (2009) üniversite öğrencileri ile Uz-Baş ve Yurdabakan (2017) ortaokul öğrencileri ile yaptıkları çalışmada aynı sonuca ulaşmışlardır. Depremzedeler ile yapılan bir başka çalışmada da psikolojik sağlamlığın yaşam doyumunu yordadığını ve yaşam doyumu ile psikolojik sağlamlık arasında pozitif yönde ilişkinin olduğu bildirilmiştir (Kararımak, 2007)

Sonuç olarak, bu çalışmanın bulgularına dayanarak psikolojik sağlamlığın akran zorbalığına maruz kalan öğrencilerin düşen yaşam doyumları için koruyucu bir faktör olacağı söylenebilir. Alanyazın incelendiğinde psikolojik sağlamlığın kurban davranışları ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiye aracılık ettiği ile ilgili bir araştırma bulgusu görülmemektedir. Bu veriler ışığında, yapılan bu çalışmadan elde edilen bulguların alanyazına katkı açısından önemli olduğu açıklanabilir.

5.1.3. Zorba davranışları ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide benlik saygısının aracı rolüne ilişkin tartışma. Yapılan bu çalışmada zorban davranışları ile yaşam doyumu ve zorba davranışları ile benlik saygısı arasında negatif yönlü, yaşam doyumu ile psikolojik sağlamlık arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğuna elde edilen verilerden ulaşılmıştır. Bulgular benlik saygısının zorba davranışları ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide kısmi aracı rol üstlendiğini göstermiştir. Başka bir şekilde ifade edecek olursak, zorbaca davranışları sergileyen öğrencilerin düşen yaşam doyumları için benlik saygısının koruyucu bir faktör olabileceği söylenebilir.

Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde zorba davranışları ile yaşam doyumu arasında negatif yönde anlamlı ilişki vardır. Başka bir ifade ile zorbaca davranışlar sergileyen öğrencilerin sergilemeyen öğrencilere göre yaşam doyumları daha düşüktür. Bu sonuç alanyazında yapılan diğer çalışmalarla benzerlik göstermektedir. (Buelga ve diğerleri, 2008; Duy & Yıldız, 2014; Flaspohler ve diğerleri, 2009; Gobina ve diğerleri, 2008; Hilooğlu & Cenkseven-Önder, 2009).

Araştırmadan elde edilen diğer sonuç ise, zorba davranışları ile aracı değişken olan benlik saygısı arasında negatif yönde anlamlı ilişki olmasıdır. Alanyazında bu konuyla ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında ulaşılan bulgulara paralel sonuçlar görülmektedir (Pollastri ve diğerleri, 2010; Rigby & Cox, 1996). Türkiye’de de Kandemir ve Özbay (2009) tarafından yapılan bir çalışmada, zorbalık ile benlik saygısı arasında negatif yönde ilişki bulunmuş ve benlik saygısı yükseldikçe zorbalık davranışlarının azalacağı ifade edilmiştir. Bu noktada farklı sonuçlara ulaşan araştırma bulguları da vardır. Bazı çalışmalar zorbaların düşük değil yüksek benlik saygısına sahip olduğunu bildirmektedir (Keskin, 2010; Salmivalli ve diğerleri, 1999).

Arkadaşlarına göre fiziksel anlamda güçlü, herhangi bir spor dalında başarılı veya yüksek sosyal beceriye sahip olma gibi özelliklerinden dolayı arkadaşları tarafından popüler bulunan zorbalar da bulunmaktadır (Vaillancourt ve diğerleri, 2003). Böyle bir durumda zorbaların iddia edilenin aksine yüksek benlik saygısına sahip olabileceği görülmektedir. Bu tez kapsamında elde edilen bulgulara bakıldığında zorba davranışları ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin ($r = -.27$), psikolojik sağlamlık ($r = -.48$) ve yaşam doyumuna ($r = -.41$) nazaran daha düşük gelmesi de bu sebebe bağlanabilir. Çünkü akran zorbalığı uygulayanların iletişim ve sosyal becerisi yüksek, fiziksel anlamda güçlü veya okulda popüler olduğunda kendilerine yönelik değerlendirmelerinin ve güvenlerinin yüksek olabileceği anlamına

gelmektedir. Bahsedilen özelliklere sahip zorbalılar bu nedenle çevresindekileri manipüle etme gücüne sahip olarak akran zorbalığı davranışları sergileyebilmektedir.

Bu araştırmada benlik saygısı ve yaşam doyumu arasında ise yapılan analizlere göre pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Kişinin kendine ve yaşamına dair yaptığı değerlendirmelerle ilgili olan bu iki değişkenin ilişkili olması beklenen bir durumdur (Diener ve diğerleri, 1985; Rosenberg, 1965). Alanyazında bu iki değişkenin arasındaki ilişkiye dair yapılan araştırmalarda da benzer sonuçlar görülmektedir (Dilmaç & Ekşi, 2008; Hong & Giannakopoulos, 1994; Yiğit, 2010).

Sonuç olarak, bu araştırmanın verilerine dayanarak benlik saygısının zorba davranışlar gösteren öğrencilerin düşük yaşam doyumları için koruyucu bir faktör olacağı söylenebilir. Alanyazınına bakıldığında benlik saygısının zorba davranışları ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiye aracılık ettiği ile ilgili bir araştırma görülmemektedir. Bu nedenle yapılan bu çalışmanın bulgularının alanyazına katkı sağlayacağı ifade edilebilir.

5.1.4. Kurban davranışları ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide benlik saygısının aracı rolüne ilişkin tartışma. Kurban davranışları ile yaşam doyumu ve kurban davranışları ile benlik saygısı arasında negatif yönde, yaşam doyumu ile benlik saygısı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu gözlenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre benlik saygısının zorbalığa uğrama ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide kısmi aracı rol üstlendiği tespit edilmiştir. Daha açık bir şekilde ifade edilirse, zorbalığa maruz kalan öğrencilerin düşük yaşam doyumları için benlik saygısının koruyucu bir faktör olabileceği söylenebilir.

Araştırma sonucunda kurban davranışları ile yaşam doyumu arasında negatif yönde anlamlı ilişki vardır. Daha açık bir şekilde ifade edecek olursak zorbalığına maruz kalan öğrencilerin yaşam doyumları kalmayan öğrencilere göre daha düşüktür. Ortaya konan bu sonuç alanyazında yapılan diğer araştırmalarla paralellik göstermektedir (Ash & Huebner,

2001; Borg, 1998; Flaspohler ve diğeri, 2009; Navarro ve diğeri, 2015; Varela ve diğeri 2018).

Araştırma bulguları incelendiğinde kurban davranışları ile benlik saygısı arasında negatif yönde anlamlı ilişki olduğu görülmüştür. Araştırma sonucunun alanyazında yapılan diğer çalışmalarla tutarlı olduğu söylenebilir (Egan & Perry, 1998; Hawker & Boulton, 2000). İlkokul ve ortaokul yıllarında akran zorbalığına maruz kalmış yetişkinlerle yapılan geriye dönük çalışmada, yaşanan mağduriyetin benlik saygılarının düşmesine sebep olduğu bulunmuştur (Schafer ve diğeri, 2004). Litvanya’da yapılan bir çalışmada da düşük benlik saygısının akran zorbalığı mağduriyetine sebep olduğu açıklanmıştır (Jankauskiene ve diğeri, 2008). Türkiye’deki kurban davranışları ile benlik saygısı çalışmalarında da aynı sonuçlara ulaşılmıştır. Zorbalığa maruz kalma sıklığı arttıkça benlik saygısının düştüğü tespit edilmiştir (Kapçı, 2004).

Akran zorbalığı ile ilgili yapılan araştırmalar ışığında bu sonucun beklendiği olduğu söylenebilir. Çünkü kendini savunmada yetersiz kalan ve özgüveni düşük olan öğrenciler zorbalara için kolay hedef haline gelmektedir (Hodges & Perry, 1999). Zorbalarla baş etmede yetersiz kaldığı için de kurbanlar kendisine olan güvenini yitirmektedir.

Benlik saygısı ve yaşam doyumu arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Araştırmadan elde edilen bu sonuç alanyazında yapılan araştırmalar ile benzerlik göstermektedir (Hong & Giannakopoulos, 1994; Uçar, 2019). Meslek yüksekokuluna giden öğrenciler ile yapılan bir çalışmada yüksek yaşam doyumuna sahip öğrenciler aynı zamanda yüksek benlik saygısı da bildirmişlerdir (Yiğit, 2010). Evli bireylerle yapılan bir başka çalışmada da yaşam doyumu ve benlik saygısı arasında pozitif yönlü ilişki olduğu araştırmanın bulguları arasındadır (Yıldız & Baytemir, 2016).

Sonuç olarak, bu araştırmanın verilerine dayanarak benlik saygısının akran zorbalığına maruz kalan öğrencilerin düşen yaşam doyumları için koruyucu bir faktör olacağı söylenebilir. Alanyazın incelendiğinde benlik saygısının kurban davranışları ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiye aracılık ettiği ile ilgili yapılan bir çalışma görülmemektedir. Elde edilen bu sonuç doğrultusunda araştırmanın bulgularının alanyazını için değerli olduğu söylenebilir.

5.2. Öneriler

Bu araştırmadan elde edilen bulgulardan hareket ederek hazırlanan öneriler araştırmacılara ve okul psikolojik danışmanlarına yönelik olarak iki bölüm halinde sunulacaktır.

5.2.1. Araştırmacılara öneriler. Akran zorbalığı davranışları sonucu düşen yaşam doyumu için psikolojik sağlamlık ve benlik saygısının kısmı aracı rol üstlendiği bu araştırmada tespit edilmiştir. Bu alanda çalışma yapacak araştırmacılara dair önerilere bu bölümde yer verilecektir.

Bu çalışma sadece Bursa’da belirlenen ortaokullarda öğrenimine devam eden 1271 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Bu durum araştırmanın bulgularının genellenebilirliğini kısıtlamaktadır. Bu nedenle, Türkiye’nin farklı bölgelerinde ve farklı eğitim kurumlarında öğrenimlerine devam eden öğrenciler ile gerçekleştirilecek çalışmalar sayesinde bulguların genellenebilirliği artırılabilir.

Araştırmanın çalışma grubu olarak alt ve orta sosyoekonomik düzeyde yer alan okullardaki öğrenciler seçilmiştir. Üst sosyoekonomik düzeye mensup öğrencilerin genel olarak özel okula gitmesi ve özel okullarda araştırma izni alınmasının zorluğu, üst sosyoekonomik düzeyin tanımlanmasının zor olması gibi nedenlerden dolayı üst sosyoekonomik düzeyde yer alan okulların öğrencileri araştırmanın çalışma grubuna dahil edilmemiştir. Tüm

sosyoekonomik düzeyde (alt-orta-üst) yer alan öğrencilerin olduğu araştırmalar yapılarak elde edilen verilerin kapsamı artırılabilir.

Araştırmada akran zorbalığı davranışları ile benlik saygısı, psikolojik sağlamlık ve yaşam doyumu arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bu sonuca göre öğrencilerde benlik saygısı, psikolojik sağlamlık ve yaşam doyumu arttıkça akran zorbalığı uygulayan ve zorbalığa maruz kalan kişilerin azalabileceği söylenebilir. Alanyazında akran zorbalığı ile mücadeleyle yönelik yapılacak programlarda psikolojik sağlamlık, yaşam doyumu ve benlik saygısının yer alması önerilebilir.

Bu araştırmada yapılan incelemelere göre EAİÖ'nün orijinal ölçek formuyla uyumlu olduğu bulunmuştur. Ölçeğin her iki formu için ayrı ayrı 3 alt boyut ve 18 maddelik hali ile geçerli ve güvenilir olduğu tespit edilmiştir. Zorba ve kurban davranışlarının birbirini etkilediği görüşünden yola çıkarak geliştirilen ve bu araştırma kapsamında Türk kültürüne uyarlama çalışması yapılan EAİÖ, akran zorbalığı davranışlarını ölçmeyi amaçlayan araştırmalarda uygulanabilir ve farklı örneklem gruplarında geçerlik ve güvenilirlik kanıtları incelenebilir. Böylece bu ölçeğin, bu tez kapsamında çalışılan yaş gruplarının dışında kullanılabilmesine ilişkin geçerlik ve güvenilirlik kanıtları elde edilebilir ve ölçeğin kullanılabilmesi popülasyon genişletilebilir.

Bu çalışmada zorba ve kurban davranışları ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide psikolojik sağlamlık ve benlik saygısının aracılığı test edilmiştir. Farklı araştırmalarda zorba ve kurban davranışlarının yaşam doyumuna etkisini açıklayabilecek farklı değişkenler de araştırılabilir. Böylece zorba olan ve zorbalığa maruz kalan öğrencilerin yaşam doyumunu artırmada yardımcı olacak değişkenler bulunarak öğrencilere sosyal ve duygusal açıdan yardım sağlanabilir.

5.2.2. Okul psikolojik danışmanlarına öneriler. Akran zorbalığı okullarda yaygın olarak görülen problem alanlarından biridir. Okullarda zorbalıkla mücadele çalışmaları yapacak okul psikolojik danışmanlarına dair öneriler bu bölümde sunulacaktır.

Bu araştırmada benlik saygısı, psikolojik sağlamlık ve yaşam doyumu arttıkça akran zorbalığı davranışlarının azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Psikolojik sağlamlık ve benlik saygısının zorbaca davranışlar sergileyen ve bu davranışlara maruz öğrencilerin yaşam doyumunu artırmada aracı rol üstlendiği de bulunmuştur. Buradan hareketle okul psikolojik danışmanlarının zorbalıkla mücadele için yapacağı önleyici, geliştirici veya iyileştirici çalışmalarda bu becerilerin geliştirilmesine yönelik etkinliklere yer vermelerinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Akran zorbalığı uygulayan kişiler aynı zamanda mağdur da olabilmektedir. Bu çalışmada zorba davranışları ile kurban davranışları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Okul psikolojik danışmanları okulda yapacağı çalışmaları planlarken bu bilgiyi göz önünde bulundurmalıdır. Bundan dolayı zorba, kurban ve izleyicilerin sürece dahil olduğu okul temelli çalışmalar yapmaları faydalı olacaktır. Yaşanan akran zorbalığı problemlerini çözerken ön yargılı olunmaması ve bu bilginin dikkate alınması önerilebilir.

Kaynakça

- Abolghasemi, A., & Varaniyab, S. T. (2010). Resilience and perceived stress: Predictors of life satisfaction in the students of success and failure. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 5, 748-752.
- Ando, M., Asakura, T., & Simons-Morton, B. (2005). Psychosocial influences on physical, verbal, and indirect bullying among Japanese early adolescents. *Journal of Early Adolescence*, 25, 268-297.
- Andreou, E. (2000). Bully/victim problems and their association with psychological constructs in 8-to 12 year-old Greek schoolchildren. *Aggressive Behavior*, 26, 49-56.
- Arora, C. M. (1987). Defining bullying for a secondary scholl. *Educational and Child Psychology*, 3(4), 110-120.
- Arslan, G. (2015). Çocuk ve genç psikolojik sağlamlık ölçeğinin (ÇGPSÖ-12) psikometrik özellikleri: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Ege Eğitim Dergisi*, 16(1), 1-12.
- Ash, C., & Huebner, E. S. (2001). Environmental events and life satisfaction reports of adolescents: A test of cognitive mediation. *School Psychology International*, 22, 320-336.
- Atik, G. (2006). *The role of locus of control, self-esteem, parenting style, loneliness, and academic achievement in predicting bullying among middle school students* (Unpublished master's thesis). Middle East Technical University, Ankara.
- Atik, G., & Güneri, O. Y. (2012). California bullying victimization scale: Validity and reliability evidence for the Turkish middle school children. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 46, 1237-1241.
- Austin, S., & Joseph, S. (1996). Assessment of bully/victim problems in 8 to 11 year olds. *British Journal of Educational Psychology*, 66, 447-456.

- Ayas, T., & Pişkin, M. (2015). Akran zorbalığı belirleme ölçeği ergen formu. *Akademik Bakış Dergisi*, 50, 316-324.
- Baldry, A. C., & Farrington, D. P. (1999). Types of bullying among Italian school children. *Journal of Adolescence*, 22, 423–426.
- Bang, Y. R., & Park, J. H. (2017). Psychiatric disorders and suicide attempts among adolescents victimized by school bullying. *Australasian Psychiatry*, 25(4), 376–380. <http://dx.doi.org/10.1177/1039856217715987>
- Barker, E. D., Arseneault, L., Brendgen, M., Fontaine, N., & Maughan, B. (2008). Joint development of bullying and victimization in adolescence: Relations to delinquency and self-harm. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 47, 1030–1038. <http://dx.doi.org/10.1097/CHI.ObO13e31817eec98>
- Batsche, G. M., & Knoff, H. M. (1994). Bullies and their victims: Understanding a pervasive problem in the schools. *School Psychology Review*, 23, 165-174.
- Bauman, S., & Del-Rio, A. (2005). Knowledge and beliefs about bullying in schools. *School Psychology International*, 26(4), 428–442. <http://dx.doi.org/10.1177/0143034305059019>
- Baumeister, R. F., Campbell, J. D., Krueger, J. I., & Vohs, K. D. (2003). Does high self-esteem cause better performance, interpersonal success, happiness, or healthier lifestyles? *Psychological Science in the Public Interest*, 4(1), 1-44.
- Bentler, P. M., & Hu, L. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteri versus new alternatives. *Structural Equation Modeling*, 6(1), 1-55.
- Berger, K. S. (2007). Update on bullying at school: Science forgotten. *Developmental Review*, 27(1) 90- 126.

- Besag, V. E. (1995). *Bullies and victims in schools: A guide to understanding and management*. Philadelphia: Open University Press.
- Block, J., & Kremen, A. M. (1996). IQ and ego-resiliency: Conceptual and empirical connections and separateness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70(2), 349-361.
- Björkqvist, K., Lagerspetz, K. M. J., & Kaukiainen, A. (1992). Do girls manipulate and boys fight? Developmental trends regarding direct and indirect aggression. *Aggressive Behavior*, 18, 117-127.
- Borg, M. G. (1998). The emotional reactions of school bullies and their victims. *Educational Psychology*, 18(4), 433-444. <http://dx.doi.org/10.1080/0144341980180405>
- Boulton, M. J., & Underwood, K. (1992). Bully/victim problems among middle school children. *British Journal of Educational Psychology*, 62, 73-87.
- Bowes, L., Maughan, B., Caspi, A., Moffitt, T., & Arseneault, L. (2010). Families promote emotional and behavioural resilience to bullying: Evidence of an environmental effect. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 51(7), 809–814.
- Bradley, R. H., & Corwyn, R. F. (2004). Life satisfaction among European American, African American, Chinese American, Mexican American and Dominican American adolescents. *International Journal of Behavioral Development*, 28(5), 385–400.
- Branden, N. (1994). *The six pillars of self-esteem*. New York: Bantam Books.
- Buelga, S., Musitu, G., Murgui, S., & Pons, J. (2008). Reputation, loneliness, satisfaction with life and aggressive behavior in adolescence. *The Spanish Journal of Psychology*, 11(1), 192-200.

- Bulgurcu, S. (2011). *İstanbul ilinde bir ilköğretim okulunda 6–8. sınıflarda akran zorbalığı sıklığının araştırılması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Card, N. A., & Hodges, E. V. E. (2008). Peer victimization among school children: Correlations, causes, consequences and considerations in assessment and intervention. *School Psychology Quarterly*, 23, 451–461. <http://dx.doi.org/10.1037/a0012769>
- Craig, W. M. (1998). The relationship among bullying, victimization, depression, anxiety and aggression in elementary school children. *Personality and Individual Differences*, 24, 123-130.
- Crick, N. R., & Grotpeter, J. K. (1995). Relational aggression, gender, and social-psychological adjustment. *Child Development*, 66, 710-722.
- Camodeca, M., & Goossens, F. A. (2005). Aggression, social cognitions, anger and sadness in bullies and victims. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 46(2), 186-197.
- Cohn, M. A., Fredrickson, B. L., Brown, S. L., Mikels, J. A., & Conway, A. M. (2009). Happiness unpacked: Positive emotions increase life satisfaction by building resilience. *Emotion*, 9(3), 361-368.
- Coleman, J., & Hagell, A. (2007). The nature of risk and resilience. In J. Coleman & A. Hagell (Eds.). *Adolescence, risk and resilience: Against the odds* (pp. 1-17). West Sussex: John Wiley & Sons Inc.
- Collins, K., McAleavy, G., & Adamson, G. (2004). Bullying in schools: A Northern Ireland study. *Educational Research*, 46(1), 55–72.
<http://dx.doi.org/10.1080/0013188042000178827>
- Connor, K. M., & Davidson, J. R. (2003). Development of a new resilience scale: The Connor-Davidson resilience scale (CD-RISC). *Depression and Anxiety*, 18(2), 76–82.

- Coopersmith, S. (1967). *The Antecedents of Self-Esteem*. San Francisco, CA: W. H. Freeman.
- Cornell, D. G., Sheras, P. L., & Cole, J. C. (2006). Assessment of bullying. In S. R. Jimerson & M. J. Furlong (Eds.). *Handbook of school violence and school safety* (pp. 587-602). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Çokluk, Ö., Şekerci, G., & Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Çuhadaroğlu, F. (1986). *Adölesanlarda benlik saygısı* (Yayımlanmamış uzmanlık tezi). Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ankara.
- Dake, J. A., Price, J. H., & Telljohann, S. K. (2003). The nature and extent of bullying at school. *Journal of School Health*, 73(5), 173-180.
- Demirbağ-Bolat, S. (2010). *İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin en üst düzeyde eğitim görmesi ve zorbanın kurban olma durumlarının durumunun incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49, 71-75.
- Dilmaç, B., & Ekşi, H. (2008). Meslek yüksekokullarında öğrenim gören öğrencilerin yaşam doyumları ve benlik saygılarının incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, 20, 279-291.
- Donnon, T. (2009). Understanding how resiliency development influences adolescent bullying and victimization. *Canadian Journal of School Psychology*, 25(1), 101-113.
- Dölek, N. (2002). *Öğrencilerde zorbaca davranışların araştırılması ve bir önleyici program modeli* (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Duy, B., & Yıldız, M. A. (2014). Farklı zorbalık konumunda olmak empatik eğilim ve yaşam doyumu bağlamında bir fark yaratır mı? *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *10*(3), 31-47.
- Egan, S. K., & Perry, D. G. (1998). Does low self-regard invite victimization? *Developmental Psychology*, *34*(2), 299-309.
- Elliott, M. (1992). *Bullying a practical guide to coping for school*. Harlow: Longman Group UK.
- Elliott, M., Cornell, D., Gregory, A., & Fan, X. (2010). Supportive school climate and student willingness to seek help for bullying and threats of violence. *Journal of School Psychology*, *48*, 533–553.
- Erarslan, Ö. (2014). *Üniversite öğrencilerinde psikolojik sağlamlık ile depresif belirtiler ve yaşam memnuniyeti arasındaki ilişkide benlik saygısı, pozitif dünya görüşü ve umudun aracı rolünün incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Espelage, D. L., & Holt, M. (2001). Bullying and victimization during early adolescence: Peer influences and psychosocial correlates. *Journal of Emotional Abuse*, *2*, 123–142.
https://dx.doi.org/10.1300/J135v02n02_08
- Farrington, D. P. (1993). Understanding and preventing bullying. *Crime and Justice*, *17*, 381–458.
- Fekkes, M., Pijpers, F. I., & Verloove-Vanhorick, S. P. (2005). Bullying: Who does what, when and where? Involvement of children, teachers and parents in bullying behavior. *Health Education Research*, *20*(1), 81-91.
- Felix, E. D., Sharkey, J. D., Green, J. G., Furlong, M. J., & Tanigawa, D. (2011). Getting precise and pragmatic about the assessment of bullying: The development of the

- California Bullying Victimization Scale. *Aggressive Behavior*, 37, 234-247.
<http://dx.doi.org/10.1002/ab.20389>
- Fergus, S., & Zimmerman, M. A. (2005). Adolescent resilience: A framework for understanding healthy development in the face of risk. *Annual Review of Public Health*, 26(1), 399-419.
- Fincham, D. S., Altes, L. K., Stein, D. J., & Seedat, S. (2009). Posttraumatic stress disorder symptoms in adolescents: Risk factors versus resilience moderation. *Comprehensive Psychiatry*, 50(3), 193–199. <http://dx.doi.org/10.1016/j.comppsy.2008.09.001>
- Flaspohler, P., Elfstrom, J., Vanderzee, K., Sink, H., & Birchmeier, Z. (2009). Stand by me: The effects of peer and teacher support in mitigating impact of bullying on quality of life. *Psychology in the Schools*, 46(7), 636–649. <http://dx.doi.org/10.1002/pits.20404>
- Flouri, E., & Buchanan, A. (2002). Life satisfaction in teenage boys: The moderating role of father involvement and bullying. *Aggressive Behavior*, 28(2), 126-133.
- Fraser, M. W., Richman J. M., & Galinsky M. J. (1999). Risk, protection and resilience: Toward a conceptual framework for social practice. *Social Work Research*, 23(3), 129-208.
- Furlong, M. J., Sharkey, J. D., Felix, E. D., Tanigawa, D., & Greif-Green, J. (2010). Bullying assessment: A call for increased precision of selfreporting procedures. In S. R. Jimerson, S. M. Swearer & D. L. Espelage (Eds.). *The International Handbook of School Bullying* (pp. 329-346). New York: Routledge.
- Furniss, C. (2000). Bullying in schools: It's not a crime - is it? *Education and the Law*, 12(1), 9–29. <http://dx.doi.org/10.1080/713667559>
- Garnezy, N. (1993). Children in poverty: Resilience despite risk. *Psychiatry*, 56(1), 127-136.

- Genç, G. (2007). *Genel liselerde akran zorbalığı ve yönetimi* (Yayınlanmamış doktora tezi). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Gilman, R., & Huebner, E. S. (2006). Characteristics of adolescents who report very high life satisfaction. *Journal of Youth and Adolescence*, 35(3), 311-319.
- Gobina, I., Zaborskis, A., Pudule, I., Kalnins, I., & Villerusa, A. (2008). Bullying and subjective health among adolescents at schools in Latvia and Lithuania. *International Journal of Public Health*, 53(5), 272-276. <http://dx.doi.org/10.1007/s00038-008-7041-1>
- Goldstein, S., & Brooks, R. B. (2006). Why study resilience? In S. Goldstein & R. B. Brooks (Eds.). *Handbook of resilience in children* (pp. 3–16). New York, NY: Springer.
- Gökkaya, F. (2018). Farklı zorbalık statülerinde yer alan ortaokul öğrencilerinin benlik saygısı düzeylerinin incelenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 25(2), 111-124.
- Gökler, R. (2007). *İlköğretim öğrencilerinde akran zorbalığının bazı değişkenler açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Graham, S., & Juvonen, J. (1998). Self-blame and peer victimization in middle school: An attributional analysis. *Developmental Psychology*, 34(3), 587-599.
- Gumpel, T. P. (2008). Behavioral disorders in the school participant roles and sub-roles in three types of school violence. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 16(3), 145–162. <http://dx.doi.org/10.1177/1063426607310846>
- Gültekin, Z., & Sayıl, M. (2005). Akran Zorbalığını Belirleme Ölçeği geliştirme çalışması. *Türk Psikoloji Yazıları Dergisi*, 8(15), 47-61.

- Harachi, T. W., Catalano, R. F., & Hawkins, D. J. (1999). United states. In P. K. Smith, Y. Morita, J. Junger-Tas, D. Olweus, R. F. Catalano & P. T. Slee (Eds.). *The Nature of School Bullying: A Cross National Perspective*. London: Routledge.
- Hawker, D. S. J., & Boulton, M. J. (2000). Twenty years' research on peer victimization and psychosocial maladjustment: A meta-analytic review of cross-sectional studies. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *41*(4), 441–455.
<http://dx.doi.org/10.1111/1469-7610.00629>
- Hilooğlu, S., & Cenksever-Önder, F. (2010). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinde zorbalığı yordamada sosyal beceri ve yaşam doyumunun rolü. *İlköğretim Online*, *9*(3), 1159-1173.
- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2008). Cyberbullying: An exploratory analysis of factors related to offending and victimization. *Deviant Behavior*, *29*(2), 129–156.
<http://dx.doi.org/10.1080/01639620701457816>
- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2017). Cultivating youth resilience to prevent bullying and cyberbullying victimization. *Child Abuse & Neglect*, *73*, 51–62.
- Hodges, E. V. E., & Perry D. G. (1999). Personal and interpersonal antecedents and consequences of victimization by peers. *Journal of Personality and Social Psychology*, *76*(4), 677-685.
- Hong, S. M., & Giannakopoulos, E. (1994). The relationship of satisfaction with life to personality characteristics. *The Journal of Psychology*, *128*(5), 547-558.
- Houghton, S. J., Nathan, E., & Taylor, M. (2012). To bully or not to bully, that is not the question: Western Australian early adolescents in search of a reputation. *Journal of Adolescent Research*, *27*(4), 498–522.

- Huebner, E. S., Suldo, S. M., Valois, R. F., Drane, J. W., & Zullig, K. (2004). Brief Multidimensional Students' Life Satisfaction Scale (BMSLSS): Gender, race, and grade effects. *Psychological Reports, 94*(1), 351-356.
- Jankauskiene, R., Kestutis, K., Sukys, S., & Kardeliene, L. (2008). Associations between school bullying and psychosocial factors. *Social Behavior and Personality, 36*(2), 145-162.
- Juvonen, J., Nishina, A., & Graham, S. (2000). Peer harassment, psychological adjustment, and school functioning in early adolescence. *Journal of Educational Psychology, 92*(2), 349-359.
- Juvonen, J., & Graham, S. (2014). Bullying in schools: The power of bullies and the plight of victims. *Annual Review of Psychology, 65*(1), 159–185.
<http://dx.doi.org/10.1146/annurev-psych-010213-115030>
- Kabil, M. (2010). *Sınıflardaki öğrenci sayılarının zorbalık üzerine etkileri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Kapçı, E. G. (2004). İlköğretim öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma türünün ve sıklığının depresyon, kaygı ve benlik saygısıyla ilişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 37*(1), 1–13.
- Kandemir, M., & Özbay, Y. (2009). Sınıf içinde algılanan empatik atmosfer ile benlik saygısı arasındaki etkileşimin zorbalıkla ilişkisi. *İlköğretim Online, 8*(2), 322-330.
- Kararımak, Ö. (2007). *Deprem yaşamış bireylerde psikolojik sağlamlığa etki eden faktörlerin incelenmesi: Bir model test etme çalışması* (Yayımlanmamış doktora tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Karna, A., Voeten, M., Poskiparta, E., & Salmivalli, C. (2010). Vulnerable children in varying classroom contexts: Bystanders' behaviors moderate the effects of risk factors on victimization. *Merrill-Palmer Quarterly*, 56(3), 261–282.
- Kaya, Ö. S., & Demir, E. (2017). Kendini toparlama gücü ve stresle başa çıkma stratejilerinin mutluluk düzeyini yordama gücü. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33, 18-33.
- Kerr, J. C., Valois, R. F., Huebner, E. S., & Drane, J. W. (2011). Life satisfaction and peer victimization among usa public high school students. *Child Indicators Research*, 4(1), 127-144. <http://dx.doi.org/10.1007/s12187-010-9078-y>
- Keskin, T. (2010). *İlköğretim okullarındaki öğrencilerin akran zorbalığının benlik saygısıyla ilişkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kim, Y. S., Koh, Y. J., & Leventhal, B. L. (2004). Prevalence of school bullying in korean middle school students. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 158(8), 737-741. <http://dx.doi.org/10.1001/archpedi.158.8.737>
- Klomek, A. B., Marrocco, F., Kleinman, M., Schonfeld, I. S., & Gould, M. (2008). Peer victimization, depression, and suicidality in adolescents. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 38, 166–180. <http://dx.doi.org/10.1521/suli.2008.38.2.166>
- Kochenderfer-Ladd, B., & Skinner, K. (2002). Children's coping strategies: Moderators of the effects of peer victimization? *Developmental Psychology*, 38(2), 267-278.
- Kutlu, F., & Aydin, G. (2010). Akran zorbalığı ölçek geliştirme ön çalışması: Kendini bildirim formu. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(25), 1-12.

- Ladd, G. W., Kochenderfer, B. J., & Coleman, C. C. (1997). Classroom peer acceptance, friendship, and victimization: Distinct relational systems that contribute uniquely to children's school adjustment? *Child Development, 68*(6), 1181-1197.
- Liebenberg, L., Ungar, M., & Van de Vijver, F. R. R. (2012). Validation of the Child and Youth Resilience Measure-28 (CYRM-28) among canadian youth with complex needs. *Research on Social Work Practice, 22*(2), 219-226.
- Liebenberg, L., Ungar, M., & LeBlanc, J. C. (2013). The CYRM-12: A brief measure of resilience. *Canadian Journal of Public Health, 104*(2), 131-135.
- Liepe-Levinson, K., & Levinson, M. H. (2005). A general semantics approach to school-age bullying. *ETC: A Review of General Semantics, 62*(1), 4-17.
- Luthar, S. S. (2005). Resilience at an early age and its impact in child psychosocial development. *Encyclopedia On Early Childhood Development, 15*(3), 773-810.
- Lyubormirsky, S., King, L., & Diener, E. (2005). The benefits of frequent positive affect: Does happiness lead to success? *Psychological Bulletin, 131*(6), 803 - 855.
<http://dx.doi.org/10.1037/0033-2909.131.6.803>
- Ma, X. (2001). Bullying and being bullied: To what extent are bullies also victims? *American Educational Research Journal, 38*(2), 351-370
- Martin, K., Huebner, E. S., & Valois, R. F. (2008). Does life satisfaction predict victimization experiences in adolescence? *Psychology in the Schools, 45*(8), 705-714. <http://dx.doi.org/10.1002/pits.20336>
- Martinez-Marti, M. L., & Ruch, W. (2017). Character strengths predict resilience over and above positive affect, self-efficacy, optimism, social support, self-esteem, and life satisfaction. *The Journal of Positive Psychology, 12*(2), 110-119.

- Marsh, H. W., Parada, R. H., Craven, R. G., & Finger, L. (2004). In the looking glass: A reciprocal effect model elucidating the complex nature of bullying, psychological determinants, and the central role of selfconcept. In C. E. Sanders & G. D. Phye (Eds.). *Bullying: Implications for the classroom* (pp. 63–109). San Diego, CA: Elsevier.
- Miranda, R., Oriol, X., Amutio, A., & Ortúzar, H. (2018). Adolescent Bullying Victimization and Life Satisfaction: Can Family and School Adult Support Figures Mitigate this Effect? *Revista de Psicodidáctica (English Ed.)*, 24(1), 39-45.
<http://dx.doi.org/10.1016/j.psicoe.2018.07.001>
- Moore, B., & Woodcock, S. (2016). Resilience to bullying: Towards an alternative to the anti-bullying approach. *Educational Psychology in Practice*, 33(1), 65-80.
<http://dx.doi.org/10.1080/02667363.2016.1233488>
- Mynard, H., & Joseph, S. (2000). Development of the multidimensional peer victimization scale. *Aggressive Behavior*, 26(2), 169-178.
- Narayanan, A., & Betts, L. R. (2014). Bullying behaviors and victimization experiences among adolescent students: The role of resilience. *The Journal of Genetic Psychology*, 175(2), 134–146. <http://dx.doi.org/10.1080/00221325.2013.834290>
- Navarro, R., Ruiz-Oliva, R., Larrañaga, E., & Yubero, S. (2015). The impact of cyberbullying and social bullying on optimism, global and school-related happiness and life satisfaction among 10-12-year-old schoolchildren. *Applied Research in Quality of Life*, 10(1), 15–36. <http://dx.doi.org/10.1007/s11482-013-9292-0>
- Newman, R. (2005). APA's resilience initiative. *Professional Psychology: Research and Practice*, 36(3), 227–229.

- O'Brennan, L., Bradshaw, C. P., & Sawyer, A. L. (2009). Examining developmental differences in the social-emotional problems among frequent bullies, victims, and bully/victims. *Psychology in the Schools, 46*(2), 100–115.
<http://dx.doi.org/10.1002/pits.20357>
- Oktan, V. (2008). *Üniversite sınavına hazırlanan ergenlerin psikolojik sağlımlıklarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- O'Moore, A. M., & Hillery, B. (1989). Bullying in Dublin Schools. *The Irish Journal of Psychology, 10*(3), 426-441
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Cambridge Ma: Blackwell.
- Olweus, D. (1994). Bullying at school: Basic facts and effects of a school based intervention program. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 35*(7), 1171-1190.
- Olweus, D. (1996). *The Revised Olweus Bully/Victim Questionnaire*. Bergen, Norway: Mimeo, Research Center for Health Promotion (HEMIL), University of Bergen.
- Olweus, D. (1997). Bully/victim problems at school: Knowledge base and an effective intervention program. *The Irish Journal of Psychology, 18*(2), 170-190.
- Olweus, D. (1999). Sweden. In P. K. Smith, Y. Morita, J. Junger-Tas, D. Olweus, R. Catalano & P. Slee (Eds.). *The nature of school bullying: A cross-national perspective* (pp. 7-27). New York, NY: Routledge.
- O'Moore, M., & Kirkham, C. (2001). Self-esteem and its relationship to bullying behaviour. *Aggressive Behavior, 27*(4), 269-283.

- Özdemir, S. (2018). Ergen riskli davranışlarının akran zorbalığı, örselenme yaşantıları ve psikolojik sağlık ile ilişkisinde sapkın arkadaşların aracı etkisinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 43(195), 223-239.
- Özpiricci, M. (2017). *Ergenlerin sahip olduğu değerler, psikolojik sağlık ve yaşam durumları arasındaki yordayıcı ilişkiler* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özyürek, A., & Kurnaz, F. B. (2019). Zorba ve kurban çocuk davranışlarını değerlendirme formu: Güvenilirliği ve geçerliliği. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 246-26. <http://dx.doi.org/10.17860/mersinefd.401251>
- Parada, R. (2000). *Adolescent Peer Relations Instrument: A theoretical and empirical basis for the measurement of participant roles in bullying and victimisation of adolescence: An interim test manual and a research monograph: A test manual*. Publication Unit, Self-concept Enhancement and Learning Facilitation (SELF) Research Centre, University of Western Sydney.
- Parada, R. H. (2006). *School bullying: Psychosocial determinants and effective intervention*. (Unpublished doctoral dissertation). University of Western Sydney, Australia.
- Parada, R. H., Marsh, H. W., & Craven, G. R. (2005). *There and back again from bully to victim and victim to bully: A reciprocal effects model of bullying behaviours in schools*. Paper presented at the Australian Association for Research in Education International, Parramatta, New South Wales, Australia.
- Pekel-Uludağlı, N., & Uçanok, Z. (2005). Akran zorbalığı gruplarında yalnızlık ve akademik başarı ile sosyometrik statüye göre zorba/kurban davranış türleri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(56), 77-95.

- Pellegrini, A. (2004). Bullying during the middle school years. In C. Saunders & G. Pyne (Eds.). *Bullying: Implications for the classroom*. New York, NY: Elsevier Academic Press.
- Pellegrini, A. D., Bartini, M., & Brooks, F. (1999). School bullies, victims, and aggressive victims: Factors relating to group affiliation and victimization in early adolescence. *Journal of Educational Psychology, 91*(2), 216-224.
- Pişkin, M. (2002). School bullying: Definition, types, related factors, and strategies to prevent bullying problems. *Educational Sciences: Theory & Practice, 2*(2), 531-562.
- Pişkin, M. (2010). Ankara'daki ilköğretim öğrencileri arasında akran zorbalığının incelenmesi. *Eğitim ve Bilim, 35*(156), 175-189.
- Pişkin, M., & Ayas, T. (2011). Akran zorbalığı ölçeği: Çocuk formu. *Akademik Bakış Dergisi, 23*, 1-12.
- Pollastri, A. R., Cardemil, E. V., & O'Donnell, E. H. (2010). Self-esteem in pure bullies and bully/victims: A longitudinal analysis. *Journal of Interpersonal Violence, 25*(8), 1489-1502. <http://dx.doi.org/10.1177/0886260509354579>
- Proctor, C. L., Linley, P. A., & Maltby, J. (2009). Youth life satisfaction: A Review of the literature. *Journal of Happiness Studies, 10*(5), 583-630.
- Randall, P. (1997). Pre-school routes to bullying. In D. Tattum & G. Herbert (Eds.). *Bullying: Home, school and community* (pp. 5-16). London: David Fulton
- Rigby, K. (2004). Addressing bullying in schools. *School Psychology International, 25*(3), 287-300. <http://dx.doi.org/10.1177/0143034304046902>
- Rigby, K. (2007). *Bullying in schools: And what to do about it*. Camberwell Victoria: ACER Press.

- Rigby, K., & Cox, I. (1996). The contribution of bullying at school and low self-esteem to acts of delinquency among Australian teenagers. *Notes And Shorter Communications*, 21(4), 609-612.
- Rigby, K., & Barnes, A. (2002). To tell or not to tell: The victimised student's dilemma. *Youth Studies Australia*, 21(3) 33-36.
- Rivers, I., & Smith, P. K. (1994). Types of bullying behaviour and their correlates. *Aggressive Behavior*, 20(5), 359–368.
- Roland, E., & Idsøe, T. (2001). Aggression and bullying. *Aggressive Behavior*, 27(6), 446–462. <http://dx.doi.org/10.1002/ab.1029>
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Rothon, C., Head, J., Klineberg, E., & Stansfeld, S. (2011). Can social support protect adolescents from adverse outcomes? A prospective study on the effects of bullying on the educational achievement and mental health of adolescents at secondary schools in East London. *Journal of Adolescence*, 34(3), 579–588. <http://dx.doi.org/10.1016/j.adolescence.2010.02.007>
- Rutter, M. (1999). Resilience concepts and findings: Implications for family therapy. *Journal of Family Therapy*, 21(2), 119–144. <http://dx.doi.org/10.1111/1467-6427.00108>
- Sainio, M., Veenstra, R., Huitsing, G., & Salmivalli, C. (2011). Victims and their defenders: A dyadic approach. *International Journal of Behavioral Development*, 35(2), 144–151.
- Salmivalli, C., Lagerspetz, K., Björkqvist, K., Österman, K., & Kaukiainen, A. (1996). Bullying as a group process: Participant roles and their relations to social status within the group. *Aggressive Behavior*, 22(1), 1–15.

- Salmivalli, C., Kaukiainen, A., Kaistaniemi, L. & Lagerspetz, K. (1999). Self-evaluated self-esteem, peer-evaluated self-esteem, and defensive egotism as predictors of adolescents' participation in bullying situations. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 25(10), 1268-1278.
- Salmivalli, C., Kaukiainen, A., & Lagerspetz, K. (2000). Aggression and sociometric status among peers: Do gender and type of aggression matter? *Scandinavian Journal of Psychology*, 41(1), 17-24.
- Salmivalli, C. (2014). Participant roles in bullying: How can peer bystanders be utilized in interventions? *Theory Into Practice*, 53(4), 286–292.
<http://dx.doi.org/10.1080/00405841.2014.947222>
- Salmon, G., James, A., & Smith, D. M. (1998). Bullying in schools: Self reported anxiety, depression, and self esteem in secondary school children. *British Medical Journal*, 317, 924-925.
- Sameroff, A. J. (1998). Environmental risk factors in infancy. *Pediatrics*, 102(5), 1287- 1292.
- Sapouna, M., & Wolke, D. (2013). Resilience to bullying victimization: The role of individual, family and peer characteristics. *Child Abuse & Neglect*, 37(11), 997–1006.
<http://dx.doi.org/10.1016/j.chiabu.2013.05.009>
- Schlack, R., & Hölling, H. (2007). Gewalterfahrungen von Kindern und Jugendlichen im subjektiven Selbstbericht: Erste Ergebnisse aus dem Kinderund Jugendgesundheitsurvey (KiGGS). *Bundesgesundheitsbl Gesundheitsforsch Gesundheitschutz*, 50, 819-826.
- Seals, D., & Young, J. (2003). Bullying and victimization: Prevalence and relationship to gender, grade level, ethnicity, self-esteem, and depression. *Adolescence*, 38(152), 735-747.

- Seligman, M. P., & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology: An introduction. *American Psychologist*, 55(1), 5-14. <http://dx.doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.5>
- Schafer, M., Korn, S., Smith, P. K., Hunter, S. C., Mora-Merchan, J. A., Singer, M. M., & Van der Meulen, K. (2004). Lonely in the crowd: Recollections of bullying. *British Journal of Developmental Psychology*, 22(3), 379-394.
- Schwartz, D., Mcfadyen-Ketchum, S., Dodge, K. A., Pettit, G. S. & Bates, J. E. (1999). Early behavior problems as a predictor of later peer group victimization: Moderators and mediators in the pathways of social risk. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 27, 191-201.
- Sharp, S., & Smith, P. K. (2002). *School bullying: Unsights and perspectives*. London: Routledge.
- Siyez, D. M., & Kaya, A. (2007). Validity and reliability of the brief multidimensional students' life satisfaction scale with Turkish children. *Journal of Psychoeducational Assesment*, 26(2), 139-147.
- Siyez, D. M., & Kaya, A. (2011). Akran zorbalığı gruplarında empatik eğilim. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 23-43.
- Smith, P. K., Cowie, H., Olafsson, R. F., & Liefhoghe, A. P. D. (2002). Definitions of bullying: A comparison of terms used, and age and gender differences, in a fourteen-country international comparison. *Child Development*, 73(4), 1119–1133, <http://dx.doi.org/10.1111/1467-8624.00461>
- Smokowski, P., & Kopasz, K. (2005). Bullying in school: An Overview of types, effects, family characteristics, and intervention strategies. *Children & Schools*, 27(2), 101–110. <http://dx.doi.org/10.1093/cs/27.2.101>

- Srabstein, J., & Piazza, T. (2008). Public health, safety and educational risks associated with bullying behaviors in American adolescents. *International Journal of Adolescent Medicine and Health*, 20(2), 223–233.
<http://dx.doi.org/10.1515/IJAMH.2008.20.2.223>
- Sutton, J., & Smith, P. K. (1999). Bullying as a group process: An adaptation of the participant role approach. *Aggressive Behavior*, 25, 97-111.
- Sutton, J., Smith, P.K. & Swettenham, J. (1999). Social cognition and bullying: Social inadequacy or skilled manipulation. *British Journal of Developmental Psychology*, 17(3), 435–450. <http://dx.doi.org/10.1348/026151099165384>
- Swearer, S. M., & Cary, P. T. (2003). Perceptions and attitudes toward bullying in middle school youth: A developmental examination across the bully/victim continuum. *Journal of Applied School Psychology*, 19, 63–79.
- Tarshis, T. P., & Huffman, L. C. (2007). Psychometric properties of the Peer Interactions in Primary School (PIPS) questionnaire. *Journal of Developmental and Behavioral Pediatrics*, 28, 125–132.
- Tekce, T. (2019). *İlkokul çocuklarında akran zorbalığı ve arkadaşlık niteliği arasındaki ilişkilerin İncelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Terasahjo, T. (1997). Long-term consequences of victimization as an example of a phenomenological research approach. (Unpublished master's thesis). University of Turku, Finland
- Tıprıdamaz-Sipahi, H., & Karababa, A. (2018). Olweus öğrenciler için akran zorbalığı anketinin Türkçeye ve Türkiye'ye uyarlanması ve geçerlilik, güvenirlik analizi. *Ege Tıp Dergisi*, 57(4), 222-227.

- Tural-Hesapçioğlu, S., Yeşilova-Meraler, H., & Ercan, F. (2018). Bullying in schools and its relation with depressive symptoms, self-esteem, and suicidal ideation in adolescents. *Anatolian Journal of Psychiatry, 19*(2), 210-216.
- Uçar, B. (2019). *Çalışan ve çalışmayan öğrencilerin sağlıklı yaşam biçimi davranışları benlik saygısı ve yaşam doyumu düzeylerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Uz-Baş, A., & Yurdabakan, İ. (2017). Psikolojik sağlamlık ve okul ikliminin ortaokul öğrencilerinin yaşam doyumunu yordama gücü. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 41*, 202-214.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2015). *Çok değişkenli istatistiklerin kullanımı* (Çev. M. Baloğlu). Ankara: Nobel Akademi.
- Ülker-Tümlü, G., & Recepoğlu, E. (2013). Üniversite akademik personelinin psikolojik dayanıklılık ve yaşam doyumu arasındaki ilişki. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 3*(3), 205-213.
- Vaillancourt, T., Hymel, S., & McDougall, P. (2003). Bullying is power. *Journal of Applied School Psychology, 19*(2), 157–176. http://dx.doi.org/10.1300/J008v19n02_10
- Vandebosch, H., & Van-Cleemput, K. (2008). Defining cyberbullying: A qualitative research into the perceptions of youngsters. *CyberPsychology & Behavior, 11*(4), 499–503. <http://dx.doi.org/10.1089/cpb.2007.0042>
- Vanderbilt, D., & Augustyn, M. (2010). The effects of bullying. *Pediatrics and Child Health, 20*(7), 315-320.
- Varela, J. J., Guzmán, J., Alfaro, J., & Reyes, F. (2018). Bullying, cyberbullying, student life satisfaction and the community of chilean adolescents. *Applied Research in Quality of Life, 14*, 705-720. <http://dx.doi.org/10.1007/s11482-018-9610-7>

- Wang, J., & Wang, X. (2012). *Structural equation modeling applications using Mplus*. West Sussex: Higher Education.
- Wang, J., Iannotti, R. J., & Nansel, T. R. (2009). School bullying among adolescents in the united states: Physical, verbal, relational, and cyber. *Journal of Adolescent Health, 45*(4), 368–375. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jadohealth.2009.03.021>
- Warden, D., Christie, D., Cheyne, B., Fitzpatrick, H., & Reid, K. (2000). *The Child Social Behaviour Questionnaire*. Glasgow: University of Strathclyde.
- Wei, H. S., & Jonson-Reid, M. (2011). Friends can hurt you: Examining the coexistence of friendship and bullying among early adolescents. *School Psychology International, 32*(3), 244–262. <http://dx.doi.org/10.1177/0143034311402310>
- Werner, E. E. (1989). High-risk children in young adulthood: A longitudinal study from birth to 32 years. *American Journal of Orthopsychiatry, 59*(1), 72-81.
- Whitted, K. S., & Dupper, D. R. (2005). Best practices for preventing or reducing bullying in schools. *Children & Schools, 27*(3), 167–175. <http://dx.doi.org/10.1093/cs/27.3.167>
- Williams, K. R., & Guerra, N. G. (2007). Prevalence and predictors of internet bullying. *Journal of Adolescent Health, 41*, 14–21.
- Wolke, D., Woods, S., Bloomfield, L., & Karstadt, L. (2000). The association between direct and relational bullying and behaviour problems among primary school children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 41*(8), 989–1002. <http://dx.doi.org/10.1111/1469-7610.00687>
- Yavuzer, H. (2004). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Ye, Z., Chen, L., Harrison, S. E., Guo, H., Li, X., & Lin, D. (2016). Peer victimization and depressive symptoms among rural-to-urban migrant children in china: The protective

role of resilience. *Frontiers in Psychology*, 7, 1-10.

<http://dx.doi.org/10.3389/fpsyg.2016.01542>

Yıldız, M. A., & Baytemir, K. (2016). Evli bireylerde evlilik doyumu ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide benlik saygısının aracılığı. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 67-80. <http://dx.doi.org/10.17679/iuefd.17181627>

Yiğit, H. (2010). *Ergenlerin benlik saygılarının yaşam doyumu ve bazı özlük nitelikleri açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

You, S., Furlong, M. J., Felix, E., Sharkey, J. D., Tanigawa, D., & Green, J. G. (2008). Relations among school connectedness, hope, life satisfaction, and bully victimization. *Psychology in the Schools*, 45(5), 446-460.

Youngblom, R., Houlihan, D., & Nolan, J. (2014). An Assessment of resiliency and life satisfaction in high school-aged students in Belize. *International Journal of Psychological Studies*, 6(4), 115-122.

Zhou, Z. K., Liu, Q. Q., Niu, G. F., Sun, X. J., & Fan, C. Y. (2017). Bullying victimization and depression in Chinese children: A moderated mediation model of resilience and mindfulness. *Personality and Individual Differences*, 104, 137-142.

<http://dx.doi.org/10.1016/j.paid.2016.07.040>

Ekler**Ek 1: Kişisel Bilgi Formu**

CİNSİYET: () Kız () Erkek

YAŞ:

UYRUK: T.C. () Diğer:

SINIF:

() 5

() 6

() 7

() 8

Ek 2: EAIÖ Örnek Maddeler

Bölüm A (Zorba Davranışları Formu) Son bir yıl içerisinde aşağıdaki eylemleri bir öğrenciye veya öğrencilere ne sıklıkta yaptınız? Cevabınıza en yakın olan sayıya çarpı (x) işareti koyunuz.	Hiç	Bazen	Ayda 1-2 kere	Haftada 1	Haftada birkaç kere	Her gün
1. Başkalarına onları alaya alan şeyler söyledim.	1	2	3	4	5	6
6. Yanımdan geçen bir öğrenciye kasten çarptım.	1	2	3	4	5	6
14. Bir öğrenciye lakap takarak onunla dalga geçtim.	1	2	3	4	5	6
17. Bazı öğrencileri bilinçli olarak etkinliklerin veya oyunların dışında bıraktım.	1	2	3	4	5	6

Bölüm B (Kurban Davranışları Formu) Son bir yıl içerisinde bir öğrencinin veya öğrencilerin aşağıda yer alan eylemleri ne sıklıkla size yaptığını belirtin. Cevabınıza en yakın olan sayıya çarpı (x) işareti koyunuz.	Hiç	Bazen	Ayda 1-2 kere	Haftada 1	Haftada birkaç kere	Her gün
2. İtildim veya sertçe iteklendim.	1	2	3	4	5	6
8. Öğrenciler yanımdan geçerken bana kasten çarptılar.	1	2	3	4	5	6
14. Bir öğrenci, arkadaşlarının benim hakkımda dedikodu çıkarmalarına sebep oldu.	1	2	3	4	5	6
18. Bana hoşuma gitmeyen lakaplar takıldı.	1	2	3	4	5	6

Ek 3: ÇGPSÖ-12 Örnek Maddeler

Aşağıda yer alan her maddeyi okuduktan sonra sizin için en uygun ifadenin karşısına çarpı (x) işareti koyunuz.	Beni hiç tanımlanıyor	Çok az tanımlıyor	Biraz Tanımlıyor	Oldukça tanımlıyor	Beni tamamen tanımlıyor
3. Ailem benim hakkımda birçok şeyi bilir (örneğin, arkadaşlarımla kim olduğunu, nelerden hoşlandığımı).	1	2	3	4	5
6. Yardıma ihtiyacım olursa, nereden yardım alabileceğimi bilirim.	1	2	3	4	5
10. Yaşadığım toplumda bana adil bir şekilde davranılır.	1	2	3	4	5

Ek 4: CBÖYDÖ - Kısa Formu Örnek Maddeler

<p>Sevgili Öğrenciler; Aşağıda yaşamınızın çeşitli alanlarından memnuniyetiniz ile ilgili altı soru bulunmaktadır. Lütfen size en çok uyan seçeneği işaretleyiniz.</p>	
<p>1. Aile yaşamıyla ilgili memnuniyetimi aşağıdaki gibi tanımlayabilirim; ☐ a. Berbat ☐ b. Mutsuz ☐ c. Çoğu zaman memnun değil ☐ d. Memnuniyetim ve memnuniyetsizliğim eşit ☐ e. Çoğu zaman memnun ☐ f. Hemen her zaman memnun ☐ g. Harika</p>	<p>5. Yaşadığım çevreyle ilgili memnuniyetimi aşağıdaki gibi tanımlayabilirim; ☐ a. Berbat ☐ b. Mutsuz ☐ c. Çoğu zaman memnun değil ☐ d. Memnuniyetim ve memnuniyetsizliğim eşit ☐ e. Çoğu zaman memnun ☐ f. Hemen her zaman memnun ☐ g. Harika</p>

Ek 5: RBSÖ Örnek Maddeler

	Çok Yanlış	Yanlış	Doğru	Çok Doğru
1. Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum.	1	2	3	4
5. Kendimde gurur duyacak fazla bir şey bulamıyorum.	1	2	3	4
7. Genel olarak kendimden memnunum.	1	2	3	4

Ek 6: EAİÖ Kullanım İzni Belgesi

Adolescent Peer Relations Instrument > Gelen Kutusu x

halil yavaş <halilyavas10@gmail.com>

Alici: r.parada

5 Ağu 2019 12:23

Respected Sir,

Hi, I'm Halil Yavaş. I am a graduate student at the Institute of Educational Sciences at Bursa Uludag University. I'm interested in your "Adolescent Peer Relations Instrument" Have Turkish researchers previously adapted this work to Turkish? I realized a strong need for cultural adaptation to this work in Turkey. I want to adapt this work.

Sir, for this reason, I humbly seek your esteemed permission to attempt to adapt your scale in the Turkish context. Looking forward to your gentle gesture and support.

Warm regards

Roberto Parada <R.Parada@westernsydney.edu.au>

Alici: ben

6 Ağu 2019 Sal 04:02

Dear Halil

My apologies for my late reply. Thank you for your interest in the use of the APRI. Please accept this email as permission for you to use the instrument for your research.

I have attached some documents that may be of assistance. As yet I have not had news of an adaptation for the Turkish context. So your project is very exciting. May I please ask that you keep me informed of your research and send me a copy of any final reports/conference papers or publications for my records. Should you require anything further please do not hesitate to contact me.

I wish you every success in your research.

Kind regards

Roberto

Dr Roberto H Parada PhD MAPS

Senior Lecturer Adolescent Development, Behaviour, Wellbeing and Pedagogical Studies

Unit Coordinator Pedagogy for Positive Learning Environments

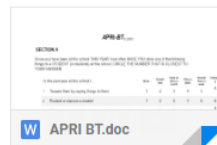
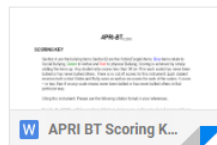
School of Education | Western Sydney University

ResearchGate: https://www.researchgate.net/profile/Roberto_Parada4

GoogleScholar: <https://scholar.google.com.au/citations?user=enGA4wMAAAJ&hl=en>

...

4 Ek

Ek 7: ÇGPSÖ - 12 Kullanım İzni Belgesi

Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği

halil yavaş <halilyavas10@gmail.com>

Alıcı: gkmnarslan

16 Ağu 2019 Cum 15:01

Merhaba Gökmen Hocam,

Bursa Uludağ Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik bölümü yüksek lisans öğrencisiyim. Sizlerin Türk kültürüne uyarlama çalışmasını yaptığınız "Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği" ni tez çalışmamda kullanmak için onayınızı rica ediyorum.

Saygılarımla

Gökmen Arslan <gkmnarslan@gmail.com>

Alıcı: ben

23 Ağu 2019 Cum 00:24

Ölçek ekte. Selamlar

Gökmen Arslan, Ph.D

[International Network on Personal Meaning](#)

Email: gkmnarslan@gmail.com

Web: www.gkmnarslan.com

[ResearchGate](#) | [Google Scholar](#) | [ORCID](#)

Ek 8: ÇBÖYDÖ Kısa Formu Kullanım İzni Belgesi

Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeği Kısa Formu >

halil yavaş <halilyavas10@gmail.com>

18 Ağu 2019 Paz 15:45 ☆ ↶ ⋮

Alıcı: didem.siyez ▾

Merhaba Müge Hocam,

Bursa Uludağ Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik bölümü yüksek lisans öğrencisiyim. Türk kültürüne uyarlama çalışmasını yaptığımız "Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeği Kısa Formu" nu tez çalışmamda kullanmak için onayınızı rica ediyorum.

Saygılarımla

didem.siyez@deu.edu.tr

20 Ağu 2019 10:54 ☆ ↶ ⋮

Alıcı: ben ▾

Merhaba Halil,

Ölçek maddelerinde bir değişiklik yapmadan ölçeği çalışmada kullanabilirsin.

Prof.dr.Diğdem M. SİYEZ

Prof.Dr.Diğdem M. Siyez
Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi
Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı Başkanı
e-posta: didem.siyez@deu.edu.tr
Tel: 0 232 3012237

Prof.Diğdem M. SİYEZ, PhD.
Dokuz Eylül University
Faculty of Education at Buca
Department of Counseling and Guidance
İzmir TURKEY
Phone: +90 232 3012237
...

[İleti kısaltıldı] [Tüm iletiyi görüntüle](#)

Ek 9: Araştırma ve Yayın Etik Kurul Kararı

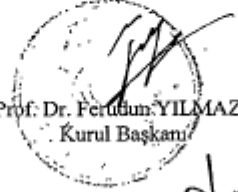
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİK KURULLARI
 (Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu)
TOPLANTI TUTANAĞI

OTURUM TARİHİ
25 Ekim 2019

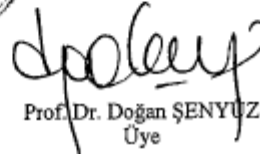
OTURUM SAYISI
2019-08

KARAR NO 17: Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'nden alınan Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Halil YAVAŞ'ın "Ortaokul Öğrencilerinin Zorba ve Kurban Davranışları İle Empati, Saygı, Psikolojik Sağlık ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" konulu tez çalışması kapsamında uygulanacak ölçek sorularının değerlendirilmesine geçildi.

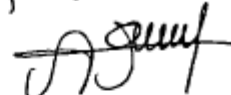
Yapılan görüşmeler sonunda; Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Halil YAVAŞ'ın "Ortaokul Öğrencilerinin Zorba ve Kurban Davranışları İle Empati, Saygı, Psikolojik Sağlık ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" konulu tez çalışması kapsamında uygulanacak ölçek soruları, kişisel verilerin (öğrenci ve veli kimliği) çalışmanın içinde zikredilmemesi şartıyla, fikri, hukuki ve telif hakları bakımından metot ve ölçөгüne ilişkin sorumluluğu başvuruçuya ait olmak üzere uygun olduğuna oybirliği ile karar verildi.

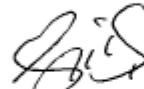

Prof. Dr. Feriğun YILMAZ
Kurul Başkanı

Prof. Dr. Abamüslim AKDEMİR
Üye

Prof. Dr. Doğan ŞENYÜZ
Üye

Prof. Dr. Ayşe OĞUZLAR
Üye

Prof. Dr. Abdurrahman KURT
Üye

Prof. Dr. Cülay GÖĞÜŞ
Üye

Prof. Dr. Alev SINAR UĞURLU
Üye

Ek 10: Anket Uygulama İzni

T.C.
BURSA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 86896125-605.01-E.24768718
Konu : Halil YAVAŞ'ın Araştırma İzni

12.12.2019

MÜDÜRLÜK MAKAMINA

İlgi : Millî Eğitim Bakanlığının Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinleri konulu
22/08/2017 tarihli ve 2017/25 sayılı Genelgesi.

Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Halil YAVAŞ'ın "Ortaokul Öğrencilerinin Zorba ve Kurban Davranışları İle Empati, Benlik Saygısı, Psikolojik Sağlamlık ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkisinin İncelenmesi" konulu araştırma isteği Halil YAVAŞ'ın 02/12/2019 tarihli ve 23852651 sayılı dilekçesi ile bildirilmektedir.

Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Halil YAVAŞ'ın "Ortaokul Öğrencilerinin Zorba ve Kurban Davranışları İle Empati, Benlik Saygısı, Psikolojik Sağlamlık ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkisinin İncelenmesi" konulu araştırmasını ekli listede belirtilen okullarda uygulama yapma isteği ilimizde oluşturulan "Araştırma Değerlendirme Komisyonu" tarafından incelenerek değerlendirilmiştir. Araştırma ile ilgili çalışmanın okul/kurumlardaki eğitim öğretim faaliyetleri aksatılmadan, araştırma formlarının ahl okul müdürlüklerince görülerek ve gönüllülük esası ile okul müdürlüklerinin gözetim ve sorumluluğunda ilgi Genelge çerçevesinde uygulanması ayrıca araştırma sonuçlarının Müdürlüğümüz ile paylaşılması komisyonumuzca uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Ekrem KOZ
İl Millî Eğitim Müdür Yardımcısı

Ek: Okul Listesi (1 Sayfa)

OLUR
12.12.2019

Sabahattin DÜLGER
Vali a.
İl Millî Eğitim Müdürü

Adres : Focahasan Mh. İkbalıar Cad. No 38
(Yeni Hükümet Konağı A Blok) 16050/Osmangazi/BURSA
Telefon No:(0224) 445 16 00 Fax: 445 18 10

Bilgi İçin : Ergin SEYMEN
AR-GE VHKİ
(0224) 215 25 39

E-posta: arge16@meh.gov.tr İnternet Adresi: <http://bursa.meh.gov.tr>

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evrakoqu.meh.gov.tr> adresinden 4C9D-65a1-3856-97f7-44d8 kodu ile teyit edilebilir.

Öz Geçmiş

Doğum Yeri ve Yılı : İstanbul, 1994

Öğr. Gördüğü Kurumlar	: Başlama Yılı	Bitirme Yılı	Kurum Adı
Lise	: 2008	2012	İstanbul - Gaziosmanpaşa Anadolu Lisesi

Üniversitesi	: 2012	2016	Bursa Uludağ Üniversitesi PDR Bölümü
---------------------	--------	------	---

Çalıştığı Kurumlar	: Başlama ve Ayrılma Tarihleri	Kurum Adı
	1. 2018-2019	Bursa - Lalebahçesi İlkokulu
	2. 2019-2020	Bursa - Salih Şeremet Ortaokulu
	3. 2020-	Mardin - Karakuyu Ortaokulu

Yayınlar

Yavaş, H. & Demir, K. Akran Zorbalığına İlişkin Farkındalığın Yaratıcı Drama Yöntemiyle Geliştirilmesi. 20. Uluslararası Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi. Samsun/Türkiye 2018.

Yavaş, H. & Oğuz-Duran, N. Turkish Version of the Revised Sense Of Purpose Scale 2 (SOPS-2): A Preliminary Study for Validity and Reliability. IBAD Congress. İstanbul/Turkey 2019.